

Podręcznik szkoleń i podnoszenia świadomości - Podręcznik TAR

RESPONSE

Działania polegające na reagowaniu i przeciwdziałaniu przemocy ze względu na płeć wobec kobiet z niepełnosprawnością

Nazwa projektu: Działania polegające na reagowaniu i przeciwdziałaniu przemocy ze względu na płeć wobec kobiet z niepełnosprawnością

Akronim projektu: RESPONSE

Nabór: ERASMUS-EDU-2021-PCOOP-ENGO

Zadanie 3.2 - Training and Awareness Raising Manual (TAR)

Główni autorzy: Rosa Pérez and Natalia Pérez (PLENA INCLUSION)

Niniejszy dokument został opracowany zgodnie z warunkami umowy o dotację nr 101049437. Sfinansowane ze środków UE. Wyrażone poglądy i opinie są jedynie opiniami autora lub autorów i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy i opinie Unii Europejskiej lub Europejskiej Agencji Wykonawczej ds. Edukacji i Kultury (EACEA). Unia Europejska ani EACEA nie ponoszą za nie odpowiedzialności.

**Co-funded by
the European Union**

Spis treści

Spis treści	2
Wykaz tabel	5
Streszczenie	6
Skróty	8
Przedmowa	10
Wprowadzenie	14
1. Ustanowienie wiedzy: kluczowe definicje i wnioski z Raportu RESPONSE na temat obecnego stanu wiedzy	30
1.1 Co oznacza "przemoc ze względu na płeć"?	30
1.2 Specyfika GBV wobec WWD	31
1.3 Co oznacza termin "usługi uwzględniające aspekt płci"?	34
1.4 Prawa kobiet z niepełnosprawnością	35
1.4.1. Międzynarodowa Konwencja o Prawach Osób z Niepełnosprawnością	35
1.4.2 Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (CEDAW)	37
1.4.3 Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Konwencja Stambulska)	38
1.4.4 Europejska strategia na rzecz praw osób z niepełnosprawnością 2021-2030	39
1.4.5 Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 29 listopada 2018 r. w sprawie sytuacji kobiet z niepełnosprawnością	40
1.4.6 Cele zrównoważonego rozwoju	41
1.4.7 Europejska strategia na rzecz równości płci 2020-2025	42
1.5 Raport na temat obecnego stanu wiedzy: ustalenia i wnioski	43
1.6. Dostępność i Komunikacja, dwa kluczowe aspekty poprawy opieki nad WWD, które są ofiarami GBV	49
1.6.1. Dostępność komunikacyjna i tekst łatwy do czytania i zrozumienia: narzędzia ułatwiające zrozumienie informacji i otoczenia	49
1.6.2. Komunikacja z kobietami z niepełnosprawnością: charakterystyka i narzędzia	51
2. Usługodawcy, kluczowe kwestie w zapewnieniu odpowiedniej reakcji kobietom z niepełnosprawnością, które są ofiarami przemocy ze względu na płeć.	53
2.1. Usługodawcy dla WWD i SP dla kobiet będących ofiarami GBV.	53

2.2. Czynniki ryzyka/podatności na zagrożenia, które mogą wpływać lub być przyczyną GBV wobec kobiet z niepełnosprawnością	55
2.2.1. Jak rozpoznawać, wykrywać i zapobiegać GBV w usługach i ośrodkach opieki dla WWD: sygnały i wskaźniki alarmowe.	58
2.2.2. Możliwe sposoby ustalenia, czy kobieta z niepełnosprawnością jest lub była ofiarą przemocy	59
2.3. Znaczenie wzmocnienia pozycji kobiet z niepełnosprawnością	63
2.4. Bibliografia oraz informacje uzupełniające	64
3. Główni Usługodawcy wspierający kobiety z niepełnosprawnością będące ofiarami przemocy ze względu na płeć	66
3.1. Kim są główni usługodawcy i jaka jest rola każdego z nich we wspieraniu kobiet z niepełnosprawnością będących ofiarami GBV?	66
3.2. Kluczowe kwestie w zapewnieniu odpowiedniej reakcji kobietom z niepełnosprawnością, które doświadczyły przemocy ze względu na płeć	67
3.2.1. Istotne aspekty wsparcia ofiar GBV	67
3.2.2. Jak w odpowiedni sposób, bez stereotypów wspierać kobiety z niepełnosprawnością: usługi włączające i zapewniające odpowiednią reakcję	69
3.2.3. Rola facylitatorów jako racjonalne usprawnienie. Znaczenie posiadania facylitatora.	70
3.3. Usługi włączające i zapewniające odpowiednią reakcję dla Kobiet z Niepełnosprawnością, będącymi Ofiarami GBV	76
3.3.1. Czym są usługi włączające i zapewniające odpowiednią reakcję?	76
3.3.2. Jakie kluczowe polityki i strategie należy opracować, aby oferować usługi włączające? Przekrojowa koordynacja działań	78
3.4. Kluczowe aspekty w zapobieganiu przemocy ze względu na płeć wobec kobiet z niepełnosprawnością	80
3.5. Bibliografia oraz informacje uzupełniające	83
4. Kobiety z niepełnosprawnością i GBV	84
4.1. Znajomość i obrona praw: Usługi wsparcia dla ofiar GBV i system wymiaru sprawiedliwości	84
4.1.1. Jakie są usługi wsparcia dla kobiet będących ofiarami GBV?	85
4.1.2. Czym jest system sądownictwa i jakie są jego elementy	100
4.1.3. Jak działają usługi wsparcia i system sądowniczy dla kobiet - ofiar GBV	110
4.2. Wspieranie procesu podejmowania decyzji: Na czym to polega?	120
4.3. Wsparcie peer-to-peer (partnerskie) i sorority (siostrzeństwo): empowerment kobiet z niepełnosprawnością	122
4.3.1. Czym jest wsparcie peer-to-peer?	122

4.3.1. Co to jest sorority (siostrzeństwo)?	124
4.3.2. Wsparcie partnerskie i sorority kluczowe aspekty dla empowermentu kobiet z niepełnosprawnością	125
4.4. Bibliografia oraz informacje uzupełniające	126
5. Wnioski	127
5.1 Jak powinny wyglądać modelowe usługi dla kobiet z niepełnosprawnością, które są ofiarami GBV.	127
5.2 Grupy robocze projektu Response. Czego się nauczyliśmy i jakie są doświadczenia zaangażowanych podmiotów?	128
6. Bibliografia	133
	143

Wykaz tabel

Tabela 1. Autorskie zestawienie z Makro-Sondażu o Przemocy (2019)	27
Tabela 2. Od ustalenia raportu SOTA do propozycji działań	45
Tabela 3. Trudności we wspieraniu ofiar i propozycje poprawy	47
Tabela 4. Przejawy i wskaźniki przemocy czynnej.	61
Tabela 5. Przejawy i wskaźniki przemocy biernej.	62
Tabela 6. Przykład możliwego procesu koordynacji	61

Streszczenie

Deklaracja ONZ o eliminacji przemocy wobec kobiet (grudzień 1993 r.) definiuje w pierwszym artykule, że: „Dla celów niniejszej Deklaracji termin „przemoc wobec kobiet” oznacza wszelkie akty przemocy związane z faktem przynależności danej osoby do określonej płci, których rezultatem jest, lub może być fizyczna, seksualna lub psychiczna krzywda lub cierpienie kobiet, włącznie z groźbą popełnienia takich czynów, wymuszeniem lub arbitralnym pozbawieniem wolności, niezależnie od tego, czy czyny te mają miejsce w życiu publicznym czy prywatnym”.

Według Organizacji Narodów Zjednoczonych dyskryminacja osób z niepełnosprawnością, w połączeniu z postawami wobec kobiet w społeczeństwach patriarchalnych, naraża kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością na zwiększone ryzyko przemocy. Chociaż kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością doświadczają wielu takich samych form przemocy jak wszystkie kobiety, przemoc ma unikalne formy i przyczyny, gdy płeć i niepełnosprawność krzyżują się i mają unikalne konsekwencje. Kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością są szczególnie narażone na przemoc ze względu na wykluczenie społeczne, ograniczoną mobilność, brak struktur wsparcia, bariery komunikacyjne i negatywne postrzeganie społeczne. Zakres przemocy doświadczanej przez kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością może obejmować przemoc fizyczną i seksualną, a także przemoc emocjonalną i werbalną.

Niniejszy podręcznik ma na celu dostarczenie narzędzi wszystkim podmiotom zaangażowanym w reagowanie na przemoc ze względu na płeć, aby mogły współpracować przy opracowywaniu usług wrażliwych na płeć w celu przeciwdziałania przemocy ze względu na płeć. Pomoże to wdrożyć konkretne środki w rzeczywistych sytuacjach, przyczyniając się do włączającego podejścia do usług, które pozwala na uniwersalne projektowanie, zapewniając dostępność dla wszystkich kobiet, które są ofiarami, niezależnie od ich potrzeb w zakresie wsparcia.

Słowa kluczowe: niepełnosprawność, kobiety, przemoc ze względu na płeć, prawa, usługi wsparcia, sprawiedliwość, ofiary, interseksjonalność, dostępność, upodmiotowienie, facylitator, wspierane podejmowanie decyzji.

Skróty

- **APAV** – Portugalskie Stowarzyszenie Wsparcia Ofiar (akronim w języku portugalskim)
- **Art.** – Artykuł
- **ATENPRO** – Telefoniczna Służba Ochrony i Pomocy Ofiarom GBV (akronim w języku hiszpańskim)
- **BID** – Banco Interamericano de Desarrollo (Międzypamerykański Bank Rozwoju)
- **CC** – Kodeks karny Litwy
- **CCP** – Kodeks postępowania karnego Litwy
- **CEDAW** – Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet
- **CERCIAG** – Cooperativa de Educação e Reabilitação de Cidadãos com Incapacidades de Águeda, CRL. -
- **CHRS** – Centres d'Hébergement et de Réinsertion Sociale – Francja
- **CIG** – Comissão para a Cidadania e a Igualdade de Género - Portugalia
- **CNCDH** – Krajowa Komisja Konsultacyjna ds. Praw Człowieka - Francja
- **DIAP** – Departamenty dochodzeniowo-Śledcze i prokuratorskie (akronim w języku portugalskim)
- **e.g.** – Na przykład
- **EASPD** – Europejskie Stowarzyszenie Dostawców Usług dla Osób z Niepełnosprawnościami
- **EII** – Zespoły Dochodzeniowo-Śledcze (akronim w języku portugalskim)
- **Etc.** – etcetera (i tak dalej)
- **ETR** – Tekst łatwy do czytania i zrozumienia (Easy To Read)
- **EU** – Unia Europejska
- **EWLO** – Europejska Organizacja Lobby Kobiet
- **FRA** – Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej
- **GAV** – Biura Wsparcia Pokrzywdzonych (akronim w języku portugalskim)
- **GBV** – Przemoc ze względu na płeć
- **GNR** – Narodowa Gwardia Republikańska – Portugalia
- **HUF** – forinty węgierskie
- **i.e.** – to znaczy
- **LAEO** – Centra przyjmowania, słuchania i doradztwa – Francja
- **LDF** – Litewskie Forum Niepełnosprawności
- **LDOF** – Litewskie Forum Organizacji Osób z Niepełnosprawnością

- **LGBTQ+** – Lesbijki, geje, osoby biseksualne, osoby transpłciowe, osoby queer lub osoby, które nie są pewne swojej tożsamości seksualnej, osoby interpłciowe, osoby aseksualne oraz inne
- **MOOC** – Masowy Otwarty Kurs Internetowy
- **MSP** – Główni usługodawcy
- **NDP** – Narodowy Program Niepełnosprawności – Węgry
- **NFSZK** – Krajowy Ośrodek ds. Niepełnosprawności i Polityki Społecznej – Węgry
- **NGO** – Organizacja pozarządowa
- **NIAVE** – Wydział Dochodzeń i Wsparcia dla Szczególnych Ofiar (akronim w języku portugalskim)
- **ODDH** – Obserwatorium Niepełnosprawności i Praw Człowieka – Portugalia
- **ORFK** – węgierska policja
- **PSP** – Policja Bezpieczeństwa Publicznego – Portugalia
- **PWD** – Osoby z niepełnosprawnością
- **RNAVVD** – Krajowa Sieć Wsparcia dla Ofiar Przemocy Domowej (akronim w języku portugalskim)
- **SDM** – Wspomagane podejmowanie decyzji
- **SEIVD** – Wspecjalizowane zintegrowane sekcje dotyczące przemocy domowej (akronim w języku portugalskim)
- **SKPC** – Specjalistyczne Centra Kompleksowej Pomocy – Litwa
- **SOTA report** – Raport na temat obecnego stanu wiedzy
- **SP** – Usługodawcy
- **STD** – choroby przenoszone drogą płciową
- **TAR** – Szkolenie i Podnoszenie Świadomości
- **UAVDI** – Jednostka zajmująca się uwagą dla ofiar z niepełnosprawnością intelektualną (akronim w języku hiszpańskim)
- **UN** – Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ)
- **UNCRPD** – Konwencja ONZ o prawach osób z niepełnosprawnością
- **UVFI** – Jednostki Kompleksowej Oceny Sądowej (akronim w języku hiszpańskim)
- **WWD** – Kobiety z niepełnosprawnością

**Współfinansowane przez
Unię Europejską**

Sfinansowane ze środków UE. Wyrażone poglądy i opinie są jedynie opiniami autora lub autorów i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy i opinie Unii Europejskiej lub Europejskiej Agencji Wykonawczej ds. Edukacji i Kultury (EACEA). Unia Europejska ani EACEA nie ponoszą za nie odpowiedzialności.

Przedmowa

Niniejszy Podręcznik Szkoleń i Podnoszenia Świadomości (TAR) stanowi jeden z rezultatów europejskiego projektu RESPONSE finansowanego z programu Erasmus+ "Partnerstwo na rzecz współpracy w sektorze kształcenia i szkolenia zawodowego" (ERASMUS-EDU-2021-PCOOP-ENGO).

Projekt RESPONSE skupia zainteresowane podmioty zaangażowane w walkę z przemocą ze względu na płeć wobec kobiet z niepełnosprawnością. Celem jest umożliwienie rozpowszechniania wiedzy z sektora działającego na rzecz osób z niepełnosprawnością do sektora działającego na rzecz praw ofiar i odwrotnie, poprzez stworzenie przestrzeni do wspólnego uczenia się i współpracy.

Projekt RESPONSE ma na celu ułatwienie współpracy na szczeblu krajowym i międzynarodowym pomiędzy różnymi zaangażowanymi podmiotami: kobietami z niepełnosprawnością (WWD), usługodawcami (SP) i głównymi usługodawcami (MSP).

Poniżej opisano kluczowe grupy:

- **Kobiety z niepełnosprawnością (WWD):** Powyżej 18 lat. W niniejszym Podręczniku stosuje się pojęcie niepełnosprawności zgodnie z definicją zawartą w Artykule 1 Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawach osób z niepełnosprawnością (UNCRPD)¹: *"do osób z niepełnosprawnością zalicza się te osoby, które mają długotrwale naruszoną sprawność fizyczną, umysłową, intelektualną lub w zakresie zmysłów co może, w oddziaływaniu z różnymi barierami, utrudniać im pełny i skuteczny udział w życiu społecznym, na zasadzie równości z innymi osobami."*
- **Usługodawcy działający na rzecz osób z niepełnosprawnością (SP):** Odnosi się do usługodawców działających na rzecz osób z niepełnosprawnością, są to organizacje pozarządowe, pracownicy socjalni, służby wsparcia, pracownicy opieki społecznej.
- **Główni usługodawcy (MSP):** Odnosi się do wszystkich dostawców usług, głównie z sektora zdrowia, opieki społecznej i sądownictwa, którzy często pracują z kobietami z niepełnosprawnością będącymi ofiarami przestępstw. Są to pracownicy ds. przeciwdziałania

¹ Konwencja o prawach osób z niepełnosprawnością (UNCRPD) (Organizacja Narodów Zjednoczonych, 2006)
<https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-2.html>

dyskryminacji/równości płci/służby zdrowia, pracownicy wymiaru sprawiedliwości, służby wspierające ofiary.

Projekt RESPONSE jest wspierany przez Europejskie Stowarzyszenie Usługodawców dla Osób z Niepełnosprawnością (Belgia) oraz usługodawców wspierających osoby z niepełnosprawnością z 6 różnych krajów: Centre de la Gabrielle (Francja), Kézenfogva Alapítvány (Węgry), Jaunuoliu Dienos Centras (Litwa), Fundacja Eudajmonia (Polska), FENACERCI - Federação Nacional de Cooperativas de Solidariedade Social (Portugalia) i Confederación Plena Inclusión España (Hiszpania).

Poprzez realizację niniejszego projektu wspierane będzie rozpowszechnianie i przekazywanie najlepszych praktyk i doświadczeń wśród profesjonalistów w zaangażowanych krajach w celu stworzenia wspólnego procesu uczenia się, który pozwoli osiągnąć prawdziwie multi-dyscyplinarną ODPOWIEDŹ (RESPONSE), zapewniając konkretne działania w celu uczynienia usług bardziej wrażliwymi na przemoc ze względu na płeć wobec kobiet z niepełnosprawnością i zapewniającymi im odpowiednią reakcję.

Skuteczną odpowiedzią na ich potrzeby jest niewątpliwie skoordynowana reakcja na poziomie krajowym i europejskim, lepsze wykorzystanie dostępnych zasobów, podniesienie jakości zdobywanej wiedzy, promowanie interdyscyplinarnego rozwiązania problemu dyskryminacji wielokrotnej oraz zaproponowanie konkretnych rozwiązań.

W tym kontekście, głównym celem tego podręcznika jest opracowanie serii modułów szkoleniowych obejmujących kluczowe rezultaty przeprowadzonego badania terenowego, które zebrane zostały w Raporcie na temat obecnego stanu wiedzy (SOTA report)². Dany raport opiera się na badaniu przeprowadzonym w 6 krajach partnerskich: Francji, Węgrzech, Litwie, Polsce, Portugalii i Hiszpanii. Ankieta została przeprowadzona wśród kobiet z niepełnosprawnością, usługodawców działających na rzecz osób z niepełnosprawnością oraz głównych usługodawców. Oprócz zidentyfikowanych potrzeb, raport przedstawia również istniejące dobre praktyki na poziomie światowym, europejskim i krajowym.

Niniejszy podręcznik ma na celu dostarczenie narzędzi różnym grupom docelowym niezbędnych do współpracy przy opracowywaniu usług wrażliwych na płeć w celu zwalczania przemocy ze względu na płeć. Pomoże to wdrożyć konkretne środki w rzeczywistych sytuacjach, przyczyniając się do włączającego

² Projekt Response: State of the Art Report (2022). [0_RESPONSE_State_of_the_Art_Report.pdf \(easpd.eu\)](https://easpd.eu/0_RESPONSE_State_of_the_Art_Report.pdf)

podejścia do usług, które pozwala na uniwersalne projektowanie, zapewniając dostępność wszystkim kobietom będącymi ofiarami, niezależnie od ich potrzeb w zakresie wsparcia.

Podobnie jak na wszystkie działania w ramach projektu Response, na podręcznik ma wpływ przekrojowe podejście do usług oraz potrzeba poprawy umiejętności i zasobów specjalistów pracujących w tej dziedzinie, aby zaradzić ich brakowi umiejętności i zapewnić bardziej włączające usługi wysokiej jakości, szczególną cechą tego projektu jest zaproponowanie wszystkim zaangażowanym podmiotom, aby wspólnie budować umiejętności, szkolenia i świadomość niezbędne do osiągnięcia naprawdę skutecznej, skoordynowanej i multi-dyscyplinarnej reakcji.

Podręcznik adresowany jest do trzech różnych grup docelowych (WWD, SP i MSP), ponieważ różne punkty widzenia przyczynią się w większym stopniu do zapobiegania przemocy wobec kobiet oraz do wspólnego tworzenia potrzebnych im usług.

Biorąc pod uwagę trzy grupy docelowe, podręcznik oferuje dwa rozdziały o wspólnej treści i trzy rozdziały szczegółowe, po jednym dla każdej grupy. W tych rozdziałach zostaną zebrane różne propozycje szkoleń w celu uzyskania kluczowych efektów uczenia się zarówno w zakresie podnoszenia świadomości, jak i budowania współpracy, to oznacza, że różne grupy docelowe mogą współpracować w opracowywaniu usług dotyczących przemocy ze względu na płeć wrażliwych na płeć i niepełnosprawność.

W związku z tym rozdział dla usługodawców zawiera narzędzia i informacje jak identyfikować przypadki przemocy. Przedstawia także czynniki ryzyka lub podatności na zagrożenia, które mogą wpływać lub powodować GBV wobec WWD, a kończy się omówieniem, jak wzmocnić pozycję kobiet z niepełnosprawnością.

Rozdział dotyczący głównych usługodawców zawiera narzędzia dotyczące tego, jak wspierać kobiety z niepełnosprawnością w odpowiedni i niestereotypowy sposób, kiedy usługa jest włączająca, jakie są kluczowe polityki i strategie, które należy opracować, aby świadczyć usługi włączające oraz jak wprowadzić narzędzie zapobiegające przemocy wobec kobiet z niepełnosprawnością ze względu na płeć. Oferuje również podejście do koncepcji facylitatora, jaka jest jego rola i znaczenie posiadania zaufanych profesjonalistów, którzy pomagają informować i przewidywać wszelkie problemy lub sytuacje, które mogą się pojawić.

Rozdział poświęcony kobietom z niepełnosprawnością ma na celu omówienie znaczenia znajomości praw i ich obrony, sposobu działania krajowego wymiaru sprawiedliwości i służb wspierania ofiar, informacje na temat wspomaganego podejmowania decyzji i wzajemnego wsparcia w celu wzmocnienia pozycji kobiet z niepełnosprawnością.

Treść niniejszego Podręcznika TAR oparta jest na wynikach Raportu na temat obecnego stanu wiedzy (SOTA). Należy jednak zauważyć, że podręcznik zawiera również kluczowe wyniki z pochodzące z różnych grup roboczych przeprowadzonych w 6 krajach partnerskich z podwójnej perspektywy: kobiet z niepełnosprawnością i towarzyszących im profesjonalistów.

Z podręcznika TAR powstanie MOOC (Massive Online Open Course - Masowy Otwarty Kurs Internetowy) w języku angielskim, który będzie dostępny dla ogółu społeczeństwa na stronie EASPD E-learning Hub ([EASPD E-LEARNING HUB](#)). Kurs MOOC będzie zawierał filmy, infografiki i inne materiały opracowane zgodnie z najwyższymi standardami dostępności.

Poprzez ten podręcznik chcemy osiągnąć następujące efekty:

- o Określenie i uwzględnienie kluczowych efektów uczenia się, aby grupy docelowe mogły współpracować przy tworzeniu wrażliwych na płeć usług w zakresie przeciwdziałania przemocą uwarunkowanych płcią.
- o W perspektywie krótkoterminowej, wspieranie modelu uczenia się, który generuje nowe doświadczenia i wiedzę zarówno dla usługodawców (SP), jak i głównych usługodawców (MSP) na temat tego, jak rozwijać usługi wrażliwe na płeć w celu przeciwdziałania przemocą ze względu na płeć, a także dla kobiet z niepełnosprawnością na temat tego, jak rzeczywiście uczestniczyć w takim procesie.
- o W perspektywie średnioterminowej - osiągnięcie lepszej współpracy zainteresowanych stron.
- o W dłuższej perspektywie - zapewnienie lepszej integracji i koordynacji usług, które dzięki temu będą bardziej trwałe i dostępne, przyczyniając się do poprawy jakości życia kobiet z niepełnosprawnością i ich otoczenia.

Kluczowym elementem zapobiegania przemocą wobec kobiet będzie nowe podejście do dostępnych usług dla kobiet z niepełnosprawnością, będących ofiarami przemocą ze względu na płeć, które opierają się na perspektywie intersekcjonalnej i wrażliwej na płeć oraz na ulepszonym i właściwym szkoleniu wszystkich zaangażowanych podmiotów.

**Współfinansowane przez
Unię Europejską**

Sfinansowane ze środków UE. Wyrażone poglądy i opinie są jedynie opiniami autora lub autorów i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy i opinie Unii Europejskiej lub Europejskiej Agencji Wykonawczej ds. Edukacji i Kultury (EACEA). Unia Europejska ani EACEA nie ponoszą za nie odpowiedzialności.

Wprowadzenie

Kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością spotykają się z wielokrotną i krzyżującą się dyskryminacją we wszystkich dziedzinach życia i są bardziej narażone na przemoc, nadużycia i szkodliwe praktyki. Przemoc może mieć miejsce w różnych środowiskach (w tym w instytucjach i segregowanych szkołach) i przybierać różne formy, w tym molestowania i przemocy seksualnej, ale także przymusowej aborcji i sterylizacji oraz przemocy związanej z niepełnosprawnością.

Agencja Praw Podstawowych opublikowała raport przedstawiający główne wyniki badania na temat przemocy wobec kobiet w Unii Europejskiej (UE)³. Badacze przeprowadzili wywiady z 42 000 kobiet w 28 państwach członkowskich UE, pytając kobiety o ich doświadczenia związane z przemocą fizyczną, seksualną i psychiczną. Respondentki zgłaszały doświadczenia stalkingu, molestowania seksualnego, a także znęcania się w dzieciństwie.⁴

Wyniki pokazują, że w krajach członkowskich UE nadal występuje szeroko zakrojona przemoc ze względu na płeć. Wśród badanych kobiet 34% kobiet z niepełnosprawnością stwierdziło, że doświadczyło jakiejś formy przemocy fizycznej lub seksualnej od piętnastego roku życia, w porównaniu do 19% kobiet bez niepełnosprawności. Ponadto 46% kobiet z niepełnosprawnością stwierdziło, że doświadczyło przemocy fizycznej, seksualnej lub psychicznej przed 15 rokiem życia.

Jeśli chodzi o przemoc psychiczną i molestowanie, liczby są jeszcze wyższe. Tutaj 61% kobiet z niepełnosprawnością spotkało się z molestowaniem seksualnym od 15 roku życia. Stalkingu doświadczyło 26% badanych kobiet z niepełnosprawnością.

Ale kobiety z niepełnosprawnością nie tylko doświadczają przemocy w większym stopniu niż kobiety bez niepełnosprawności. Napotykają również dodatkowe bariery w zgłaszaniu przemocy, dostępie do wymiaru sprawiedliwości oraz dostępie do środków wsparcia praw ofiar i ochrony.⁵

³ "Violence against Women: An EU-wide Survey (Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej, 2014), <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey>.

⁴ Wyniki z "Violence against Women: An EU-wide Survey" (Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej, 2014), http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-main-results_en.pdf.

⁵ Dokument przedstawiający stanowisko EFR w sprawie przemocy wobec kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością w Unii Europejskiej (Europejskie Forum Niepełnosprawności, 2021), www.edf-feph.org/content/uploads/2021/05/final-EDF-position-paper-on-Violence-against-women-and-girls-with-disabilities-in-the-European-Union.pdf.

W związku z tym kobiety z niepełnosprawnością napotykają na szereg prawnych, mentalnościowych, komunikacyjnych i fizycznych barier przy zgłaszaniu doświadczenia przemocy ze względu na płeć. Policja i sądownictwo często nie są przeszkolone do odpowiedniego postępowania w przypadkach, gdy osoba z niepełnosprawnością występuje w roli ofiary, oskarżonego lub świadka, co prowadzi do niewystarczającej aktywności dowodowej w sądzie.

Również komunikaty i badania, które mają miejsce, gdy kobieta z niepełnosprawnością zgłasza, że jest ofiarą przemocy ze względu na płeć, nie zawsze są przeprowadzane z gwarancjami i wsparciem, które pozwoliłyby kobietom z niepełnosprawnością bronić swoich praw, co automatycznie generuje dyskryminację w dostępie do wymiaru sprawiedliwości.

W podobny sposób na skargę i proces karny, zwłaszcza jeśli chodzi o określone rodzaje przemocy, takie jak ograniczenia sensoryczne, usunięcie sprzętu do poruszania się lub komunikacji, odmowa dostępu do leków lub przedawkowanie leków, wpływają negatywne stereotypy społecznie odnoszące się do kobiet z niepełnosprawnością intelektualną, powodujące brak ich wiarygodności.

Wszystko to skutkuje:

- ❖ Brakiem poczucia własnej wartości jako konsekwencją wynikającą z redukcyjnego spojrzenia na swoje umiejętności, wiedzę i swoje doświadczenia.
- ❖ Brakiem informacji.
- ❖ Dodatkowymi trudnościami w dostępie do zasobów dostępnych w sytuacjach przemocy ze względu na płeć (brak dostępu do informacji, schronisk, ośrodków informacyjnych itp.)
- ❖ Małą wiarygodnością, gdy decydują się na publiczne potępienie tych sytuacji (zwłaszcza w niepełnosprawności dotyczącej komunikacji czy niepełnosprawności intelektualnej).
- ❖ Niemożnością fizycznej obrony przed agresorem.

- ❖ A także lękiem przed utratą przemocowego partnera, jeśli są od niego zależne także w zakresie podstawowych czynności życia codziennego.⁶

Zgodnie z wynikami Raportu na temat obecnego stanu wiedzy (SOTA) przeprowadzonego w ramach tego projektu, usługodawcy dla osób z niepełnosprawnością i główni usługodawcy stoją przed wspólnymi wyzwaniami, zwłaszcza jeśli chodzi o zapewnienie odpowiedniego wsparcia ofiarom i rozpoznanie przemocy, z którą się spotykają.

Po pierwsze, trudności we wspieraniu ofiar wynikają głównie z niewystarczających szkoleń na temat tego, jak wspierać kobiety z niepełnosprawnością, które są ofiarami przemocy ze względu na płeć (GBV), niedostępności konkretnych usług i zasobów, braku współpracy między dostawcami usług dla osób z niepełnosprawnością a służbami oraz długotrwałych procedur prawnych.

Po drugie, specjaliści napotykają także przeszkody związane z brakiem uznania GBV, zarówno przez ofiarę, jak i przez jej otoczenie instytucjonalne lub osobiste. Na przykład w niektórych przypadkach ofiara ma trudności z rozpoznanem obraźliwego i niedopuszczalnego traktowania, które otrzymuje. Istnieją również dowody na "niewidoczność" przemocy (w otoczeniu najbliższym i środowisku instytucjonalnym ofiary).

Z drugiej strony, kobiety z niepełnosprawnością historycznie domagały się, by je wysłuchano w związku z tą kwestią, a także, by istniały dostępne zasoby, badania w celu uzyskania danych na temat przemocy ze względu na płeć, której ofiarami są kobiety z niepełnosprawnością, lub zmiany legislacyjne uwzględniające ich specyficzne potrzeby.⁷

Wszystkie te okoliczności sytuują kobiety z niepełnosprawnością intelektualną i całościowymi zaburzeniami rozwojowymi na marginesie społeczeństwa oraz pogłębiają i wzmacniają sytuację krzyżującej się dyskryminacji, z którą spotykają się w stosunku do innych kobiet bez niepełnosprawności.

⁶ Dokument przedstawiający stanowisko EFR w sprawie przemocy wobec kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością w Unii Europejskiej (Europejskie Forum Niepełnosprawności, 2021), <https://www.edf-feph.org/content/uploads/2021/05/final-EDF-position-paper-on-Violence-against-women-and-girls-with-disabilities-in-the-European-Union.pdf>.

⁷ Dokument przedstawiający stanowisko EFR w sprawie przemocy wobec kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością w Unii Europejskiej (Europejskie Forum Niepełnosprawności, 2021), <https://www.edf-feph.org/content/uploads/2021/05/final-EDF-position-paper-on-Violence-against-women-and-girls-with-disabilities-in-the-European-Union.pdf>.

Nie jest to sytuacja odosobniona, jak widzimy występuje ona w różnych krajach, między innymi w tych, które są częścią tego projektu:

◆ **Francja**

We Francji statystyki dotyczące kobiet z niepełnosprawnością są bardzo alarmujące. Według badania „*Les violences faites aux personnes en situation de handicap (adultes): focus sur les violences conjugales et violences sexuelles*”⁸, cztery na pięć kobiet z niepełnosprawnością cierpią z powodu wszelkiego rodzaju przemocy i/lub nadużyć. Kobiety z niepełnosprawnością są bardziej narażone na fizyczne lub seksualne wykorzystywanie przez swojego partnera w porównaniu z kobietami bez niepełnosprawności (35% w porównaniu z 19%). Ponadto we Francji alarmujący jest fakt, że prawie 90% kobiet z zaburzeniami ze spektrum autyzmu doznaje lub doznawało przemocy seksualnej, przy czym 47% z nich doznało jej przed ukończeniem 14 roku życia.⁹ Z kolei 27% kobiet niesłyszących lub niedosłyszących zgłasza, że doświadczyło przemocy w swoim życiu¹⁰.

Od momentu uchwalenia we Francji 12 lipca 1990 roku ustawy o prawach ekonomicznych osób z niepełnosprawnością, niepełnosprawność została uznana w systemie prawnym. 11 lutego 2005 roku uchwalono również obowiązującą w tym kraju ustawę o równości praw i szans¹¹. Choć obie ustawy przewidywały uznanie i ochronę osób z niepełnosprawnością, nie odnosiły się do specyficznych problemów przemocy i dyskryminacji, z jakimi się one spotykają. We Francji niepełnosprawność uznawana jest za wrodzoną część jednostki i definiowana jest jako ograniczenie, które uniemożliwia lub ogranicza uczestnictwo w życiu społecznym.¹²

⁸ Dokument "Les violences faites aux personnes en situation de handicap (adultes): focus sur les violences conjugales et violences sexuelles", 28 juin 2022

⁹ Congrès de l'encéphale 2019 - Paris, par le Dr David Gourion, Mme Séverine Leduc et Mme Marie Rabatel. Prezentacja na stronie <https://www.encephale.com/Videos/Les-videos-du-congres-de-l-Encephale/Programme-de-l-encephale-2019/Les-ASPERGIRLS-l-autisme-de-haut-niveau-au-feminin>.

¹⁰ Baromètre Santé sourds et malentendants 2011/2012. Skonsultuj się z <https://www.santepubliquefrance.fr/etudes-et-enquetes/barometres-de-sante-publique-france/barometre-sante-sourds-et-malentendants-bssm-2011-2012>.

¹¹ Ustawa nr 2005-102 z 11 lutego 2005 r. o równości praw i możliwości, uczestnictwie i obywatelstwie osób z niepełnosprawnością, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000809647>

¹² Raport z badań na temat przemocy wobec kobiet z niepełnosprawnością, marzec 2022 <https://ecoute-violences-femmes-handicapees.fr/wp-content/uploads/2022/07/Rapport-FDFA-Aix-Global-Justice-V2.pdf>.

Również zasady uczestnictwa, niedyskryminacji i dostępności są interpretowane bardziej rygorystycznie i uwzględniane jedynie w kontekście sytuacji związanych ze światem zawodowym lub dostępem do szkoleń.

We Francji pojawiły się jednak niezależne mechanizmy, które działają na rzecz promocji i ochrony praw osób z niepełnosprawnością. W 2020 roku Krajowa Komisja Konsultacyjna ds. Praw Człowieka (CNCDH) otrzymała mandat dotyczący zwalczania stereotypów i uprzedzeń w odniesieniu do niepełnosprawności. Jej wstępny raport jest ważnym narzędziem dla rządu w przygotowaniu krajowej kampanii uświadamiającej stereotypy wobec osób z niepełnosprawnością.

Rzecznik podkreśla szczególną niewidoczność niepełnosprawności w ustawodawstwie francuskim. Ponadto ubolewa nad brakiem uwzględnienia dyskryminacji krzyżującej się ze względu na płeć, która jest uznawana na arenie międzynarodowej od 1979 roku. Powołuje się również na dokument informacyjny Senatu "Culture et handicap, une exigence démocratique de 2017", w którym odnotowano alarmującą liczbę aktów przemocy, których ofiarami są kobiety z niepełnosprawnością oraz przypomniano o przeszkodach w dostępie do wymiaru sprawiedliwości, takich jak: utrudniony, a nawet niemożliwy dostęp do budynków takich jak komisariaty policji w celu złożenia skargi.

Krótko mówiąc, chociaż ramy prawne istnieją obecnie na poziomie międzynarodowym, regionalnym i francuskim, nie uwzględniają one w wystarczającym stopniu przemocy wobec kobiet z niepełnosprawnością i podejścia interseksjonalnego. W rezultacie skuteczność tych tekstów jest osłabiona.¹³

◊ Węgry

Mikrospis powszechny przeprowadzony na Węgrzech w 2016 r. wykazał, że 6,2% populacji Węgrów to osoby z niepełnosprawnością. W ramach tego odsetka 53% osób z niepełnosprawnością to kobiety.¹⁴ Przyglądając się tej różnicy płci w populacji osób z niepełnosprawnościami, zauważono, że mężczyźni są w większości w młodszych grupach wiekowych, podczas gdy kobiety reprezentują starsze grupy wiekowe, przy czym liczba kobiet z niepełnosprawnością wzrasta z jednej grupy wiekowej do drugiej w konsekwencji pogarszającego się stanu zdrowia.

¹³ Raport z badań na temat przemocy wobec kobiet z niepełnosprawnością, marzec 2022

<https://ecoute-violences-femmes-handicapees.fr/wp-content/uploads/2022/07/Rapport-FDFA-Aix-Global-Justice-V2.pdf>.

¹⁴ Charakterystyka ludności z niepełnosprawnością i ograniczeniami zdrowotnymi na podstawie microsensus (2016)

https://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/kotet_8_fogyatekos_es_az_egeszsegi_ok_miatt_korlatozott_nepesseg_jellemzoi

W odniesieniu do przemocy ze względu na płeć wobec kobiet z niepełnosprawnością, jest to kwestia zaniedbywana zarówno w węgierskim społeczeństwie, jak i w węgierskim ustawodawstwie. Ten brak świadomości praw kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością prowadzi do ich nieuniknionej dyskryminacji. W rezultacie aspekty niepełnosprawności są ignorowane w usługach dla kobiet w ogóle, ponieważ nie są one dostępne lub są dostępne tylko częściowo (np. schroniska dla ofiar przemocą są niedostosowane). Z drugiej strony, usługi dedykowane osobom z niepełnosprawnością nie są uwzględniają aspekt płci.

Według badań ONZ prawie 80% kobiet z niepełnosprawnością jest ofiarami przemocy i cztery razy częściej niż inne kobiety doświadczają przemocy seksualnej. Jednak na poziomie krajowym nie ma danych na temat przemocy wobec kobiet z niepełnosprawnością.¹⁵ Wynika to z ogólnego braku zrozumienia wzajemnego przenikania się płci i niepełnosprawności we wdrażaniu polityki, czego dowodem jest ograniczona dostępność statystyk dotyczących niepełnosprawności z podziałem na płeć.

Na Węgrzech ustawa zasadnicza i przepisy dotyczące równego traktowania i równych szans uwzględniają płeć i niepełnosprawność jako przyczyny dyskryminacji i wymagają równości między mężczyznami i kobietami. Jednakże wielokrotna dyskryminacja kobiet z niepełnosprawnością nie jest zdefiniowana w żadnym z aktów prawnych. Oznacza to, że jeśli kobieta z niepełnosprawnością jest dyskryminowana zarówno ze względu na swoją niepełnosprawność, jak i płeć, musi wybrać, na jakiej podstawie złożyć skargę.

W Narodowym Programie Osób z Niepełnosprawnością (NPR) na lata 2015-2025 wymieniono 11 szczegółowych obszarów interwencji (np. edukacja, opieka zdrowotna, dostępność itp.), a tylko w jednym z nich wymieniono kobiety z niepełnosprawnością, w obszarze interwencji „wielorakie grupy wrażliwe”. To utrudnia uwidocznienie kobiet z niepełnosprawnością poprzez realizację programu. W tym obszarze Program przewiduje zadania mające na celu zmapowanie rzeczywistej sytuacji kobiet z niepełnosprawnością, zidentyfikowanie przyczyn ich wykluczenia, na podstawie których można opracować usługi poprawiające ich niekorzystną sytuację. Program nie uwzględnia jednak tego, że przyszłe działania i usługi mające na celu poprawę warunków życia osób z niepełnosprawnością muszą być projektowane z uwzględnieniem

¹⁵ Parlament Europejski, Sprawozdanie na temat kobiet mniejszościowych w Unii Europejskiej (2003/2109(INI)), s. 13, cytowane w opracowaniu tematycznym OHCHR Thematic study on the issue of violence against women and girls and disability, A/HRC/20/5, 30 marca 2012 r., para 21. Dzieci z niepełnosprawnością są prawie czterokrotnie bardziej narażone na doświadczanie przemocy niż dzieci pełnosprawne, jak wynika z przeglądu zleconego przez Światową Organizację Zdrowia (Prevalence and risk of violence against children with disabilities: a systematic review and meta-analysis of observational studies, 2012, [http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(12\)60692-8/abstract](http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(12)60692-8/abstract)).

perspektywy płci. Może to prowadzić do dyskryminacji kobiet z niepełnosprawnością i nieuwzględniania ich specyficznych potrzeb, np. przy tworzeniu i świadczeniu usług dla osób z niepełnosprawnością.

Aby zmienić niewidoczność kobiet z niepełnosprawnością w węgierskim ustawodawstwie, konieczne jest aktywne włączenie ich i ich organizacji w rozwój wszystkich przepisów i polityk dotyczących edukacji, zatrudnienia, ochrony socjalnej, zdrowia, ochrony przed przemocą i uczestnictwa w życiu politycznym, zgodnie z art. 4(3) UNCRPD. Jest to ważne, ponieważ obecnie kobiety z niepełnosprawnością są w rzeczywistości nieobecne na stanowiskach decyzyjnych, a zatem prawdopodobieństwo, że ktokolwiek zwróci uwagę społeczeństwa i opinii publicznej na ich skumulowaną niekorzystną sytuację, jest jeszcze mniejsze.

Jak wspomniano powyżej, w społeczeństwie, w tym wśród urzędników publicznych, brakuje świadomości na temat dyskryminacji wielokrotnej i krzyżowej. Prowadzi to do zwiększenia dyskryminacji ze względu na brak uwzględnienia aspektów płci w projektowaniu usług głównego nurtu i usług specyficznych dla niepełnosprawności.

Dokument komitetu UNCRDP nr CRPD/C/HUN/IR/1 (2020)¹⁶ potwierdza, że na Węgrzech istnieją wzorce dyskryminacji strukturalnej dotyczące, w szczególności osób z niepełnosprawnością intelektualną lub psychospołeczną, dzieci z niepełnosprawnością, kobiet z niepełnosprawnością i starszych osób z niepełnosprawnością, jak również dyskryminacja przez asocjację.

Komitety organów traktatowych ONZ zaleciły również stałe szkolenia na temat praw kobiet z niepełnosprawnością, skierowane w szczególności do pracowników socjalnych, służby zdrowia i edukacji, pracowników prawnych, sędziów i członków rodzin.

Brak świadomości na temat praw kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością oraz ich potencjalnych ról w społeczeństwie, ich społeczności i rodzinach prowadzi do ich większej izolacji społecznej, niskiej samooceny, większej zależności ekonomicznej od rodziny, większego ryzyka przemocy, mniejszego rozwoju osobistego, braku seksualności itp.

Interesujące jest również to, że od stycznia 2023 roku Węgry nie ratyfikowały Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, zwanej również Konwencją Stambulską.¹⁷

¹⁶Baza danych organów traktatowych ONZ

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolNo=CRPD%2FC%2FHUN%2FIR%2F1&Lang=en

¹⁷ Europejskie Forum Niepełnosprawności <https://www.edf-feph.org/the-istanbul-convention/>

◊ Litwa

Według danych Departamentu Statystyki Oficjalnej¹⁸ w 2021 roku na Litwie mieszkało około 221 tys. osób z niepełnosprawnością.

W odniesieniu do przemocy ze względu na płeć wobec kobiet z niepełnosprawnością, w 2022 roku, badanie przeprowadzone przez Litewskie Forum Organizacji Osób z Niepełnosprawnością (LDOF)¹⁹ pokazało alarmującą rzeczywistość z jaką się one spotykają. Stwierdzono w nim, że ponad połowa (56%) kobiet z niepełnosprawnością, które doświadczyły przemocy, doznała przemocy seksualnej. Ponadto 19% z nich podało, że doświadcza przemocy seksualnej co tydzień, a 13% co miesiąc. Najczęstszymi sprawcami byli partnerzy intymni - m.in. mężowie lub partnerzy.

Według Simony Aginskaitė, dyrektor ds. komunikacji Litewskiego Forum Niepełnosprawności (LDF), wyniki badania są zgodne z informacjami zawartymi w rezolucji Parlamentu Europejskiego w sprawie praw kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością²⁰. Podkreśla ona, że kobiety z niepełnosprawnością są od 2 do 5 razy bardziej narażone na doświadczanie przemocy domowej niż inne kobiety.

Departament Informatyki i Komunikacji litewskiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych odnotowuje średnio około 150 przypadków przemocy domowej wobec kobiet z niepełnosprawnościami rocznie, ale nie odnotowuje się wobec nich przestępstw o charakterze seksualnym. Świadczy to o tym, że statystyki nie odzwierciedlają rzeczywistej wiktymizacji w zakresie przemocy psychicznej i seksualnej wobec osób z niepełnosprawnością, jak twierdzi pani Aginskaitė.

Do tego wszystkiego należy dodać, że według badań przeprowadzonych przez Biuro Rzecznika ds. badania zainicjowanego przez Biuro Rzecznika ds. Równych Szans²¹, kobiety z niepełnosprawnością intelektualną i psychospołeczną na Litwie są najbardziej stygmatyzowane w społeczeństwie.

Badanie to pokazuje, że kobiety z niepełnosprawnością intelektualną często prowokują przemoc ze strony partnera intymnego z powodu swojej niepełnosprawności. Pokazuje ono również że 45% respondentów

¹⁸ Ministerstwo Zabezpieczenia Społecznego i Pracy Republiki Litewskiej raport statystyczny 2016-2022 <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/neigaliuju-socialine-integracija/statistika-2?lang=lt>

¹⁹ Litewskie Forum Niepełnosprawności (2022) <https://www.lnf.lt/en/about-ldf/>

²⁰ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 29 listopada 2018 r. w sprawie sytuacji kobiet z niepełnosprawnościami https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0484_EN.html

²¹ Strona internetowa Biura Rzecznika Praw Obywatelskich ds. Równych Szans <https://www.lgybybe.lt/en/>

zdecydowanie zgodziło się, że kobiety z niepełnosprawnością intelektualną mają tendencję do przesady, kiedy obwiniają mężczyzn za przemoc. Wiele osób na Litwie wierzy, że partner lub mąż może kontrolować finanse kobiety z niepełnosprawnością intelektualną (67% mieszkańców kraju w pełni/umiarkowanie zgadza się z tym poglądem).²²

Na Litwie wśród głównych aktów prawnych regulujących prawa, gwarancje i wsparcie kobiet z niepełnosprawnością, a także inne kwestie wpływające na jakość ich życia, niepełnosprawność i płeć są traktowane jako podstawa dyskryminacji (np. ustawa o równości szans kobiet i mężczyzn (1998), artykuł 2.25(2) Kodeksu Cywilnego Republiki Litewskiej (2000)²³, czy ustawa o równości szans (2003)).

Jednakże w niektórych aktach prawnych o szczególnym znaczeniu dla kobiet, zwłaszcza kobiet z niepełnosprawnością, brak jest szczególnych środków lub gwarancji dla kobiet z niepełnosprawnością. Dzieje się tak na przykład w ustawie o systemie opieki zdrowotnej (1994), ustawie o pomocy społecznej (1996) oraz ustawie o pomocy społecznej dla ludności w potrzebie (2003), które nie przewidują szczególnych gwarancji i usług dla kobiet z niepełnosprawnością.

W 2011 roku, w celu ograniczenia przemocy domowej i zapewnienia ochrony jej ofiar, parlament litewski uchwalił ustawę o ochronie przed przemocą domową. Ustawa ma zastosowanie w przypadkach przemocy fizycznej, psychicznej, seksualnej, ekonomicznej itp. Ustawa stanowi, że w przypadku wystąpienia przemocy domowej, postępowanie karne zostanie wszczęte bez konieczności składania skargi przez ofiarę lub jej przedstawiciela. Ustawa jest znacząca w tym sensie, że chroni kobiety z niepełnosprawnością, jak również inne osoby potencjalnie narażone na przemoc domową, ale brakuje w niej nacisku na działania podjęte lub przewidziane w celu rozwiązania problemów związanych z przemocą doświadczaną przez kobiety z niepełnosprawnością jako grupę szczególnie narażoną na przemoc i nadużycia.

Interesujące jest również to, że od stycznia 2023 roku Litwa nie ratyfikowała Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, zwanej również Konwencją Stambulską.²⁴

²² Badanie mieszkańców Litwy przez Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich ds. Równości Szans (2022) <https://www.lygybe.lt/lt/lietuvos-gyventoju-apklausa-daznas-pateisina-moteru-su-intelektu-negalia-kontrolu-nauijiena>

²³ Artykuł 2.25(2) Kodeksu cywilnego Republiki Litewskiej (2000) dotyczy środków ochrony osób, w tym kobiet z niepełnosprawnością, przed przymusowymi procedurami medycznymi.

²⁴ Europejskie Forum Niepełnosprawności <https://www.edf-feph.org/the-istanbul-convention/>

◇ **Polska**

W Społecznym Raporcie Alternatywnym²⁵ z realizacji Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnością w Polsce stwierdzono, że kobiety z niepełnosprawnością są trzykrotnie bardziej narażone na doświadczanie przemocy niż kobiety bez niepełnosprawności. Nie istnieją jednak statystyki zbierające konkretne dane na temat przemocy wobec kobiet z niepełnosprawnością w Polsce.

Pomimo istnienia Strategii, której celem jest włączenie osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności w życie społeczne i zawodowe, gwarantując tym samym ich prawa określone w Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnością (Strategia na rzecz Osób z Niepełnosprawnością 2021-2030²⁶), wiele pozostaje do zrobienia w odniesieniu do kobiet z niepełnosprawnością jako ofiar przemocy.

W związku z tym, Maja Kuźmicz z Ogólnopolskiego Pogotowia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie "Niebieska Linia"²⁷ wyraziła opinię, że polski system przeciwdziałania przemocy nie jest przygotowany do wspierania osób z niepełnosprawnością, ponieważ nie jest dostępne poradnictwo prawne i psychologiczne dla kobiet z niepełnosprawnością słuchu i wzroku.

Sytuację dodatkowo komplikuje fakt, że niektóre formy przemocy wobec kobiet z niepełnosprawnością są zalegalizowane w polskim prawie. Należą do nich:

- Ubezważnienie - Częściowe lub całkowite ubezważnienie osoby fizycznej.
Ubezważnienie przybiera formę orzeczenia sądowego.
- Obowiązek przyjmowania leków w szpitalach psychiatrycznych.
- Zakaz zawierania małżeństw przez osoby z niepełnosprawnością umysłową - intelektualną.

²⁵ Społeczny Raport Alternatywny o realizacji Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnością w Polsce (2015), dostępny online na stronie

http://monitoringobywatelski.firr.org.pl/wp-content/uploads/2015/09/Spo%C5%82eczny-Raport-Alternatywny_ostateczny.pdf

²⁶ Konwencja o prawach osób z niepełnosprawnością 2021-2030 stanowi: "Głównym celem Strategii na rzecz Osób z Niepełnosprawnością jest integracja osób z różnymi niepełnosprawnościami ze społeczeństwem i pracą, gwarantując tym samym ich prawa określone w Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnością",

<https://niepelnosprawni.gov.pl/p,170,strategia-na-rzecz-osob-z-niepelnosprawnościami-2021-2030#:~:text=Celem%20g%C5%82%C3%B3wnym%20Strategii%20na%20rzecz,Konwencji%20o%20prawach%20os%C3%B3b%20niepe%C5%82nosprawnych>

²⁷ Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie "Niebieska Linia" sprawozdanie "Bezpłatna pomoc dla ofiar przestępstw, świadków przestępstw i członków ich rodzin" (2020), dostępne online na stronie

<https://www.niebieskalinia.pl/aktualnosci/opopp/bezpłatna-pomoc-dla-osob-pokrzywdzonych-przestępstwem-swiadkow-przestępstw-oraz-czlonkow-ich-rodzin-20201>.

- Przymusowe sterylizacje i aborcje.
- Zakaz aborcji.

Ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz 6 innych ustaw (Dz.U. Nr 125, poz. 842), oprócz wielu zmian, wprowadziła do obowiązków samorządów nowe zadanie: tworzenie i funkcjonowanie zespołów interdyscyplinarnych (ds. przemocy).

W Polsce przemoc domowa jest przestępstwem. Przestępstwo to znane jest w polskim Kodeksie Karnym jako przestępstwo znęcania się nad rodziną, określone w art. 207 Kodeksu Karnego. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą niezdolną do pracy ze względu na wiek, stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

◇ Portugalia

Szacuje się, że ponad 630 000 osób z niepełnosprawnością mieszka w Portugalii. Według raportu „Monitoring the Human Rights of People with Disabilities in Portugal” (Monitorowanie praw człowieka osób z niepełnosprawnościami w Portugalii) z 2014 roku²⁸ przygotowanego przez Disability and Human Rights Observatory (ODDH) „jedna na dwie kobiety z niepełnosprawnością jest ofiarą przemocy ze względu na płeć, w tym przemocy seksualnej”.

W Portugalii definicja przemocy ze względu na płeć jest zgodna z Konwencją Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, znaną lepiej jako konwencja stambulska, określając ją jako każdy rodzaj przemocy skierowanej do konkretnej płci, przy czym najczęściej są to kobiety. Portugalia podpisała i ratyfikowała również Konwencję Narodów Zjednoczonych o prawach osób z niepełnosprawnością w lipcu 2009 roku, czyniąc ją prawnie wiążącą.

Jednak statystyki, badania naukowe i dane globalne są nadal rzadkie w odniesieniu do przemocy ze względu na płeć z perspektywy interseksyjności, a nacisk kładzie się na przemoc domową, która służy jako jedyna

²⁸ Obserwatorium Niepełnosprawności i Praw Człowieka: " Monitorowanie praw człowieka osób z niepełnosprawnością w Portugalii " (2014) <http://oddh.iscsp.ulisboa.pt/index.php/pt/mediateca/imprensa/item/152-violencia-e-deficiencia-noticia>

wytyczna dla każdego rodzaju przemocy. Sytuacja ta uniemożliwia dogłębne poznanie rzeczywistości i wpływu przemocy ze względu na płeć w życiu kobiet z niepełnosprawnością, przyczynia się do ukrywania tego rodzaju przemocy; do niewidoczności ofiar; do braku wiedzy na temat możliwości zastosowania środków ochrony; do niedostatku informacji na temat wdrażania środków, a także do określenia polityki.

Niemniej jednak od 2020 roku powstały nowe istotne instrumenty w zakresie zapobiegania i zwalczania przemocy domowej. W szczególności roczny plan szkoleń - Przemoc wobec kobiet i przemoc domowa²⁹. Ten plan szkoleniowy obejmuje moduł „Ofiary w sytuacjach zwiększonej podatności”, który zawiera podmoduł „Przemoc domowa a osoby z niepełnosprawnością”.

Krajowa Strategia na rzecz Integracji Osób z Niepełnosprawnością³⁰, obowiązująca w latach 2021-2025, uznaje procesy wielokrotna i krzyżowej dyskryminacji, w szczególności w odniesieniu do kobiet i dziewcząt, przewidując konkretny zestaw środków w tej dziedzinie. Strategia ta przewiduje w szczególności, w ramach działania 2.2.4, „*Promowanie połączonych interwencji w obszarach niepełnosprawności oraz zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, mianowicie w oparciu o specjalistyczne działania w zakresie przyjmowania kobiet z niepełnosprawnością Krajowej Sieci Wsparcia Ofiar Przemocy Domowej*”. Do chwili obecnej przewidziane działania napotykają jednak na wyraźne opóźnienia w ich realizacji.

W 2018 roku w Planie Działania na rzecz Zapobiegania i Zwalczania Przemocy wobec Kobiet i Przemocy Domowej założono stworzenie specjalistycznych usług dla grup wrażliwych, w tym kobiet z niepełnosprawnością. Właśnie w tym kontekście, jako projekt pilotażowy, pojawia się pierwszy i jedyny dom schronienia dla kobiet z niepełnosprawnością, będących ofiarami przemocy domowej, pod zarządem Cooperativa de Educação e Reabilitação de Cidadãos com Incapacidades de Águeda, CRL. - CERCIAG³¹. Jest to specyficzna usługa tymczasowego schronienia dla kobiet z niepełnosprawnością będących ofiarami przemocy, która zapewnia natychmiastową ochronę w sytuacjach granicznych, mając na celu przywrócenie zaufania i bezpieczeństwa ofiar oraz wsparcie ich w (re)organizacji i (re)budowie projektu życiowego. Ten dom może pomieścić 7 osób.

W obszarze przeciwdziałania przemocy wobec osób z niepełnosprawnością należy podkreślić istnienie dwóch specjalnych programów promowanych przez służby bezpieczeństwa:

²⁹ Republika Portugalska XXII Rząd Konstytucyjny: "Anual Plan for Joint Training: Przemoc wobec kobiet i przemoc domowa" 1. edycja (maj 2020) https://www.cig.gov.pt/wp-content/uploads/2020/06/172-20_PLANO_ANUAL_FORMACAO.pdf

³⁰ Krajowa Strategia Włączania Osób z Niepełnosprawnością 2021-2025 <https://www.inr.pt/documents/11309/284924/ENIPD.pdf>

³¹ CERCIAG jest podmiotem należącym do FENACERCI.

- Significativo Azul Program promowany przez Policję Bezpieczeństwa Publicznego (PSP), od 2013 roku. Jest to specjalny program policyjny przeznaczony dla osób z niepełnosprawnością intelektualną i wielorakimi niepełnosprawnościami. Ma na celu promowanie współpracy międzyinstytucjonalnej między organizacjami, przyczyniając się do poprawy opieki i kierowania osób z niepełnosprawnością.
- Programa de Apoio a Pessoas com Deficiência promowany przez Narodową Gwardię Republikańską (GNR), od 2014 roku. Jego celem jest wspieranie osób z niepełnosprawnością, ich opiekunów i osób, które wchodzi z nimi w interakcje. Jest to platforma artykulacji i porozumienia z pozostałymi aktorami społecznymi związanymi z obszarem niepełnosprawności, w ramach promocji bezpieczeństwa społeczności. Obejmuje działania podnoszące świadomość w zakresie zapobiegania zachowaniom ryzykownym, niedyskryminacji, sygnalizowania sytuacji większego zagrożenia, angażując różne partnerstwa.

Chociaż programy te nie są przeznaczone specjalnie do zapobiegania i zwalczania sytuacji przemocy ze względu na płeć i przemocy domowej, stanowią one dwa ważne zasoby dla ochrony ofiar w szczególnie zagrożonych sytuacjach.

Należy jednak podkreślić, że w Portugalii nadal brakuje wystarczających mechanizmów reagowania na przemoc ze względu na płeć, co sprawia, że grupy o szczególnych i odmiennych potrzebach wsparcia, takie jak kobiety z niepełnosprawnością w ogóle, a kobiety z niepełnosprawnością intelektualną w szczególności, znajdują się w trudnej sytuacji.

Pewne postępy w zakresie ustawodawstwa i usług publicznych dla kobiet są również wynikiem polityki międzynarodowej i europejskiej, a także rosnącej świadomości społecznej, że zapobieganie przemocy ze względu na płeć należy uznać za priorytet.

Pomimo znacznych postępów, walka z przemocą ze względu na płeć i przemocą domową wobec kobiet z niepełnosprawnością nadal wykazuje słabości, w wielu przypadkach z powodu braku lub niewystarczającego stosowania obowiązujących środków i polityk; w innych przypadkach z powodu luk w prawodawstwie; niedostatku zasobów (finansowych, ludzkich i materiałowych); braku informacji statystycznych i badań naukowych; niewystarczającego szkolenia różnych podmiotów lub niezdolności do porozumienia między różnymi podmiotami zaangażowanymi w proces.

◆ Hiszpania

W Hiszpanii życie kobiet z niepełnosprawnością i przemoc seksualna to rzeczywistość, która wciąż jest ukryta. Niewidzialność przemocy seksualnej wraz z niewidzialnością kobiet z niepełnosprawnością sprawia, że konieczne jest przeprowadzenie specjalnych badań w celu rozwiązania tego złożonego problemu.

Chociaż istnieje makro-badanie dotyczące przemocy wobec kobiet³², które gromadzi dane na temat kobiet z niepełnosprawnością, nie ma możliwości dezagregacji danych ze względu na rodzaj niepełnosprawności, a także nie ma ogólnokrajowych badań, które dostarczyłyby specyficznych informacji na temat kobiet z niepełnosprawnością intelektualną i całościowymi zaburzeniami rozwojowymi, prowadzonych z uwzględnieniem perspektywy genderowej, interseksjonalnej i włączającej, co pozwoliłoby poznać zdezagregowane dane dotyczące np. różnych rodzajów niepełnosprawności kobiet, czy wieku kobiet z niepełnosprawnością, które doznają przemocy.

Według badania "Przemoc seksualna wobec kobiet z niepełnosprawnością intelektualną" (2020)³³, kobiety z niepełnosprawnością intelektualną w Hiszpanii są bardziej narażone na przemoc seksualną i mogą być łatwą ofiarą nadużyć ze strony personelu medycznego, partnerów domowych lub mężczyzn, od których mogą być ekonomicznie zależne. Mogą one doświadczać aktów przemocy popełnianych w ich domach lub w instytucjach przez członków rodziny, opiekunów lub osoby obce.

Kobiety z niepełnosprawnością intelektualną należą do najczęstszych ofiar tych przestępstw, zarówno wtedy, gdy przy ich popełnianiu stosowana jest przemoc lub zastraszanie, jak i wtedy, gdy są one popełniane poprzez manipulację, podstęp lub przewagę.

Według Makro-badania na temat przemocy wobec kobiet 2019 Subdyrekcji Generalnej ds. Świadomości, zapobiegania i badań nad przemocą ze względu na płeć (Delegatura Rządu ds. Przemocy ze względu na płeć)³⁴, rozpowszechnienie przemocy ze strony partnera intymnego w ciągu całego życia wśród kobiet z

³² Ministerstwo Równości rządu hiszpańskiego: Makro-badanie dotyczące przemocy wobec kobiet (2019) <https://violenciagenero.igualdad.gob.es/violenciaEnCifras/macroencuesta2015/Macroencuesta2019/home.htm>

³³ Raport Fundacji Cermi-Mujeres: Przemoc seksualna wobec kobiet z niepełnosprawnością (2020) https://violenciagenero.igualdad.gob.es/violenciaEnCifras/estudios/investigaciones/2020/estudios/violencia_sexual_discapacidad_intelectual.htm

³⁴ Ministerstwo Równości rządu hiszpańskiego: Makro-badanie dotyczące przemocy wobec kobiet (2019) https://violenciagenero.igualdad.gob.es/violenciaEnCifras/macroencuesta2015/pdf/RE_Macroencuesta2019_EN.pdf

niepełnosprawnością jest we wszystkich przypadkach wyższe niż wśród kobiet bez niepełnosprawności. Poniższa tabela przedstawia niektóre z wyników makrosondażu, które potwierdzają to stwierdzenie.

Tabela 1. Zestawienie autorskie na podstawie Makro-badania Przemocy (2019)

Rodzaj przemocy	Kobiety z orzeczoną niepełnosprawnością	Kobiety bez orzeczonej niepełnosprawności
Przemoc fizyczna lub seksualna ze strony partnera	20,7%	13,8%
Obecna przemoc ze strony partnera intymnego w ciągu 4 lat poprzedzających wywiad	16,9%	11,5%
Przemoc psychiczna polegająca na sprawowaniu kontroli przez obecnego partnera kiedykolwiek	44,2%	20,4%
Doznała jakichkolwiek konsekwencji psychologicznych w wyniku przemocy ze strony partnera intymnego	77,0%	69,4%
Doznała jakichkolwiek konsekwencji psychologicznych w wyniku przemocy ze strony obecnego partnera intymnego	63,9%	46,7%
Używała substancji, aby poradzić sobie z przemocą ze strony byłych partnerów	48,7%	24,8%
Doznała przemocy fizycznej poza związkiem	17,2%	13,2%
Doświadczyła przemocy w dzieciństwie	12,2%	8,5%

W Hiszpanii do czasu zatwierdzenia w 2004 roku ustawy o kompleksowych środkach ochrony przed przemocą ze względu na płeć, napaści na kobiety były uznawane za napaści w sferze domowej, uregulowane w art. 173.2 Kodeksu Karnego.

W 2004 roku uchwalono obecną ustawę o przeciwdziałaniu przemocy ze względu na płeć, która miała na celu zwiększenie ochrony kobiet maltretowanych przez swoich partnerów i byłych partnerów oraz uwrażliwienie społeczeństwa na ten problem, aby nie był on rozpatrywany jedynie w kodeksie karnym.

Ustawa o integralnych środkach ochrony przed przemocą ze względu na płeć³⁵ uchwalona w 2004 roku obejmuje przemoc fizyczną i psychiczną, jak również agresję przeciwko wolności seksualnej, groźby, przymus lub arbitralne pozbawienie wolności. Dzięki tej definicji za ofiary przemocy ze względu na płeć uznaje się wyłącznie kobiety, które doznają jakiegokolwiek agresji ze strony mężczyzny, z którym pozostają lub pozostawały w romantycznej relacji. Od 2014 roku za ofiary przemocy ze względu na płeć uznaje się również małoletnie dzieci kobiet, które doznają przemocy ze względu na płeć.

Prawo to nie obejmuje jednak niektórych rodzajów agresji wobec kobiet, takich jak przymusowe małżeństwa, okaleczanie żeńskich narządów płciowych, handel ludźmi, aborcja i przymusowa sterylizacja, choć większość z nich jest karana przez prawo.

Obecnie przestępstwa takie jak przymusowa prostytutka, molestowanie seksualne, wykorzystywanie seksualne lub napaść na członka rodziny są zawarte w kodeksie karnym, bez uznania ich za szczególny rodzaj przemocy ze względu na płeć. Nie ma jednak okoliczności obciążających dla przestępstwa przemocy ze względu na płeć ani specjalnej ochrony przewidzianej dla jej ofiar.³⁶

W Hiszpanii nie ma protokołów w odniesieniu do przemocy ze względu na płeć, której ofiarami są kobiety z niepełnosprawnością. Niedawno została zatwierdzona Państwowa Strategia Walki z Przemocą Mężczyzn 2022-2025³⁷, która uznaje dyskryminację krzyżującą się, której ofiarami są kobiety z niepełnosprawnością, przymusową sterylizację jako formę przemocy wobec kobiet, zwłaszcza wobec kobiet z niepełnosprawnością, oraz potrzebę danych zdezagregowanych według niepełnosprawności. Jednakże, choć cieszymy się z

³⁵

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2004-21760#:~:text=Art%C3%ADculo%201.&text=Por%20esta%20ley%20se%20establ ecen,custodia%2C%20v%C3%ADctimas%20de%20esta%20violencia>.

³⁶ „Athena: ochrona przed nadużyciami ofiar z niepełnosprawnością intelektualną” strona internetowa projektu

<http://athenabegin.org/>

³⁷ Ministerstwo Równości rządu hiszpańskiego: Strategia państwowa na rzecz zwalczania przemocy wśród mężczyzn 2022-2025

https://violenciagenero.igualdad.gob.es/planActuacion/estrategiasEstatales/combatirViolenciaMachista/estrategia_2022_2025.htm

Współfinansowane przez
Unię Europejską

Sfinansowane ze środków UE. Wyrażone poglądy i opinie są jedynie opiniami autora lub autorów i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy i opinie Unii Europejskiej lub Europejskiej Agencji Wykonawczej ds. Edukacji i Kultury (EACEA). Unia Europejska ani EACEA nie ponoszą za nie odpowiedzialności.

przyjęcia tej strategii i uwzględnienia w niej kobiet-ofiar z niepełnosprawnością, to jednak jej wdrożenie wymaga jeszcze długiej drogi.

1. Ustanowienie wiedzy: kluczowe definicje i wnioski z Raportu RESPONSE na temat obecnego stanu wiedzy

1.1 Co oznacza "przemoc ze względu na płeć"?

Deklaracja ONZ o eliminacji przemocy wobec kobiet (grudzień 1993) określa w pierwszym artykule, że: "Dla celów niniejszej Deklaracji termin "przemoc wobec kobiet" oznacza wszelkie akty przemocy ze względu na płeć, które skutkują lub mogą skutkować fizyczną, seksualną lub psychologiczną krzywdą lub cierpieniem kobiet, włączając w to groźby takich aktów, przymus lub arbitralne pozbawienie wolności, niezależnie od tego, czy mają miejsce w życiu publicznym czy prywatnym".³⁸

W tym zakresie przemoc ze względu na płeć³⁹ definiuje się jako przemoc skierowaną przeciwko osobie ze względu na jej płeć lub przemoc, która dotyka osób danej płci w sposób nieproporcjonalny.

Przemoc wobec kobiet rozumiana jest jako naruszenie praw człowieka i forma dyskryminacji kobiet i oznacza wszelkie akty przemocy ze względu na płeć, które skutkują lub mogą skutkować:

- szkodą fizyczną;
- krzywdą seksualną;
- psychologiczną;
- lub szkodą ekonomiczną;
- lub cierpieniem kobiet.

Może obejmować przemoc wobec kobiet, przemoc domową wobec kobiet, mężczyzn lub dzieci żyjących w tej samej jednostce domowej. Chociaż kobiety i dziewczęta są głównymi ofiarami GBV, powoduje ona również poważne szkody dla rodzin i społeczności.

³⁸ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ 48/104 „Deklaracja o eliminacji przemocy wobec kobiet” (1993)

<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-elimination-violence-against-women>

³⁹ Definicja Komisji Europejskiej dotycząca „przemocy ze względu na płeć”

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-based-violence/what-gender-based-violence_en

Przemoc ze względu na płeć może przybierać różne formy:

- **Fizyczna:** skutkuje obrażeniami, niepokojem i problemami zdrowotnymi, a w niektórych przypadkach może nawet prowadzić do śmierci. Typowe formy przemocy fizycznej to bicie, duszenie, popychanie i używanie broni. W UE 31 % kobiet doświadczyło jednego lub więcej aktów przemocy fizycznej od 15 roku życia.
- **Seksualna:** obejmuje akty seksualne popełnione bez zgody, próby uzyskania aktu seksualnego, akty mające na celu ruch lub akty w inny sposób skierowane przeciwko seksualności osoby bez jej zgody. Szacuje się, że w krajach UE jedna na 20 kobiet (5%) została zgwałcona od 15 roku życia.
- **Psychologiczna:** obejmuje psychologiczne zachowania obraźliwe, takie jak kontrolowanie, przymus, przemoc ekonomiczna i szantaż. W UE 43% kobiet doświadczyło jakiejś formy przemocy psychologicznej ze strony intymnego partnera.

1.2 Specyfika GBV wobec WWD

Jak wspomnieliśmy wcześniej, badania sugerują, że kobiety z niepełnosprawnością częściej doświadczają przemocy domowej, przemocy emocjonalnej i napaści seksualnej niż kobiety bez niepełnosprawności. WWD mogą również czuć się bardziej odizolowane i czuć, że nie są w stanie zgłosić nadużycia, lub mogą być zależne od krzywdziciela w zakresie opieki. Kobiety z niektórymi rodzajami niepełnosprawności, w szczególności z niepełnosprawnością intelektualną lub psychospołeczną, często określane jako „niewidoczne niepełnosprawności”, napotykają wyjątkowe wyzwania. Ponieważ ich niepełnosprawność nie jest łatwo widoczna, kobiety z takimi niepełnosprawnościami często znajdują się w sytuacji, w której muszą wyjaśniać i potwierdzać swój stan, co prowadzi do dodatkowej złożoności w dostępie do niezbędnych udogodnień i zrozumienia. Podobnie jak wiele kobiet, które są maltretowane, kobiety z niepełnosprawnością są zwykle maltretowane przez kogoś, kogo znają, np. partnera lub członka rodziny.⁴⁰

Kolejną barierą, z którą często borykają się kobiety z niepełnosprawnością, jest brak wiarygodności ich zeznań. Powoduje to, że ofiary muszą wielokrotnie opowiadać o swoich doświadczeniach, co prowadzi do ponownej wiktyimizacji. Takie powtarzanie przykrych doświadczeń powoduje znaczne cierpienie i często zniechęca ofiary do zgłaszania lub kontynuowania niezbędnych procedur.

⁴⁰Departament Zdrowia i Usług Społecznych USA; Biuro Zdrowia Kobiet (2021)

<https://www.womenshealth.gov/relationships-and-safety/other-types/violence-against-women-disabilities#references>

Według Organizacji Narodów Zjednoczonych⁴¹, dyskryminacja osób z niepełnosprawnościami, w połączeniu z postawami wobec kobiet w patriarchalnych społeczeństwach, naraża kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością na zwiększone ryzyko przemocy. Chociaż kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością doświadczają wielu takich samych form przemocy, jak wszystkie kobiety, to jednak w przypadku krzyżowania się płci i niepełnosprawności przemoc ma wyjątkowe formy i przyczyny, a także powoduje wyjątkowe konsekwencje. Kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością są szczególnie celem sprawców przemocy z powodu wykluczenia społecznego, ograniczonej mobilności, braku struktur wsparcia, barier komunikacyjnych i negatywnego postrzegania przez społeczeństwo. Zakres przemocy, jakiej doświadczają kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością, może obejmować przemoc fizyczną i seksualną, a także przemoc emocjonalną i werbalną.

Krzyżująca się dyskryminacja⁴² to kluczowa koncepcja, która odgrywa znaczącą rolę w naszych wysiłkach na rzecz wspierania kobiet z niepełnosprawnościami, które są ofiarami przemocy ze względu na płeć.

Kiedy mówimy o dyskryminacji krzyżującej się, musimy zdefiniować ją jako tę, która ma miejsce, gdy dwie lub wiele przyczyn działa jednocześnie i oddziałuje na siebie w nierozzerwalny sposób, tworząc odrębne i specyficzne formy dyskryminacji, dwie lub więcej przyczyn oddziałuje na siebie w taki sposób, że są one nierozzerwalne. Uznaje, że doświadczenia i słabości jednostek nie są definiowane wyłącznie przez jeden aspekt ich tożsamości, ale przez złożoną interakcję różnych czynników, takich jak niepełnosprawność, płeć, rasa, status społeczno-ekonomiczny i inne.⁴³

Musimy jednak odróżnić dyskryminację krzyżującą się od dyskryminacji wielokrotnej. Dyskryminacja wielokrotna jest definiowana jako dowolna kombinacja form dyskryminacji osób ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek, orientację seksualną, tożsamość płciową lub inne cechy, a także dyskryminacja, której doświadczają osoby posiadające lub postrzegane jako posiadające te cechy.

⁴¹Narody Zjednoczone: 57. sesja Komisji ds. Statusu Kobiet (luty 2013)

https://www.un.org/womenwatch/daw/csw/csw57/side_events/Fact%20sheet%20%20VAWG%20with%20disabilities%20FINAL%20.pdf

⁴² Bardziej szczegółowe informacje na temat koncepcji dyskryminacji krzyżującej się można znaleźć w raporcie State of The Art Report (SOTA) - Wprowadzenie - strona 11.

⁴³ Rada Europy; Zasoby dotyczące kwestii płci: "[Intersectionality and Multiple Discrimination](https://www.coe.int/en/web/gender-matters/intersectionality-and-multiple-discrimination#:~:text=Intersectional%20discrimination%20%E2%80%93%20happens%20when%20two.and%20specific%20forms%20of%20discrimination)" <https://www.coe.int/en/web/gender-matters/intersectionality-and-multiple-discrimination#:~:text=Intersectional%20discrimination%20%E2%80%93%20happens%20when%20two.and%20specific%20forms%20of%20discrimination>

Kobiety należące do niektórych grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji (np. WWD) są bardziej narażone na nierówne traktowanie, ponieważ mają wspólną kombinację cech, które mogą powodować dyskryminację i są dotknięte dyskryminacją w różny sposób lub w różnym stopniu niż mężczyźni należący do tych samych grup (na przykład sterylizacja kobiet romskich bez ich zgody).

Kobiety z niepełnosprawnością często stają przed wyjątkowymi wyzwaniem wynikającymi ze zbieżności tych różnych tożsamości. Ich doświadczenia nie są jednorodne, a ich potrzeby w zakresie wsparcia mogą się znacznie różnić w zależności od konkretnych okoliczności. Na przykład, kobieta z niepełnosprawnością z marginalizowanej grupy rasowej może napotkać dodatkowe bariery i dyskryminację podczas poszukiwania wsparcia.

Rozpoznanie dyskryminacji krzyżującej się ma kluczowe znaczenie dla zapewnienia skutecznych i włączających usług. Pozwala nam to uznać różnorodność w grupie kobiet z niepełnosprawnościami i dostosować nasze reakcje do ich unikalnych potrzeb. Rozumiejąc złożone powiązania między różnymi formami dyskryminacji i niekorzystnej sytuacji, możemy zapewnić elastyczne i włączające wsparcie.

Co więcej, konieczne jest uwzględnienie dyskryminacji krzyżującej się we wszystkich aspektach naszej reakcji, od oceny ryzyka po ułatwianie dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Musimy pamiętać o tym, jak różne aspekty tożsamości danej osoby mogą wpływać na jej doświadczenia i zapewnić, że nasze usługi są elastyczne i wrażliwe na te niuanse.

Rozpoznając i zajmując się dyskryminacją krzyżową, zbliżamy się do zapewnienia prawdziwie włączającego, skoncentrowanego na osobie wsparcia kobietom z niepełnosprawnościami, które doświadczyły przemocy ze względu na płeć.

Inną szczególną kwestią związaną z przemocą ze względu na płeć i kobietami z niepełnosprawnością jest kwestia zdolności do czynności prawnych. W wielu krajach istnieją przepisy, które pozwalają na orzeczenie niezdolności do czynności prawnych kobiet z niepełnosprawnościami, co powoduje konieczność wyznaczenia osoby, która podejmie za nie wszystkie decyzje. Często osoba ta może być jej agresorem. Wyznaczając opiekuna dla kobiety z niepełnosprawnością, nie zawsze bierze się pod uwagę kwestie związane z przemocą ze względu na płeć.

1.3 Co oznacza termin "usługi uwzględniające aspekt płci"?⁴⁴

Próbując zdefiniować usługi uwzględniające aspekt płci, musimy rozważyć 7 kluczowych kwestii dotyczących przemocy ze względu na płeć i kobiet z niepełnosprawnościami:

1. **Zapobiegać, wykrywać, zajmować się i naprawiać szkody.** Posiadać protokoły kompleksowej opieki nad kobietami z niepełnosprawnością (WWD), które padły ofiarą przemocy seksualnej we wszystkich jej przejawach.
2. **Przekrojowa koordynacja działań** (zespołów i programów) na rzecz opieki nad ofiarami przemocy seksualnej oraz koordynacja z podmiotami wyspecjalizowanymi w potrzebach kobiet z niepełnosprawnością intelektualną i całościowymi zaburzeniami rozwojowymi, tak aby zapewnić kompleksową i specjalistyczną opiekę osobom, które mogą być ofiarami tych sytuacji.
3. **Plan szkolenia na temat płci, niepełnosprawności i seksualności** z modelu bio-psycho-społecznego, skierowany do kobiet, rodzin i grupy profesjonalistów zaangażowanych w opiekę (policja, personel medyczny, sądownictwo, itp.).
4. **Materiały profilaktyczne i informacyjne dostosowane zgodnie z uniwersalną dostępnością.** Wdrożenie niezbędnych narzędzi do komunikacji wspomagającej w razie potrzeby.
5. **Warsztaty wzmacniające pozycję kobiet w celu zapobiegania GBV.** Dodanie warsztatów mieszanych w celu obalenia mitów i błędnych przekonań na temat seksualności WWD oraz zmiany mentalności i nastawienia.
6. **Badania i studia.** Badania mające na celu określenie rodzaju usług niezbędnych do zapewnienia opieki oraz badania na ten temat, aby dysponować danymi, statystykami i kontekstami, w których dochodzi do przemocy, stanowiącymi podstawę do opracowania publicznej polityki prewencji i opieki.
7. **Kampanie uświadamiające na temat przemocy seksualnej doznawanej przez WWD.** Kluczowe jest społeczne odrzucenie przemocy i krzywdzicieli.

⁴⁴Raport Fundacji Cermi-Mujeres: "Przemoc seksualna wobec kobiet z niepełnosprawnościami" (2020) https://violenciagenero.igualdad.gob.es/violenciaEnCifras/estudios/investigaciones/2020/pdfs/violencia_sexual_discapacidad_intelctual.pdf.pdf

1.4 Prawa kobiet z niepełnosprawnością

Od ponad pół wieku narody świata są zaangażowane w promowanie praw i wolności człowieka bez względu na płeć, rasę, język i religię. Od tego czasu na szczeblu międzynarodowym, regionalnym i krajowym wprowadzono liczne mechanizmy i przepisy prawne, aby zapewnić, że te prawa i wolności skutecznie docierają do wszystkich ludzi, w tym kobiet.

W tej części postaramy się odnieść do tych, które uważamy za najbardziej istotne dla omawianego tematu.

1.4.1. Międzynarodowa Konwencja o Prawach Osób z Niepełnosprawnością

Mówiąc o prawach osób z niepełnosprawnością, musimy odwołać się do jednego z głównych instrumentów prawotwórczych, jakim jest Międzynarodowa Konwencja o Prawach Osób z Niepełnosprawnością.

Konwencja jest następstwem dziesięcioleci pracy Organizacji Narodów Zjednoczonych na rzecz zmiany postaw i podejścia do osób z niepełnosprawnością. Przenosi ona na nowy poziom zmianę z postrzegania osób z niepełnosprawnością jako „przedmiotów” dobroczynności, leczenia i ochrony socjalnej na postrzeganie ich jako „podmiotów” posiadających prawa, zdolnych do ich egzekwowania i podejmowania decyzji dotyczących ich życia w oparciu o ich wolną i świadomą zgodę, a także będących aktywnymi członkami społeczeństwa.

Konwencja ma być instrumentem praw człowieka o wyraźnym wymiarze rozwoju społecznego. Przyjmuje szeroką kategoryzację osób z niepełnosprawnością i potwierdza, że wszystkie osoby z każdym rodzajem niepełnosprawności powinny korzystać ze wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności. Wyjaśnia i kwalifikuje, w jaki sposób wszystkie kategorie praw mają zastosowanie do osób z niepełnosprawnością i wskazuje obszary, w których należy wprowadzić dostosowania, aby umożliwić osobom z niepełnosprawnością skuteczne korzystanie z ich praw oraz obszary, w których ich prawa zostały naruszone i w których należy wzmocnić ochronę ich praw.

Niniejsza konwencja uznaje w preambule, że kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością są często bardziej narażone, zarówno w domu, jak i poza nim, na przemoc, obrażenia lub nadużycia, zaniedbanie lub niedbałe traktowanie, złe traktowanie lub wykorzystywanie.

Artykuł 6 uznaje również, że:

„1. Państwa Strony uznają, że kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością podlegają wielokrotnej dyskryminacji i w związku z tym podejmą środki w celu zapewnienia im pełnego i równego korzystania ze wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności.

2. Państwa Strony podejmą wszelkie odpowiednie środki dla zapewnienia pełnego rozwoju, awansu i wzmocnienia pozycji kobiet, w celu zagwarantowania im wykonywania i korzystania z praw człowieka i podstawowych wolności określonych w niniejszej konwencji.”

Ponadto, w odniesieniu do ochrony przed wykorzystywaniem, przemocą i nadużyciami, **art. 16 Konwencji o Prawach Osób z Niepełnosprawnościami** stanowi, że Państwa Strony podejmą wszelkie odpowiednie środki ustawodawcze, administracyjne, społeczne, edukacyjne i inne w celu ochrony osób z niepełnosprawnościami, zarówno w domu, jak i poza nim, przed wszelkimi formami wykorzystywania, przemocy i nadużyć, w tym przed aspektami związanymi z płcią.

Ponadto podejmują wszelkie odpowiednie środki w celu zapobiegania wszelkim formom wykorzystywania, przemocy i nadużyć poprzez zapewnienie, między innymi, dostępności odpowiednich form pomocy i wsparcia uwzględniających płeć i wiek osób z niepełnosprawnościami oraz ich rodzin i opiekunów, w tym poprzez dostarczanie informacji i edukację w zakresie zapobiegania, rozpoznawania i zgłaszania przypadków wykorzystywania, przemocy i nadużyć.

W odniesieniu do rekonwalescencji ofiar przemocy, Konwencja ONZ o Prawach Osób z Niepełnosprawnościami stanowi, że w tego rodzaju zasobach należy uwzględnić potrzeby związane z płcią i wiekiem.

Stwierdza się, że należy przyjąć skuteczne ustawodawstwo i politykę skoncentrowaną na kobietach i dzieciach, aby zapewnić wykrywanie, badanie i ściganie przypadków przemocy.

1.4.2 Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (CEDAW)

18 grudnia 1979 roku Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło Konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (CEDAW), która weszła w życie jako traktat międzynarodowy 3 września 1981 roku po ratyfikacji przez 20 państw.

Konwencja była zwieńczeniem ponad 30 lat pracy Komisji ds. Statusu Kobiet, organu utworzonego w 1946 r. w celu monitorowania sytuacji kobiet i promowania ich praw. Prace Komisji przyczyniły się do zwrócenia uwagi na wszystkie obszary, w których kobietom odmawia się równości z mężczyznami. Te działania na rzecz awansu kobiet zaowocowały szeregiem deklaracji i konwencji, z których najbardziej fundamentalnym i kompleksowym dokumentem jest Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (CEDAW).

W swojej preambule Konwencja wyraźnie uznaje, że „kobiety nadal są przedmiotem znaczącej dyskryminacji” i podkreśla, że taka dyskryminacja narusza zasady równości praw i poszanowania godności ludzkiej.

Zgodnie z art. 1 dyskryminacja oznacza „jakośkolwiek rozróżnienie, wyłączenie lub ograniczenie dokonane ze względu na płeć w dziedzinie politycznej, gospodarczej, społecznej, kulturalnej, obywatelskiej lub jakiegokolwiek innej”. Konwencja pozytywnie potwierdza zasadę równości, wzywając Państwa-Strony do podjęcia „wszelkich właściwych środków, w tym ustawodawstwa, dla zapewnienia pełnego rozwoju i postępu kobiet, w celu zagwarantowania im wykonywania i korzystania z praw człowieka i podstawowych wolności na zasadzie równości z mężczyznami” (art. 3).

Konwencja nie zawiera jednak żadnych odniesień do przemocy wobec kobiet ze względu na płeć. Czyni to Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet poprzez zalecenia ogólne nr 12 i 19 przyjęte odpowiednio w 1989 i 1992 roku.

W tym zakresie Rekomendacja Ogólna nr 12 stwierdza, że artykuły 2, 5, 11, 12 i 16 Konwencji zobowiązują Państwa-Strony do ochrony kobiet przed przemocą każdego rodzaju występującą w rodzinie, w pracy lub w jakiegokolwiek innej sferze życia społecznego, a zatem państwa-strony muszą podjąć środki w celu wyeliminowania takiej przemocy i zapewnić wsparcie dla kobiet, które doświadczają agresji lub nadużyć, a także gromadzić dane statystyczne dotyczące częstotliwości występowania wszelkiego rodzaju przemocy wobec kobiet oraz ofiar przemocy ze względu na płeć.

Rekomendacja Ogólna nr 19 zawierała pojęcie przemocy ze względu na płeć, stwierdzając, że dyskryminacja „obejmuje przemoc ze względu na płeć, tj. przemoc skierowaną przeciwko kobiecie z tego powodu, że jest kobietą lub która dotyka kobiet w sposób nieproporcjonalny. Obejmuje ona akty, które zadają fizyczną, psychiczną lub seksualną krzywdę lub cierpienie, groźby takich aktów, przymus i inne pozbawienia wolności.

Przemoc ze względu na płeć może naruszać konkretne postanowienia Konwencji, niezależnie od tego, czy postanowienia te wyraźnie mówią o przemocy".

Mimo to ani Konwencja, ani Zalecenia Ogólne nie zawierają szczegółowych odniesień do przemocy ze względu na płeć, której ofiarami są kobiety z niepełnosprawnością intelektualną.

1.4.3 Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Konwencja Stambulska)

Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, znana również jako Konwencja Stambulska, to konwencja Rady Europy mająca na celu zwalczanie przemocy wobec kobiet i przemocy domowej. Została zainicjowana w Stambule w 2011 roku i obowiązuje w Europie od 1 sierpnia 2014 roku.⁴⁵

Konwencja ta ustanawia, po raz pierwszy w Europie, prawnie wiążące standardy zapobiegania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, ochrony jej ofiar i karania sprawców. Wypełnia ona istotną lukę w ochronie praw człowieka kobiet i zachęca strony do rozszerzenia swojej ochrony na wszystkie ofiary przemocy domowej. Umieszcza jednak eliminację przemocy wobec kobiet w szerszym kontekście osiągnięcia istotnej równości kobiet i mężczyzn, a tym samym znacząco przyczynia się do uznania przemocy wobec kobiet za formę dyskryminacji.

Konwencja ta w art. 3 zawiera różne definicje, wśród których definiuje przemoc wobec kobiet jako naruszenie praw człowieka i formę dyskryminacji kobiet i oznacza wszelkie akty przemocy ze względu na płeć, które wiążą się lub mogą wiązać się z krzywdą lub cierpieniem o charakterze fizycznym, seksualnym, psychicznym lub ekonomicznym dla kobiet, w tym groźby takich aktów, przymus lub arbitralne pozbawienie wolności, zarówno w życiu publicznym, jak i prywatnym. Z kolei przemoc wobec kobiet ze względu na płeć definiuje jako każdą przemoc wobec kobiety z tego powodu, że jest kobietą lub która dotyka kobiety w sposób nieproporcjonalny.

Konwencja ta w art. 4 stanowi, że *"Wdrażanie przez Strony postanowień niniejszej Konwencji, w szczególności środków ochrony praw ofiar, zapewnia się bez dyskryminacji z jakiegokolwiek przyczyny, takiej jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne,*

⁴⁵ <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treaty-num=210>

przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, orientacja seksualna, tożsamość płciowa, wiek, stan zdrowia, niepełnosprawność, stan cywilny, status migranta lub uchodźcy, lub jakikolwiek inny status."

1.4.4 Europejska strategia na rzecz praw osób z niepełnosprawnością 2021-2030

W marcu 2021 roku Komisja Europejska przyjęła nową Strategię w sprawie praw osób z niepełnosprawnością na lata 2021-2030. Strategia ma na celu przyspieszenie wdrażania wszystkich obszarów Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnością (KPON), zarówno na poziomie UE, jak i państw członkowskich.

Strategia uwzględnia różnorodność niepełnosprawności, która jest konsekwencją interakcji pomiędzy długotrwałe naruszoną sprawnością fizyczną, psychiczną, intelektualną lub w zakresie zmysłów, często niewidoczną, a barierami w środowisku, jak również rosnącą częstość występowania niepełnosprawności wraz z wiekiem (prawie połowa osób powyżej 65 roku życia zgłasza jakąś formę niepełnosprawności). Stwierdza również, że w grupie osób z niepełnosprawnością szczególnej uwagi wymagają kobiety, dzieci, osoby starsze, bezdomni, uchodźcy, migranci, osoby pochodzenia romskiego i wszelkie inne mniejszości etniczne.

Ponadto promuje perspektywę międzysektorową, zajmując się specyficznymi barierami, na które napotykają osoby z niepełnosprawnością znajdujące się na przecięciu tożsamości (płeć, rasa, pochodzenie etniczne, płeć, religia) lub znajdujące się w trudnej sytuacji społeczno-ekonomicznej lub w jakiegokolwiek innej sytuacji podatnej na zagrożenia.

Strategia podzielona jest na trzy główne części:

- **Korzystanie z praw przysługujących w Unii.** Osoby z niepełnosprawnością powinny korzystać ze wszystkich praw na takich samych warunkach jak inni, w szczególności gdy przenoszą się do innego państwa członkowskiego lub uczestniczą w życiu politycznym.
- **Godny poziom życia i niezależne życie.** Niezależność, wysokiej jakości zatrudnienie i usługi społeczne, dostępne i włączające mieszkania, udział w kształceniu się przez całe życie, odpowiednia ochrona socjalna i wzmocnienie gospodarki społecznej są niezbędnymi elementami godnego życia wszystkich osób z niepełnosprawnością.

- **Równy dostęp i niedyskryminacja.** Osoby z niepełnosprawnością mają prawo do ochrony przed wszelkimi formami dyskryminacji i przemocy oraz do równych szans w wymiarze sprawiedliwości, edukacji, kulturze, mieszkalnictwie, rekreacji, wypoczynku, sporcie i turystyce, a także w dostępie do nich i do usług zdrowotnych.

W artykule 5.1 dotyczącym poprawy dostępu do wymiaru sprawiedliwości, ochrony socjalnej, wolności i bezpieczeństwa, strategia uznaje, że Komisja zwróci szczególną uwagę na kobiety z niepełnosprawnością, które są od dwóch do pięciu razy bardziej narażone na bycie ofiarami przemocy niż kobiety bez niepełnosprawności..

Z kolei w artykule 5.6 dotyczącym zapewnienia bezpieczeństwa i ochrony Strategia uznaje, że osoby z niepełnosprawnością są bardziej narażone na stanie się ofiarami przemocy i nadużyć, zarówno w swoich domach, jak i w obiektach, w szczególności kobiety, osoby starsze i dzieci z niepełnosprawnością.

1.4.5 Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 29 listopada 2018 r. w sprawie sytuacji kobiet z niepełnosprawnością

Ta rezolucja przyjęta przez Parlament Europejski w 2018 r. uznaje, że kobiety z niepełnosprawnością są od dwóch do pięciu razy bardziej narażone na bycie ofiarami przemocy niż kobiety bez niepełnosprawności. Uznaje również, że 34% kobiet z problemem zdrowotnym lub niepełnosprawnością doświadczyło w swoim życiu przemocy fizycznej lub seksualnej ze strony partnera.

Ponadto uznaje, że przymusowa sterylizacja kobiet z niepełnosprawnością bez ich wiedzy lub zgody jest powszechną formą przemocy.

W części szczegółowej dotyczącej przemocy ze względu na płeć stwierdza, że:

- zauważa z niepokojem, że kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością częściej stają się ofiarami przemocy uwarunkowanej płcią, zwłaszcza przemocy domowej i wykorzystywania seksualnego; zauważa, że ma to również wpływ na przymusową sterylizację i przymusową aborcję; wzywa państwa członkowskie do podjęcia odpowiednich środków i zapewnienia wysokiej jakości, dostępnych i dostosowanych do potrzeb usług w celu położenia kresu przemocy wobec kobiet i

dzieci oraz do wspierania ofiar przemocy poprzez zapewnienie wyszkolonego personelu oferującego specjalistyczne doradztwo, a także odpowiednią ochronę prawną i wsparcie.

- Zachęca państwa członkowskie do zapewnienia wszystkim pracownikom służby zdrowia i edukacji odpowiedniego szkolenia w celu zapobiegania dyskryminacji i przemocy wobec kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością.
- Ponownie wzywa Komisję do przedstawienia kompleksowej europejskiej strategii zwalczania przemocy wobec kobiet, wraz z wnioskiem dotyczącym aktu normatywnego w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy uwarunkowanej płcią, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością; wzywa również do ustanowienia unijnego obserwatorium przemocy uwarunkowanej płcią.
- Wzywa do przyjęcia konkretnych środków politycznych w celu rozwiązania problemu przemocy i nadużyć, których doświadczają osoby z niepełnosprawnością i mające trudności w uczeniu się, zwłaszcza kobiety i dziewczęta, w tym zastraszania, nękania i molestowania w Internecie, a także przemocy w formalnych i nieformalnych środowiskach opieki.

1.4.6 Cele zrównoważonego rozwoju

Cele Zrównoważonego Rozwoju, następcy Milenijnych Celów Rozwoju, zostały stworzone 25 września 2015 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych, aby odpowiedzieć na najważniejsze globalne wyzwania. W sumie 193 kraje zobowiązały się do rozwoju, który ma być odpowiedzią na aktualne globalne potrzeby, ucieleśnione w agendzie 17 celów - ze 169 celami - które mają być zrealizowane do 2030 roku.

Wśród jej celów możemy znaleźć promowanie równości płci oraz upodmiotowienie kobiet i dziewcząt, aby promować świat, w którym wszystkie kobiety i dziewczęta cieszą się pełną równością płci, a wszystkie prawne, społeczne i ekonomiczne bariery dla ich upodmiotowienia zostały usunięte. Również sprawiedliwego, równego, tolerancyjnego, otwartego i społecznie zintegrowanego świata, w którym potrzeby najłabszych są zaspokojone.

Cel ten zmierza do zakończenia wszelkich form dyskryminacji kobiet i dziewcząt na całym świecie, a także do wyeliminowania wszelkich form przemocy wobec wszystkich kobiet i dziewcząt w sferze publicznej i

prywatnej, w tym handlu ludźmi, wykorzystywania seksualnego, małżeństw dziecięcych, wczesnych i przymusowych oraz okaleczania żeńskich narządów płciowych.

1.4.7 Europejska strategia na rzecz równości płci 2020-2025

Europejska strategia na rzecz równości płci 2020-2025 określa wizję, cele polityczne i działania mające na celu osiągnięcie konkretnego postępu w zakresie równości płci w Europie oraz realizację Celów Zrównoważonego Rozwoju.

Określa ona kluczowe działania na pięć lat trwania strategii i zobowiązuje się do zapewnienia, że Komisja Europejska uwzględni perspektywę równości we wszystkich obszarach polityki UE.

Kluczowe cele Strategii są następujące:

- *Zakończenie przemocy ze względu na płeć.*
- *Zwalczanie stereotypów związanych z płcią.*
- *Wyeliminowanie różnic między płciami na rynku pracy.*
- *Osiągnięcie równego udziału w różnych sektorach gospodarki.*
- *Rozwiązanie problemu różnic w wynagrodzeniach i emeryturach kobiet i mężczyzn.*
- *Zmniejszenie różnic między płciami w zakresie obowiązków związanych z opieką.*
- *Osiągnięcie równowagi między kobietami i mężczyznami w podejmowaniu decyzji i działalności politycznej.*

W strategii przyjęto podwójne podejście polegające na uwzględnianiu problematyki płci w połączeniu z konkretnymi działaniami i oparto się na intersekcjonalności jako horyzontalnej zasadzie jej realizacji.

W niniejszej strategii uznano, że kobiety z problemami zdrowotnymi lub z niepełnosprawnością są bardziej narażone na doświadczanie różnych form przemocy. Jednocześnie uznaje się, że Unia Europejska potrzebuje kompleksowych, aktualnych i porównywalnych danych dla skutecznej polityki zwalczania przemocy ze względu na płeć. Aby uzyskać pełny obraz przemocy uwarunkowanej płcią, dane powinny być dezagregowane według odpowiednich aspektów i wskaźników intersekcjonalnych, takich jak wiek, status niepełnosprawności, status migranta i zamieszkanie na wsi/miastach.

Ponadto uznaje się w nim, że przemoc uwarunkowana płcią pozostaje jednym z największych wyzwań dla naszych społeczeństw i dlatego stwierdza się, że Unia Europejska dołoży wszelkich starań, aby zapobiegać i zwalczać przemoc uwarunkowaną płcią, wspierać i chronić ofiary związanych z nią przestępstw oraz pociągać sprawców do odpowiedzialności za ich obraźliwe zachowania. W tym względzie Komisja proponuje również dodatkowe środki mające na celu zapobieganie i zwalczanie konkretnych form przemocy uwarunkowanej płcią, w tym molestowania seksualnego, znęcania się nad kobietami i okaleczania żeńskich narządów płciowych.

1.5 Raport na temat obecnego stanu wiedzy: ustalenia i wnioski

Raport RESPONSE na temat obecnego stanu wiedzy ma na celu udzielenie odpowiedzi na trzy główne pytania badawcze:

- *Jakie wyzwania stoją przed kobietami z niepełnosprawnością, które są ofiarami przemocy ze względu na płeć?*
- *Jakie narzędzia są dostępne dla wspierających ich profesjonalistów?*
- *Jakie są istniejące rozwiązania instytucjonalne i dobre praktyki mające na celu poprawę wsparcia dla kobiet z niepełnosprawnością?*

Badanie to opiera się na sieciowym sondażu, w którym wzięło udział 270 uczestników, w tym kobiety z niepełnosprawnością, usługodawcy dla osób z niepełnosprawnością oraz główni usługodawcy (wszyscy usługodawcy, głównie z sektora zdrowia, opieki społecznej i sądownictwa, którzy często pracują z kobietami z niepełnosprawnością będącymi ofiarami przestępstw). Ankieta została rozprawdzona w 6 krajach fokusowych: Francja, Węgry, Litwa, Polska, Portugalia i Hiszpania.

Dane potwierdzają powszechność przemocy ze względu na płeć (GBV) wobec kobiet z niepełnosprawnością; 8 na 10 kobiet z niepełnosprawnością uczestniczących w badaniu było ofiarami GBV. Pod ciężarem swojej traumy wiele z nich decyduje się na milczenie lub wypowiada się dopiero po długim czasie. Te, które przerwały milczenie, opowiadały głównie o negatywnych doświadczeniach dotyczących tego, jak były wspierane po doświadczeniu przemocy.

Badanie wykazało również, że często nie ma działań następczych ani odpowiedniego wsparcia dla ofiar po zgłoszeniu napaści, nawet jeśli zdarzenie zostało zgłoszone na policję.

Do niewystarczających usług wsparcia dochodzi jeszcze brak informacji i środków działania. Na przykład żaden z respondentów nie wspomniał o numerze alarmowym 112.

Wsparcie dla ofiar wykracza jednak poza bariery i trudności, które wiążą się z pomocą instytucjonalną i usługodawcami. Jeśli chodzi o wsparcie osobiste, które otrzymują, a które jest udzielane głównie przez opiekunów lub krewnych, większość respondentów wyraziła zadowolenie.

Po drugiej stronie barykady znajdują się profesjonaliści zarówno w instytucjach świadczących usługi dla osób z niepełnosprawnością, jak i tych głównego nurtu. Stoją oni przed wspólnymi wyzwaniami, zwłaszcza jeśli chodzi o zapewnienie odpowiedniego wsparcia ofiarom i rozpoznanie przemocy, z jaką się spotykają.

Po pierwsze, trudności we wspieraniu ofiar wynikają głównie z niewystarczających szkoleń w zakresie wspierania kobiet z niepełnosprawnościami, które są ofiarami przemocy ze względu na płeć (GBV), niedostępności konkretnych usług i zasobów, braku współpracy między dostawcami usług dla osób z niepełnosprawnością i a służbami wspierającymi ofiary oraz długotrwałych procedur prawnych.

Po drugie, specjaliści napotykają także przeszkody związane z brakiem uznania GBV, zarówno przez ofiarę, jak i przez jej otoczenie instytucjonalne lub osobiste. Na przykład w niektórych przypadkach ofiara ma trudności z rozpoznanem obraźliwego i niedopuszczalnego traktowania, które otrzymuje. Istnieją również zjawisko „niewidoczności” przemocy wobec kobiet przez najbliższe otoczenie jak i instytucje.

W związku z powyższymi wyzwaniami, grupy docelowe przedstawiły również sugestie dotyczące poprawy sytuacji. Położono nacisk na wzmocnienie pozycji kobiet z niepełnosprawnością oraz na potrzebę lepszego szkolenia, zasobów i podnoszenia świadomości, a także działań instytucjonalnych, które mogą być podjęte i wdrożone przez profesjonalistów.

Ostatecznie raport ten stanowi wkład w studium i badania nad tymi zagadnieniami, służąc jako podstawa do opracowania podręcznika szkoleń i podnoszenia świadomości (TAR) oraz rekomendacji dla twórców polityki. Celem końcowym jest poprawa warunków wsparcia dla kobiet z niepełnosprawnością, które są ofiarami przemocy ze względu na płeć, oraz wsparcie jakości pracy zarówno organizacji świadczących usługi dla osób z niepełnosprawnością, jak i instytucji działających w tym zakresie.

Jak wspomniano na początku, treść niniejszego podręcznika TAR opiera się również na informacjach i danych zawartych w Raporcie na temat obecnego stanu wiedzy (SOTA) dotyczącym usług w zakresie radzenia sobie z przemocą ze względu na płeć wobec kobiet z niepełnosprawnością, które były jej ofiarami.

Poniższa tabela przedstawia w pierwszej kolumnie najważniejsze dane dostarczone przez SOTA, a w drugiej kolumnie i równolegle propozycje działań, które są przedstawione w niniejszym podręczniku i które stanowią część jego treści.

Tabela 2 i Tabela 3 (poniżej) prezentuje jak na podstawie danych z Raportu SOTA możemy budować propozycje działań innowacyjnych. Informacje zawarte w drugiej kolumnie należy traktować jako niewyczerpującą listę możliwości oraz przykłady mające na celu pokazanie naszej perspektywy, które będą nam towarzyszyć przez cały podręcznik TAR.

Tabela 2. Od ustaleń sprawozdania SOTA do propozycji działań

Dane z raportu SOTA	Niektóre propozycje działań
8 na 10 kobiet z niepełnosprawnością, które wzięły udział w badaniu, było ofiarami GBV.	Działania prewencyjne, np. dostępne szkolenia na temat płci, seksualności i niepełnosprawności dla kobiet z niepełnosprawnością (ETR, alfabet Braille'a, język migowy itp.); warsztaty empowerment, sieci wzajemnego wsparcia itp.
Pod ciężarem traumy wiele kobiet milczy lub mówi dopiero po jakimś czasie.	Stworzenie grupy wsparcia dla kobiet z niepełnosprawnościami, które padły ofiarą przemocy, w celu wzajemnego wspierania się i dzielenia doświadczeniami w bezpiecznym otoczeniu. Prowadzenie kursów samoobrony dla kobiet.

Narracje kobiet, które się wypowiedziały, ilustrują w większości negatywne odczucia dotyczące tego, jak były wspierane po atakach. Opisują na przykład upokorzenie, ból i strach.	Podnoszenie świadomości i działania promujące zmianę postaw i eliminowanie uprzedzeń (kampanie, warsztaty szkoleniowe itp.).
Niektórym z nich najbliższe otoczenie, nie uwierzyło gdy opowiadały o tym, co przeżyły.	Podnoszenie świadomości i szkolenia dla członków rodzin i pracowników instytucji.
Zbyt często zdarza się, że po zgłoszeniu napaści przez kobietę, nawet jeśli zdarzenie zostało zgłoszone na policję, nie ma odpowiednich działań reagujących na to zgłoszenie i żadnego wsparcia.	Podnoszenie świadomości i szkolenie organizacji wspierających i głównych instytucji. Nawiązanie z nimi silnej współpracy w celu osiągnięcia na poziomie instytucjonalnym, np. porozumienia i sojusze z Prokuraturą, Policją, ośrodkami zdrowia itp. Możliwość towarzyszenia ofierze (osoba wspierająca podczas całej procedury)
Stygmatyzacja związana z niepełnosprawnością jest bardzo powrzechna.	Podnoszenie świadomości i działania promujące zmianę postaw i eliminowanie uprzedzeń (kampanie, warsztaty szkoleniowe itp.). Kobiety z niepełnosprawnością jako trenerki.
Brakuje również informacji i środków działania: o telefonie zaufania 112 nie wspomniała żadna z badanych kobiet (respondentki albo nie wiedzą o tym telefonie zaufania, albo nie mają do niego dostępu).	Istotne jest, aby usługi dla ofiar GBV stały się dostępne dla WWD, więc usługi takie jak 112 muszą mieć uniwersalne środki dostępności, które uwzględniają różne potrzeby wsparcia.

	<p>Dostępne i włączające upowszechnianie i edukacja w zakresie zasobów wsparcia wśród WWD.</p> <p>Współpraca z kluczowymi grupami w celu zwiększenia świadomości na temat znaczenia posiadania dostępnych zasobów wsparcia.</p>
--	---

Dane podkreślają również znaczenie systemów wsparcia dla ofiar. Oprócz barier, które ofiary mogą napotkać na swojej drodze (frustracja, brak informacji, trudności w dostrzeganiu aktów przemocy, strach przed zwróceniem się o pomoc), większość respondentów jest zadowolona z udzielonego wsparcia, głównie przez bliskich opiekunów. Istotnie, 44% badanych ofiar powierzyło swoje doświadczenia kręgowi rodzinnemu, w przeciwieństwie do 13,2% - policji.

Jeśli chodzi o profesjonalistów, to zarówno SP, jak i MSP stoją przed wspólnymi wyzwaniami. Poniższa tabela przedstawia po lewej stronie trudności we wspieraniu ofiar zidentyfikowane w różnych obszarach, a po prawej propozycje działań, z których część została zgłoszona przez SP i MSP badanych w ramach SOTA. Podobnie jak w poprzedniej tabeli, propozycje w drugiej kolumnie nie wyczerpują możliwości, ani przykładów, pokazują jedynie kilka możliwości.

Tabela 3. Trudności w udzielaniu wsparcia osobom poszkodowanym i propozycje usprawnień

Trudności w udzielaniu wsparcia ofiarom	Niektóre propozycje działań i ulepszeń
Narzędzia i umiejętności specjalistów (np. brak szkoleń na temat GBV wobec kobiet z niepełnosprawnością).	<p>Szkolenie profesjonalistów (SP i MSP) w zakresie wykrywania i wspierania przemocy ze względu na płeć wobec WWD w sposób ciągły, a nie doraźny.</p> <p>Tworzenie przestrzeni do refleksji w organizacjach, w których można dzielić się sytuacjami i oceniać różne sposoby wspierania ofiar.</p>

<p>Narzędzia i umiejętności dla ofiar z niepełnosprawnością (np. brak powszechnej dostępności usług i zasobów związanych z GBV).</p>	<p>Zapewnienie możliwości szkoleń dla WWD w celu rozwinięcia wiedzy o GBV i umiejętności wzmocnienia pozycji (szkolenia te muszą być dostępne dla wszystkich kobiet z niepełnosprawnościami, przy użyciu narzędzi takich jak język łąwszy, język migowy, alfabet Braille'a itp.).</p>
<p>Tworzenie sieci (np. brak współpracy między usługodawcami a policją).</p>	<p>Ułatwianie tworzenia krajowych i unijnych wspólnot praktyk obejmujących SP i MSP, aby zapewnić im możliwość dzielenia się wiedzą, współpracy itp.</p> <p>Np. zespół ad hoc do opracowania protokołu przyjęcia WWD w ośrodkach wsparcia ofiar GBV. Wszystkie te procesy muszą być prowadzone przez WWD.</p> <p>Tworzenie zespołów interwizyjnych, składających się ze specjalistów z różnych dziedzin.</p> <p>Usługi promujące wielosektorowe spojrzenie na tę samą sprawę.</p>
<p>Monitoring (np. długotrwałe procedury prawne).</p>	<p>Zapewnienie odpowiedniego dostępu do usług wsparcia poprzez zapewnienie możliwości komunikowania się WWD ze służbami wsparcia i ochrony, takimi jak ośrodki wsparcia dla ofiar lub infolinie.</p>

Zarządzanie własnymi odczuciami (trudności emocjonalne profesjonalistów we wspieraniu kobiet z niepełnosprawnością będących ofiarami przemocy).	Podnoszenie świadomości i szkolenia dla profesjonalistów. Ważne jest, aby zrozumieli i zapoznali się z problemem przemocy wobec kobiet ze względu na płeć oraz że ich obowiązkiem jest zapewnienie wysokiej jakości wsparcia. Oferowanie wsparcia psychologicznego lub sesji coachingowych dla profesjonalistów. Przeszkolenie kobiet z niepełnosprawnością jako trenerów "ekspertów z doświadczenia" dla profesjonalistów.
---	---

Grupy docelowe zasugerowały również inne propozycje ulepszeń. Położono nacisk na upodmiotowienie WWD i wezwanie do zwiększenia środków w zakresie budowania potencjału, dostępnych zasobów, podnoszenia świadomości i działań strukturalnych.

Z drugiej strony, badanie dokumentacji pozwoliło nam zidentyfikować instrumenty instytucjonalne, które istnieją w celu poprawy praktyk wsparcia na trzech poziomach: globalnym, europejskim i krajowym (Francja, Węgry, Litwa, Polska, Portugalia i Hiszpania).

1.6. Dostępność i Komunikacja, dwa kluczowe aspekty poprawy opieki nad WWD, które są ofiarami GBV

1.6.1. Dostępność komunikacyjna i tekst łatwy do czytania i zrozumienia: narzędzia ułatwiające zrozumienie informacji i otoczenia

Kobiety z niepełnosprawnością, czy to fizyczną, sensoryczną, intelektualną, psychospołeczną, czy z całościowymi zaburzeniami rozwojowymi potrzebują różnego wsparcia i odpowiedniego dostosowania, aby

móc funkcjonować w tych samych środowiskach, sytuacjach i kontekstach, co inne osoby. Chodniki bez przeszkód, budynki z podjazdami, pismo Braille'a, tłumacz języka migowego, oznaczenia z piktogramami, filmy z napisami, tekst łatwy do czytania i zrozumienia to tylko kilka przykładów tych niezbędnych dostosowań. Ponadto, a jest to jeden z argumentów przemawiających za uniwersalną dostępnością, wszyscy odnoszą korzyści z poprawy dostępności produktów, przestrzeni i usług.

WWD, które padły ofiarą GBV, są szczególnie narażone na brak dostępności zasobów i usług opiekuńczych dostępnych dla innych kobiet, ale nieodpowiednich dla nich właśnie z powodu braku dostosowania, w którym niestety trzeba uwzględnić brak odpowiedniego przygotowania profesjonalistów, z którymi WWD będą miały kontakt w procesie, który nie będzie dla nich ani łatwy, ani przyjemny, co dodatkowo utrudnia i tak już skomplikowaną sytuację wyjściową.

Projekt Response ma na celu zapewnienie dostępnych i włączających usług dla WWD, które są ofiarami GBV, usług ze wszystkimi niezbędnymi adaptacjami i dostosowaniami, uniwersalnie dostępnych, aby zaoferować kobietom najlepszą możliwą opiekę i wsparcie. Usługi „bez barier” fizycznych, komunikacyjnych, czy też związanych z umiejętnościami i postawami.

Definicja i pojęcie uniwersalnej dostępności i dostępności komunikacyjnej

Uniwersalna dostępność to warunek, który musi być spełniony przez otaczające środowisko, procesy, towary, produkty i usługi, a także przedmioty, instrumenty, aplikacje, narzędzia i urządzenia, aby były zrozumiałe, użyteczne i możliwe do skorzystania dla wszystkich ludzi w warunkach bezpieczeństwa i komfortu oraz w sposób jak najbardziej autonomiczny i naturalny, jak to tylko możliwe. Uniwersalna dostępność obejmuje dostępność komunikacyjną umożliwiającą łatwe zrozumienie, komunikację i interakcję dla wszystkich ludzi.

Dostępność komunikacyjna jest prezentowana i realizowana za pomocą tekstów łatwych do czytania, alternatywnych i wspomagających systemów komunikacji, piktogramów i innych dostępnych w tym celu środków ludzkich i technologicznych. Zakłada strategię „uniwersalnego projektowania lub projektowania dla wszystkich ludzi” i jest rozumiana bez uszczerbku dla racjonalnych usprawnień, które muszą zostać przyjęte⁴⁶.

⁴⁶

[https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-5140#:~:text=%C2%ABk\)%20Accesibilidad%20universal%3A%20es,y%20de%20a%20forma%20m%C3%A1s](https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-5140#:~:text=%C2%ABk)%20Accesibilidad%20universal%3A%20es,y%20de%20a%20forma%20m%C3%A1s)

Dostępność komunikacyjna sprawia, że świat jest łatwiejszy do zrozumienia dla niektórych grup ludzi (opisanych poniżej). Jest to cecha środowisk, procesów, działań, towarów, produktów, usług, przedmiotów lub instrumentów, narzędzi i urzędzeń, które umożliwiają łatwe zrozumienie i komunikację.

Dostępność komunikacyjna jest częścią dostępności uniwersalnej, która obejmuje następujące trzy rodzaje dostępności:

- Dostępność fizyczna. Jest to taka dostępność, z której korzystają na przykład osoby poruszające się na wózkach inwalidzkich.
- Dostępność sensoryczna. Jest to taka dostępność, z której korzystają na przykład osoby niesłyszące i niewidome.
- Dostępność komunikacyjna. Jest to taka dostępność, z której korzystają na przykład osoby z niepełnosprawnością intelektualną.

Dostępność komunikacyjna przynosi korzyści wszystkim, ale niektórym grupom przynosi większe korzyści niż innym, na przykład osobom:

- z niepełnosprawnością intelektualną;
- z mózgowym porażeniem dziecięcym;
- ze spektrum autyzmu;
- z problemami zdrowia psychicznego;
- z trudnościami w czytaniu;
- starszym z zaburzeniami funkcji poznawczych, które mają trudności z zapamiętywaniem lub mówieniem; oraz
- które nie znają dobrze języka.

W niektórych krajach (na przykład w Hiszpanii) istnieją przepisy zawierające prawo do dostępności.⁴⁷

Termin „dostępność komunikacyjna” nie pojawia się w Konwencji ONZ o prawach osób z niepełnosprawnością. Konwencja używa innych podobnych słów. Na przykład: mówi o znaczeniu dostępności informacji i komunikacji (art. V Preambuły UNCRPD 2006); prawo do dostępu do informacji i

⁴⁷

[https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-5140#:~:text=%C2%ABk\)%20Accesibilidad%20universal%3A%20es,y%20de%20a%20forma%20m%C3%A1s](https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-5140#:~:text=%C2%ABk)%20Accesibilidad%20universal%3A%20es,y%20de%20a%20forma%20m%C3%A1s)

komunikacji (art. 9 ust. 1 UNCRPD 2006); i formatach, które są łatwe do odczytania i zrozumienia (sekcja d artykułu 9.2 UNCRPD 2006).

1.6.2. Komunikacja z kobietami z niepełnosprawnością: charakterystyka i narzędzia

Komunikacja jest podstawowym czynnikiem poprawy jakości opieki, wsparcia i usług. Z tego powodu poniżej przedstawiono szereg zaleceń mających na celu poprawę komunikacji z WWD.

- Należy traktować kobietę jak osobę dorosłą, z godnością i szacunkiem. Unikać infantylizacji.
- Należy zwracać się bezpośrednio do kobiety z niepełnosprawnością, a nie do osoby wspierającej czy towarzyszącej, tak jakby kobiety z niepełnosprawnością „nie było”.
- Należy wysłuchać kobietę z niepełnosprawnością. Zachować spokojny ton głosu i dać jej czas, jaki potrzebuje na współpracę w dochodzeniu i poinformowaniu o tym, co się stało.
- Gdy kobieta z niepełnosprawnością mówi, należy dać jej czas, nie przerywać i nie kończyć za nią zdań oraz skoncentrować uwagę na niej.
- Należy mówić wyraźnie i powoli, używając pozytywnego języka. Wyjaśnienia muszą być jasne i zwięzłe. Unikać żargonu i abstrakcyjnego lub metaforycznego języka.
- Należy używać prostych słów i zapytać ją, czy rozumie, co jest wyjaśniane. Wygodnie jest przeprowadzić krótkie badania kontrolne, aby upewnić się, że zrozumiała to, co zostało jej wyjaśnione. Na przykład, czy mogłabyś powiedzieć własnymi słowami to, co zostało powiedziane? Pomaga to również zapobiegać przytakiwaniu.
- Należy dostosować tempo wyjaśnienia do poziomu zrozumienia kobiety z niepełnosprawnością.
- Należy używać pytań otwartych, które pomogą dochodzeniu odkryć faktyczne informacje i ograniczyć pytania zamknięte, które wymagają odpowiedzi Tak/Nie.
- Należy uszanować chwile ciszy (niekoniecznie są to przerwy w komunikacji). Ważne jest aby dać kobiecie z niepełnosprawnością czas potrzebny na przetworzenie informacji, które jej przekazujemy oraz czas potrzebny na wyrażenie tego, co chce przekazać.

- Należy być cierpliwym, powtórzyć informacje, jeśli nie zostały zrozumiane.
- Należy również udostępnić informacje w formie wizualnej (materiały graficzne, fotografie lub rysunki) oraz pismo, w przystępnym formacie, łatwe do czytania, piktogramy itp., im prostsze, tym lepiej (należy użyć praktycznych przykładów). Ten rodzaj informacji może być bardzo przydatny do wyjaśnienia niektórych bardziej złożonych pojęć.
- Wskazane jest również zapewnienie z wyprzedzeniem bezpiecznego otoczenia i informacji, aby w jakiś sposób przewidzieć, co się wydarzy (na przykład wyjaśnić, co będzie zrobione i wesprzeć materiałami graficznymi). Należy wyjaśnić jakie czynności zostaną podjęte, z jakich przedmiotów lub dokumentów będzie się korzystać. Należy unikać wszelkich zmian, chyba że zostały one wcześniej omówione bezpośrednio z WWD.
- Należy uszanować decyzję kobiety z niepełnosprawnością.

2. Usługodawcy, kluczowe kwestie w zapewnieniu odpowiedniej reakcji kobietom z niepełnosprawnością, które są ofiarami przemocy ze względu na płeć.

2.1. Usługodawcy dla WWD i SP dla kobiet będących ofiarami GBV.

W usługach opiekuńczych dla osób z niepełnosprawnością zatrudnia się różnorodnych specjalistów: psychologów, pedagogów, socjologów, pracowników socjalnych, fizjoterapeutów, personel kuchenny, opiekunów, kierowców, asystentów osobistych i wielu innych. Ponadto ci specjaliści pełnią różne role z różnymi obowiązkami i różnymi interakcjami z osobami z niepełnosprawnością, które otrzymują opiekę i wsparcie.

Wielu z tych specjalistów to profesjonaliści i mają duże zaangażowanie w swoją pracę. Ponadto należy zauważyć, że sektor opieki nad osobami z niepełnosprawnością jest silnie sfeminizowany (na przykład

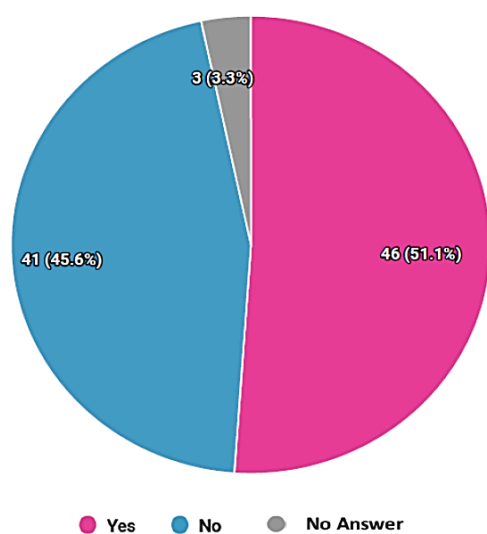

według wyników badania przeprowadzonego przez Międzynarodową Organizację Pracy⁴⁸, w zakresie pracowników opieki osobistej, 88% pracowników to kobiety).

W każdym przypadku SP dla osób z niepełnosprawnością to wyspecjalizowani profesjonaliści, którzy oferują wsparcie kobietom z niepełnosprawnością, znają je i mogą być **kluczowymi podmiotami w zapobieganiu, wykrywaniu i opiece w przypadku przemocy na tle płciowym wobec nich**⁴⁹, a także ewentualnymi mediatorami w relacjach i koordynacji z innymi zaangażowanymi podmiotami.

Jednak według danych z Raportu SOTA zrealizowanego w ramach projektu RESPONSE, prawie połowa (45,6%) ankietowanych SP stwierdziła, że nie posiada wiedzy i umiejętności potrzebnych do wspierania kobiet z niepełnosprawnością będących ofiarami GBV.

Rysunek 1. Wyniki z raportu SOTA – projekt RESPONSE.

Dlatego ważne jest, aby informacje i szkolenia dotyczące sposobu udzielania wsparcia WWD które są ofiarami GBV docierały do większej liczby SP, a także aby były bardziej ambitne w zakresie tych działań. Ponadto konieczne jest zaangażowanie WWD jako trenerek, a także opracowanie działań szkoleniowych dotyczących określonych niepełnosprawności (lub szczególnych cech niepełnosprawności).

⁴⁸ Międzynarodowa Organizacja Pracy, W tych zawodach dominują kobiety
<https://ilostat.ilo.org/es/these-occupations-are-dominated-by-women/>

⁴⁹ Raport SOTA s. 31 i nast. rozdział „Opis istniejących procedur i praktyk w dziedzinie towarzyszenia w organizacjach”.

Specjaliści pracujący w zasobach opieki nad ofiarami GBV to kolejna grupa usługodawców, których praca jest dla nas również ważna w tym kontekście. Cechy i wymagania opiekuńcze kobiet z niepełnosprawnością są często nieznaną tej grupie. W rzeczywistości, gdy na przykład kobieta z niepełnosprawnością, która jest ofiarą GBV, odwiedza schronisko, często jest kierowana do konkretnego „specjalnego” miejsca dla osób z niepełnosprawnością. Twierdzimy, że musi się to zmienić i że usługodawcy muszą mieć dostęp do szkoleń w ramach inicjatywy Response, aby nie było specjalnych usług dla kobiet z niepełnosprawnościami, co prowadziłoby do segregacji tych kobiet. Istotne jest, zgodnie z mandatem Konwencji ONZ o Prawach Osób z Niepełnosprawnością, aby usługi dla ofiar były dostępne dla wszystkich kobiet, biorąc pod uwagę wszystkie ich potrzeby w zakresie wsparcia. W przeciwnym razie mielibyśmy do czynienia z sytuacją naruszającą prawa uznane w UNCRPD. Ważne może być również zapewnienie coachingu danym profesjonalistom, aby towarzyszyć, monitorować i nadzorować praktyki. Rozważamy perspektywę usługodawców dla osób z niepełnosprawnością pełniących ponownie rolę mediatorów.

Obie grupy usługodawców dzielą potrzebę spotykania się, dzielenia się swoją wiedzą i doświadczeniami, wyrażania swoich punktów widzenia oraz znajdowania możliwości wspólnego podnoszenia kwalifikacji. Usługodawcy dla osób z niepełnosprawnością mogą dzielić się swoją wiedzą na temat tego, jak kobiety z niepełnosprawnością żyją na co dzień i jak należy je wspierać. Ze swojej strony usługodawcy dla kobiet, które doświadczyły GBV, mogą udzielić szczegółowych informacji na temat potrzebnej opieki i uwagi, jakiej wymagają kobiety po doświadczeniu GBV, a także informacji o tym, jak kobiety wracają do zdrowia fizycznego, psychicznego, emocjonalnego, społecznego, ekonomicznego i na inne sposoby. Jednym z najtrudniejszych aspektów zarówno dla SP, jak i MSP jest stworzenie projektu przyszłego Życia dla kobiet z niepełnosprawnością, które są ofiarami przemocy, w sposób wyartykułowany i oparty na współpracy między nimi.

Projekt Response ma na celu zapewnienie odpowiedniej przestrzeni do gromadzenia, dialogu międzysektorowego, budowania potencjału i wspólnej refleksji, aby przyczynić się do stworzenia usług zapewniających odpowiedniejszą reakcję i włączających usług opieki dla wszystkich ofiar GBV.

2.2. Czynniki ryzyka/podatności na zagrożenia, które mogą wpływać lub być przyczyną GBV wobec kobiet z niepełnosprawnością

Poza czynnikami ryzyka GBV, które są wspólne dla wszystkich kobiet, istnieją również czynniki ryzyka GBV, które są konkretnie związane z niepełnosprawnością. Te czynniki ryzyka obejmują większe trudności kobiet z niepełnosprawnością w znalezieniu pracy, dostępie do edukacji i szkoleń, większą zależność ekonomiczną i większą zależność od opiekunów, zwiększone trudności w dostępie do profilaktycznej opieki zdrowotnej/usług (np. ginekologii i planowania rodziny) oraz dostępie do wymiaru sprawiedliwości. Opiekunem może być ich partner, krewny lub inny opiekun i często WWD tworzą więź emocjonalną z daną osobą.

Kolejne powody wyjaśniające podwyższone ryzyko dla WWD stania się ofiarą GBV przedstawiono poniżej⁵⁰:

- Zależność WWD od opiekunów może zachęcać do poddania się im, ułatwiając wykorzystywanie seksualne. Do tego dochodzi obawa przed zgłoszeniem nadużycia, ze względu na możliwość zagrożenia relacji z opiekunem i sprawowania opieki.
- Czasami WWD, ze względu na instytucjonalizację, mogły „znormalizować” sytuację nadużyć i złego traktowania. Na przykład mogą nie domagać się prawa do wyrażenia świadomej zgody na określone zabiegi lub praktyki, takie jak przymusowa sterylizacja, ze względu na brak świadomości, że mają do tego prawo.
- Przestępcy postrzegają WWD jako osoby słabsze, bardziej bezbronne i niezdolne do ujawnienia nadużyć i oskarżenia ich, co zwiększa ich poczucie bezkarności. Na przykład „wierzą”, że niepełnosprawność wzrokowa sprawi, że identyfikacja agresora będzie mało prawdopodobna.
- Ze względu na trudności komunikacyjne, które mogą mieć lub nie, w zależności od potrzeb w zakresie wsparcia oraz brak odpowiedniego języka do komunikowania się w niektórych przypadkach. Nawet mając wysoki poziom językowy, mogą mieć problemy z dystansem społecznym (zachowania lepkie) i uczuciami, więc sprawca może zarzucić im, że kontakt seksualny jest chciany, poszukiwany i

⁵⁰ Kobiety z niepełnosprawnością i przemoc seksualna: przewodnik dla profesjonalistów (Junta de Andalucía) - https://sid-inico.usal.es/idoocs/F8/FDO20906/Violencia_sexual.pdf

prowokowany przez ofiarę, jako jeszcze jedną cechę własnej niepełnosprawności. Może się również zdarzyć, że kobieta potrzebuje wsparcia innej osoby do komunikacji, takiej jak tłumacz języka migowego, a agresor jest pośrednikiem w komunikacji.

- Ze względu na wciąż istniejące uprzedzenia mające wpływ na świadczenie usług wysokiej jakości, niektóre instytucje społeczne, takie jak z zakresu świadczenia podstawowej opieki zdrowotnej, mają tendencję do przypisywania mniejszej wiarygodności WWD, które zgłaszają zaistnienie GBV.
- Tradycyjna edukacja „posłuszeństwa wobec dorosłego i podporządkowania się jego poleceniom” w wyniku nadopiekuńczości i infantylizacji jest bardziej widoczna w przypadku WWD, zwłaszcza osób z niepełnosprawnością intelektualną. Wielu z nich, nawet dbając o swoją autonomię, jest zależnych od opieki dorosłych, oprawcami są często dorośli i trudno jest im skonfrontować się z nimi, aby donieść o tym, co się dzieje.
- Wiele kobiet z niepełnosprawnością jest ofiarą przemocy lub nadużyć, nawet nie zdając sobie z tego sprawy. Jednym z głównych powodów takiego stanu rzeczy jest manipulacja psychologiczna, która ma na celu przekonanie ich, że w wyniku swojej niepełnosprawności zasługują na takie nadużycia lub złe traktowanie. Po drugie, innym głównym powodem jest brak edukacji seksualnej przekazywanej WWD, co powoduje, że nie mają oni narzędzi umożliwiających wykrycie brutalnych lub obraźliwych zachowań, które można zgłosić i które naruszają ich prawa człowieka. Krótko mówiąc, z powodu braku zgłaszania takich przypadków, sprawcy często pozostają bezkarni.
- Natężenie deficytu w połączeniu z brakiem odpowiedniego treningu nabywania nowych umiejętności lub rehabilitacji może spowodować, że WWD staną się bardzo bezbronne w obliczu możliwości odparcia i stawienia czoła sytuacjom nadużyć, przemocy seksualnej lub złego traktowania.
- Kobiety z niepełnosprawnościami czasami należą do rodzin uznawanych za „wysokiego ryzyka”, ponieważ zostały już zidentyfikowane przez różne służby, np. z powodu przemocy w rodzinie w przeszłości, problemów mieszkaniowych, trudności finansowych i uzależnień, co może stanowić czynnik zwiększonej podatności na zagrożenia dla kobiet z niepełnosprawnością w tej rodzinie. Wcześniejsza identyfikacja członków tych rodzin i zwrócenie na nich większej uwagi poprzez współpracę i wymianę informacji między różnymi służbami może umożliwić szkolenie w zakresie przemocy ze względu na płeć i zapobieganie jej poprzez spersonalizowane działania następcze uwzględniające ich potrzeby.

- Również brak informacji i szkoleń w zakresie edukacji seksualnej i relacji międzyludzkich, w połączeniu z brakiem szansy na kontakty społeczne i izolacją, generuje dla nich sytuacje niejednoznaczne, które mogą prowadzić do form wykorzystywania seksualnego lub przemocy.

WWD spotykają się z określonymi rodzajami nadużyć, do których należy dodać pozostałe rodzaje przemocy, na które narażona jest każda inna kobieta. Te bardziej specyficzne formy przemocy wynikałyby z faktu, że mogą być one popełniane przez szersze grono agresorów i w szerszym spektrum środowisk, niż zakłada się to w najbardziej restrykcyjnych definicjach przemocy wobec kobiet.

Pomimo że akty GBV mogą pochodzić od partnerów – co wydaje się być większością według badania FRA – WWD mogą również paść ofiarą nadużycia ze strony osoby odpowiedzialnej za opiekę osobistą. W rzeczywistości niektóre WWD z dużymi potrzebami wsparcia mogą potrzebować pomocy w ubieraniu się, kąpiel, pójściu do łazienki lub wykonywaniu innych bardzo osobistych i intymnych zadań, potrzebować wsparcia lub polegać na pomocy opiekunów/krewnych/SP w tych zadaniach, co stawia je w sytuacji większego narażenia na wielu opiekunów, czyniąc je bardziej podatnymi na nadużycia. Z podobnych powodów członkowie rodziny, pracownicy służby zdrowia, edukacji lub opieki społecznej, a także inne osoby przebywające w szpitalach i/lub ośrodkach opiekuńczo-wychowawczych również mogą stać się potencjalnymi agresorami⁵¹. Ze względu na te różne środowiska i osoby, które stwarzają ryzyko przemocy wobec kobiet z niepełnosprawnościami, przemoc może przybierać różne formy, zarówno przemocy czynnej (przemoc fizyczna, emocjonalna, seksualna i ekonomiczna), jak i biernej (zaniedbanie fizyczne i emocjonalne).⁵²

2.2.1. Jak rozpoznawać, wykrywać i zapobiegać GBV w usługach i ośrodkach opieki dla WWD: sygnały i wskaźniki alarmowe.

Aby opracować zestaw wskaźników służących rozpoznawaniu, wykrywaniu i zapobieganiu przemocy wobec kobiet z niepełnosprawnością, należy najpierw zastanowić się nad „wymiarami profilu kobiety maltretowanej” (Heinzmann, 2006)⁵³:

⁵¹ Curry, M.A., Hassouneh-Phillips, D., Johnston-Silverberg, A., 2001. Przemoc wobec kobiet z niepełnosprawnością: model ekologiczny i przegląd. *Przemoc wobec kobiet* 7 (1), 60-79

⁵² Interseksjonalne spojrzenie na przemoc wobec kobiet z niepełnosprawnością. Arenas Conejo (2015): <https://opo.iisj.net/index.php/osls/article/download/402/637/3378>

⁵³ Heinzmann, C. (2006). *The battered woman* (Zmaltretowana kobieta)

-
- a) **Wymiar poznawczy.** Odnosi się do minimalizowania lub zaprzeczania przez kobietę sytuacji przemocy, z tendencją do usprawiedliwiania agresywnych zachowań. Kobieta wierzy w zmianę swojego agresora (że przestanie być agresywny), a także w to, że to ona jest odpowiedzialna za sytuację, w której się znajduje. Efekt końcowy jest taki, że kobieta w końcu przystosowuje się do sytuacji wykorzystywania, zamiast ją potępiać. Wiąże się to z tym, że percepcja kobiet maltretowanych nie jest zbyt trafna i nie doceniają one własnych możliwości.
- b) **Wymiar behawioralny.** Odnosi się do działań, które wykonuje osoba. Kobiety w sytuacjach nadużyć są bardziej podatne między innymi na izolację, apatię, nadopiekuńczość wobec dzieci, wahanie, zwątpienie w siebie, zależność od agresora, rezygnację z satysfakcjonujących zajęć, zaniedbywanie swojej sylwetki, zaburzenia snu.
- c) **Wymiar psychodynamiczny.** Obejmuje świadome i nieświadome sfery psychiczne, które integrują efekty, uczucia i emocje. Ofiara przemocy jest nadwrażliwa, ma duże trudności z wyrażaniem własnych uczuć. Doświadcza stanu frustracji, bezradności, depresji i powtarzających się uczuć, takich jak strach, udręka, ból, a także poczucie niemocy i bezradności.
- d) **Wymiar interakcyjny.** Wymiar ten rozumiany jest jako sposób, w jaki osoba odnosi się do swojego otoczenia. Relacja ta obejmuje zarówno komunikację cyfrową, analogową, jak i niewerbalną. Na tym poziomie kobieta jest społecznie izolowana, wykazuje nieśmiałość w nawiązywaniu kontaktów, altruizm i osobiste unieważnienie.

Klasyfikacja ta została wybrana w czterech wymiarach, spośród innych istniejących, ponieważ dość adekwatnie grupuje cechy, które ogólnie występują u kobiet, które padły ofiarą przemocy i GBV. Znajomość tych możliwych cech może być bardzo przydatna w profilaktyce i opiece przez SP.

Należy jednak zaznaczyć, że kobiety, które doznały GBV, nie odpowiadają określonemu profilowi społecznemu, to oznacza, że nie można ich zakwalifikować do określonej klasy społecznej, ani ze względu na wiek, poziom wykształcenia, ani też według ich profilu zawodowego lub kwalifikacji, ponieważ kobiety doświadczające GBV wykazują dużą różnorodność cech.

2.2.2. Możliwe sposoby ustalenia, czy kobieta z niepełnosprawnością jest lub była ofiarą przemocy

Należy podkreślić, że istnieje kilka oznak, które mogą wskazywać, że dana osoba jest w przemocowym związku.

Wskaźniki znęcania się mogą być fizyczne, emocjonalne lub behawioralne. Istnieją wskaźniki, które mogą pojawić się natychmiast, takie jak siniak lub złamanie. Inne mogą być opóźnione, takie jak depresja, niepokój, problemy z jedzeniem itp. Rozpoznanie tych oznak pozwoli SP skierować osobę w odpowiednie miejsce lub samemu zaoferować pomoc. Ogólnie rzecz ujmując, niniejsze oznaki można podzielić na dwie grupy:

Wskaźniki fizyczne:

- **Oznaki, które pojawiają się natychmiast:** siniaki, skaleczenia, zadrapania, ukąszenia, krew, ślady nakłuć, ból, skręcenia, złamane kości lub zęby, łyse placki po wyrwaniu włosów lub oparzenia, uszkodzenia pochwy, odbytu, bolesne oddawanie moczu lub kału.
- **Oznaki pojawiające się później:** opóźniona miesiączka, niechciana ciąża, choroby przenoszone drogą płciową, zapalenie narządów miednicy mniejszej, utrata masy ciała, niedokrwistość, krwawienie wewnętrzne.

Wskaźniki behawioralne i emocjonalne:

- **Oznaki, które pojawiają się natychmiast:** bolesne ruchy, moczenie lub nietrzymanie stolca, ssanie kciuka, krzyki, milczenie, odmowa wykonywania normalnych czynności, zwiększona lub zmniejszona ruchliwość, zwiększona samostymulacja, zachowania seksualne, w tym wkładanie przedmiotów do pochwy lub odbytu, nudyzm, pozycje seksualne, utrata wcześniej nabytych umiejętności życia codziennego (zwiększona zależność), lęk, problemy ze snem (niemożność spania, niemożność samodzielnego spania, lęki nocne), zaburzenia odżywiania (przejadanie się lub brak jedzenia), problemy w pracy (brak chęci pójścia do pracy, niechęć do pracy, brak koncentracji). W sferze społecznej: ograniczenie kontaktów towarzyskich lub unikanie określonej osoby bez wyraźnego powodu; prowokacyjne zachowanie wobec

określonej osoby bez wyraźnego powodu, niecierpliwość wobec innych i siebie, poczucie winy, depresja i niepokój.

- **Oznaki pojawiające się później:** kłamstwo, kradzież, seksistowskie zachowania i język, rozbieranie się, uwodzenie, wyraźne symptomy zespołu urazowego po gwałtach lub stresu pourazowego, depresja i lęk, wzmożenie uwagi na sobie lub wręcz przeciwnie, brak uwagi na sobie, zaburzenia żywieniowe, problemy ze snem, błędzenie myślami, wzmożona agresja fizyczna czy problemy z nadużyciami.

Jak wspomnieliśmy wcześniej, przemoc może być aktywna lub pasywna, tj. istnieje przemoc poprzez działanie, ale także poprzez brak działania lub zaniechanie.

O przemocy czynnej mówimy w odniesieniu do znęcania się nad ofiarą. Obejmuje to na przykład przemoc fizyczną, emocjonalną, seksualną lub ekonomiczną.

Z drugiej strony mamy również przemoc bierną, która odnosi się do tych działań, które poprzez odmowę lub zaniechanie skutkują fizyczną lub psychiczną krzywdą. Na przykład, można nie podać lekarstwa kobiecie z niepełnosprawnością, która go potrzebuje. W tym typie przemocy możemy znaleźć zaniedbanie fizyczne (odmowa lub pozbawienie podstawowych aspektów niezbędnych do prawidłowego utrzymania organizmu pod względem zdrowia, higieny i wyglądu) oraz zaniedbanie emocjonalne (które są tymi czynami, które odmawiają lub pozbawiają kobietę uwagi i szacunku).

Niektóre wskaźniki, które pozwalają nam je rozpoznać, to:

Tabela 4: Przejawy i wskaźniki przemocy czynnej.

	Przejawy przemocy czynnej	Sygnaly ostrzegawcze/wskaźniki
Przemoc fizyczna	<ul style="list-style-type: none">● Agresja cielesna.● Nieuzasadnione podawanie leków.● Ograniczenie mobilności.	<ul style="list-style-type: none">● Sedacja, nerwowość.● Dysfunkcje motoryczne niezwiązane z niepełnosprawnością.

		<ul style="list-style-type: none"> • Oznaki przemocy fizycznej. • Pogorszenie się pozostałej sprawności fizycznej.
Przemoc emocjonalna	<ul style="list-style-type: none"> • Izolacja. • Przemoc słowna, kary. • Nadopiekuńczość. • Podejmowanie za nią decyzji. • Zastraszanie, szantaż. 	<ul style="list-style-type: none"> • Depresja. • Trudności w komunikacji i relacjach. • Niepewność, niska samoocena.
Wykorzystywanie seksualne	<ul style="list-style-type: none"> • Gwałt. • Molestowanie seksualne: poprzez słowa i czyny. 	<ul style="list-style-type: none"> • Znaki, uszkodzenia narządów płciowych. • Strach przed relacjami z pewnymi ludźmi. • Niechciane ciążę. • Choroby weneryczne (STD).
Przemoc ekonomiczna	<ul style="list-style-type: none"> • Wykorzystywanie w żebractwie. • Wykorzystywanie w niskopłatnych i sekretnych zadaniach. • Ograniczenie w dostępie do informacji i zarządzania finansami. • Wykorzystywanie pieniędzy jako kary. • Odmawianie przez rodzinę dostępu do pracy, stypendiów. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nadmierna zależność od innych osób. • Niskie oczekiwania wobec siebie i swoich osobistych lub zawodowych planów.

Tabela 5: Przejawy i wskaźniki przemocy biernej

	Przejawy przemocy biernej	Sygnaly ostrzegawcze/wskaźniki
Porzucenie fizyczne	<ul style="list-style-type: none">• Zaniedbania w jedzeniu.• Zaniechanie uwagi osobistej.• Zaniedbania w higienie.• Brak nadzoru.	<ul style="list-style-type: none">• Niedożywienie.• Częste choroby.• Nieodpowiednia odzież.• Brudne ubrania.• Długie okresy bez nadzoru.• Problemy fizyczne pogarszane przez brak leczenia.
Porzucenie emocjonalne	<ul style="list-style-type: none">• Ignorowanie ich istnienia.• Nie docenianie ich opinii.• Wstydzanie się ich istnienia	<ul style="list-style-type: none">• Brak interakcji.• Brak motywacji do rozwoju osobistego.• Niewielki lub żaden udział w zajęciach rodzinnych lub społecznych.

Ważne jest, aby znać daną osobę lub móc skonsultować się z osobami z jej otoczenia, aby nie mylić tych wskaźników z kwestiami specyficznymi dla stanu zdrowia, ponieważ na przykład problemy ze snem u niektórych osób z niepełnosprawnością mogą być kwestią związaną z ich własną niepełnosprawnością, a nie wskaźnikiem, że dana osoba może być wykorzystywana.

2.3. Znaczenie wzmocnienia pozycji kobiet z niepełnosprawnością

Empowerment WWD rozumiany jest jako zdolność kobiet do zwiększania pewności siebie, siły i autorytetu, aby móc swobodnie decydować o wszystkich aspektach, które mają wpływ na ich życie.

Empowerment to proces, który pomaga wzmocnić podejmowanie decyzji, a w przypadku WWD może skutecznie osiągnąć równość i ich udział w społeczeństwie, na poziomie osobistym, relacyjnym i zbiorowym.

W związku z tym w niniejszym podrozdziale omówimy znaczenie wspierania, szkolenia i towarzyszenia WWD, aby były świadome swoich praw i mogły z nich korzystać w życiu codziennym, zapobiegając w ten sposób sytuacjom przemocy.

W poprzednim podrozdziale wymieniono czynniki, które powodują większą podatność na przemoc ze względu na płeć wśród WWD. Podkreślając zależność WWD od innych ludzi, co oznacza bardzo małą moc osobistą w ich codziennym życiu. Dlatego niezwykle ważne jest wzmocnienie pozycji tych kobiet.

Szkolenie jest jedną z metod, ale nie jedyną, zwiększającą poziom empowermentu WWD. Opracowanie i wdrożenie dostosowanych warsztatów szkoleniowych dla WWD na temat zapobiegania, rozpoznawania i zwalczania GBV pozwoli im:

- lepiej zrozumieć GBV, jego znaki ostrzegawcze i konsekwencje.
- zwiększyć świadomość na temat swoich praw oraz istniejących przepisów prawnych i usług mających na celu ochronę kobiet przed GBV.
- rozpoznawać, reagować na i zgłaszać GBV.
- zwiększyć świadomość na temat dostępnych zasobów, a także roli różnych specjalistów i służb profilaktycznych.
- lepiej zrozumieć, gdzie i jak szukać pomocy w razie potrzeby.

- uzyskać lepsze zrozumienie na temat innych osób wspierających, które mogą im pomóc, jeśli są ofiarami przemocy lub nadużyć (na przykład rola facylitatora⁵⁴).

Z drugiej strony „szkolenie partnerskie” czy też szkolenie peer-to-peer to jedna z form szkoleń, która przynosi najlepsze efekty w grupie osób z niepełnosprawnościami. Obejmuje szkolenie trenerów, w tym przypadku z zakresu GBV dla WWD, które następnie poprowadzą warsztaty z małymi grupami kobiet z niepełnosprawnościami. Profesjoniści pomagają trenerkom WWD w całym procesie, ale to one są głównymi odbiorcami. Więcej informacji na ten temat można znaleźć w rozdziale 4, podrozdziale 4.3 niniejszego podręcznika.

Zgodnie z pewnymi modelami teoretycznymi (na przykład model ekologiczny Bronfenbrennera) empowerment wpływa na i poprawia sześć następujących cech ludzi: poczucie własnej skuteczności, poczucie własnej wartości, zdolność krytyczną, zdolność empatii, poczucie kontroli i zadowolenie z życia. Szkolenie będzie zatem ukierunkowane na wzmocnienie i/lub przywracanie tych cech, które niewątpliwie są obniżone lub nie występują u kobiet z niepełnosprawnością, które były ofiarami GBV.

2.4. Bibliografia oraz informacje uzupełniające

- Protocolo de atención a mujeres con discapacidad víctimas de violencia (Fundación Cermi Mujeres, 2021):
https://plenainclusionmadrid.org/wp-content/uploads/2021/03/protocolo_de_atencion_mcd_vg.pdf
- Badanie perspektywy profesjonalistów w zakresie świadczenia usług związanych z przemocą wobec kobiet z niepełnosprawnościami ze strony partnerów intymnych:
<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/10778012221137916> i
<https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/10778012221137916>
- Mujer, discapacidad y violencia. Consejo General Poder Judicial (2013):
https://www.bizkaia.eus/gizartekintza/genero_indarkeria/blt31/documentos/discapacidad.pdf?hash=008be48f9bd99616896194b92dee1864

⁵⁴ Facylitator, jak również znaczenie jego posiadania, zostało omówione w kolejnym rozdziale niniejszego podręcznika.

3. Główni Usługodawcy wspierający kobiety z niepełnosprawnością będące ofiarami przemocy ze względu na płeć

3.1. Kim są główni usługodawcy i jaka jest rola każdego z nich we wspieraniu kobiet z niepełnosprawnością będących ofiarami GBV?

Myśląc o najlepszej ścieżce, którą powinna podążać kobieta z niepełnosprawnością, która doznała GBV, należy wziąć pod uwagę pięć sektorów i odpowiednich specjalistów oraz grupy podmiotów lub obszary, które w tym projekcie ogólnie zdefiniowaliśmy jako Głównych Usługodawców (MSP):

- **Pomoc Społeczna.** Może to być pierwsza opcja dla ofiar, które chcą zgłosić zdarzenie GBV, której doświadczają i poprosić o pomoc. Należy jednak wziąć pod uwagę, że większość WWD nie udaje się do pomocy społecznej w celu uzyskania wsparcia, ale do ich organizacji referencyjnych; w rzeczywistości opowiadają o zdarzeniu związanym z GBV osobie ich wspierającej, a nie swojej rodzinie.
- **System opieki zdrowotnej.** Są to kluczowe usługi w zakresie zapewniania podstawowej opieki zdrowotnej kobietom, które doświadczyły GBV oraz w celu identyfikacji oznak przemocy. Ważne jest, aby ich opieka i zasoby były dostępne dla kobiet z niepełnosprawnością.
- **Policja.** Są to organy oraz instytucje Systemu Bezpieczeństwa Narodowego. Ważne jest, aby posiadały Protokół dotyczący ofiar przemocy ze względu na płeć oraz aby ich zasoby i procedury były dostępne.

- **Sektor prawny:** Sędziowie, prokuratorzy, adwokaci, urzędnicy sądowi itp. będą stosować ustawodawstwo dotyczące GBV i przeprowadzać proces prawny po złożeniu skargi przez kobietę, która doświadczyła GBV. Proces ten powinien chronić i gwarantować, że kobieta nie zostanie ofiarą po raz kolejny. Kluczem do tego procesu jest postać facylitatora, która została szczegółowo omówiona w dalszej części tego rozdziału.
- **Spółeczeństwo obywatelskie.** Stowarzyszenia kobiet, które przeżyły GBV, organizacje kobiet z niepełnosprawnością itp. Organizacje te oferują programy i działania mające na celu powrót do zdrowia emocjonalnego, fizycznego, do równowagi ekonomicznej itp. kobiet, które były ofiarami GBV. Kluczową grupę stanowią same kobiety, które przetrwały: są one ekspertkami przez doświadczenie i należy wziąć pod uwagę ich wkład.
- **Edukatorzy:** Rola edukatorów jest kluczowa w wykrywaniu przemocy ze względu na płeć, reagowaniu na sytuacje poprzez zwrócenie uwagi rodziny lub ofiary będąc w kontakcie z systemem wsparcia. Są oni również kluczem do stworzenia pozytywnego i wspierającego środowiska, aby edukować dzieci na temat GBV i pomagać w zapobieganiu jej.

3.2. Kluczowe kwestie w zapewnieniu odpowiedniej reakcji kobietom z niepełnosprawnością, które doświadczyły przemocy ze względu na płeć

Odpowiednia reakcja MPS skierowana do kobiet z niepełnosprawnością, które doświadczyły GBV powinna obejmować, oprócz wszystkich podstawowych zasad wyszczególnionych poniżej, dostępność i dostosowanie usług do potrzeb każdego rodzaju niepełnosprawności. Ponadto reakcja ta musi zapewniać eliminację wszelkich stereotypów, mitów i błędnych przekonań z nią związanych, które jedynie utrudniają świadczenie dobrej i prawidłowej opieki i wsparcia.

3.2.1. Istotne aspekty wsparcia ofiar GBV⁵⁵

- Działanie. „Bezczynność” oznacza przyzwolenie na kontynuację przemocy i pogorszenie sytuacji społecznej i zdrowia kobiet. Słuchanie i działanie przyczyniają się do rozwiązania sprawy i obalenia mitów i przekonań towarzyszących przemocy na tle płciowym.
- Zapewnienie wszechstronnej i indywidualizowanej pomocy, która obejmuje różne potrzeby wynikające z sytuacji przemocy i ułatwia dostęp do wszystkich dostępnych zasobów i świadczeń, które są najbardziej odpowiednie w zależności od osobistych i społecznych okoliczności w każdym przypadku.
- Stworzenie sytuacji, w której empowerment kobiet to główny cel interwencji, pomagając im uzyskać kontrolę nad sobą i swoim życiem poprzez powrót do zdrowia w obszarach psychologicznych, seksualnych, fizycznych i społecznych.
- Motywowanie i wspieranie kobiety w całym procesie opieki i wsparcia, szanując jej własną ewolucję i sprawiając, że zawsze czuje się wspierana, wysłuchana, doradzona i wspierana w podejmowaniu decyzji.
- Walka z izolacją i poczuciem winy, których często doświadczają kobiety będące ofiarami przemocy. Priorytetem jest unikanie postaw niewspierających lub obwiniających, ponieważ mogą one wzmacniać izolację ofiar i podważać ich zaufanie do siebie i do profesjonalistów, zmniejszając w ten sposób prawdopodobieństwo, że będą szukać pomocy.
- Walka z wizją, którą sprawca narzucił ofierze, dotyczącą jej samej, jej relacji z nim/nią i jej otoczeniem oraz ogólnie rzeczywistości i świata.
- Nie poleca się terapii dla par. Ten sam profesjonalista nie powinien jednocześnie interweniować u ofiary i agresora, ponieważ interwencja nie powinna dążyć do żadnej formy mediacji mającej na celu utrzymanie sytuacji poprzez złagodzenie jej szkodliwych skutków, ale raczej promowanie porzucenia przez ofiarę sytuacji przemocy w której się znajduje.

⁵⁵Spersonalizowany plan opieki dla ofiar przemocy ze względu na płeć. Wydanie z wytycznymi dotyczącymi opieki nad kobietami z niepełnosprawnością (2017). Consejería de Familia e Igualdad de Oportunidades Región de Murcia. Dir. Gral. Kobiety: <https://igualdadyviolenciadegenero.carm.es/documents/202699/7023892/Plan+de+atenci%C3%B3n+personalizada+para+v%C3%ADctimas+de+Violencia+de+G%C3%A9nero+-+Edici%C3%B3n+con+pautas+de+atenci%C3%B3n+a+mujeres+con+discapacidad/25abbcd-2078-4166-bc99-8068fcabd150>

- Zapewnienie poufności danych i działań. Ważne jest, aby wyraźnie poinformować kobiety o prywatności i poufności wszystkich przekazywanych przez nią danych i informacji, zarówno jej własnych, jak i osób od niej zależnych.
- Zapewnienie bezpiecznego, dostępnego i przyjaznego miejsca do opieki i wsparcia. Konieczne jest zapewnienie kobiecie przestrzeni, która zagwarantuje jej bezpieczeństwo i ułatwi opowiedzenie historii. Konieczne jest zapewnienie, aby agresor nie był obecny podczas udzielania pomocy i wspieraniu ofiary.
- Ocena ryzyka. Niezbędne w ramach procesu opieki i wsparcia dla kobiet jest przeprowadzenie oceny ryzyka w celu uruchomienia odpowiednich zasobów, aby skutecznie chronić kobiety i osoby od nich zależne przed dalszą agresją.
- Działanie wydajne i szybkie. Należy zagwarantować skuteczną i sprawną koordynację, aby móc działać z natychmiastowością wymaganą w takich sytuacjach. W tym celu inicjatywa przestrzegania wytycznych i harmonogramów zapewnianej opieki i wsparcia oraz koordynacja różnych zaangażowanych instytucji muszą być realizowane przez profesjonalistów, bez nakładania tej odpowiedzialności na ofiary.
- Unikanie instytucjonalnej i zawodowej wiktylizacji. Konieczne jest zapobieganie niepotrzebnemu powtarzaniu przez kobietę swojej historii od profesjonalisty do profesjonalisty i unikanie ryzyka wtórnej wiktylizacji (rewiktylizacji). Brak specjalistycznego szkolenia, niewłaściwa lub niewystarczająca opieka, a także luki, jakie mogą istnieć pomiędzy placówkami, mogą przyczynić się do pogorszenia sytuacji kobiety, a tym samym do wyrządzenia jej dodatkowych szkód.

3.2.2. Jak w odpowiedni sposób, bez stereotypów wspierać kobiety z niepełnosprawnością: usługi włączające i zapewniające odpowiednią reakcję

W celu zagwarantowania kobietom z niepełnosprawnością dostępu do usług dla ofiar przemocy, ważne jest przeanalizowanie i wyeliminowanie barier, zarówno przeszkód fizycznych, jak i związanych z postawą, w odniesieniu do zaufania i akceptacji tych kobiet, które wciąż istnieją w usługach ogólnych.

W poprzednich rozdziałach wyjaśniono, że kobiety z niepełnosprawnością fizyczną, sensoryczną, intelektualną lub psychospołeczną są szczególnie narażone na przemoc fizyczną, seksualną i psychiczną, ponieważ częściej mają:

- Zmniejszoną zdolność do obrony własnej lub brak zdolności do czynności prawnych.
- Zwiększoną trudność w wyrażaniu siebie.
- Zwiększoną trudność w rozpoznawaniu przemocowych zachowań i postaw.
- Mniejszą wiarygodność ich historii, zwłaszcza gdy ofiarą jest kobieta z niepełnosprawnością intelektualną lub z całościowymi zaburzeniami rozwojowymi lub ciężką chorobą psychiczną.
- Ograniczony dostęp do informacji, porad na zasadzie autonomii.
- Zwiększoną zależność od osób trzecich.
- Większe utrudnienia w dostępie do płatnej pracy i edukacji.
- Niższą samoocenę i lekceważenie własnego wizerunku.
- Strach przed utratą więzi, które zapewniają opiekę.
- Zmniejszoną niezależność ekonomiczną i kontrolę nad własnymi decyzjami finansowymi.

Z drugiej strony miejsca wyodrębnione na wsparcie ofiar GBV nie są dostosowane do różnych potrzeb wsparcia. Kobiety z niepełnosprawnością są często niewidoczne w systemie opieki zdrowotnej i wiele protokołów nie bierze ich pod uwagę. Ważne jest również zwrócenie uwagi na różnice między kobietami z niepełnosprawnością fizyczną, sensoryczną i intelektualną oraz na potrzeby wsparcia i dostosowania, których wymaga każda grupa. Konieczne są „racjonalne usprawnienia”, które w wielu przypadkach wiążą się z prostymi, ale znaczącymi zmianami w polityce organizacji czy instytucji, a także w ich procesach.

Gdyby kobieta z niepełnosprawnością musiała obecnie udać się do konkretnego miejsca (np. schroniska), nadal napotykałaby na przeszkody, ponieważ istniejące punkty nie spełniają wymogów dostępności, ponieważ wciąż obsługują „standardowy model” kobiet, bez wszelkiego rodzaju ograniczeń funkcjonalnych. Na przykład kobiety z niepełnosprawnością intelektualną nie mogą uzyskać dostępu do informacji, ponieważ nie są one łatwe do odczytania i zrozumienia lub kobiety z niepełnosprawnością sensoryczną nie mają przewodników ani tłumaczy języka migowego lub zachowanie WWD jest porównywane do „typowego zachowania” ofiar.

3.2.3. Rola facylitatorów jako racjonalne usprawnienie. Znaczenie posiadania facylitatora.

3.2.3.1. Facylitator

Prawo dostępu do wymiaru sprawiedliwości jest niezbędne dla ochrony praw człowieka. Dostęp do wymiaru sprawiedliwości obejmuje prawo do sprawiedliwego procesu sądowego, równy dostęp do sądu, równość osób przed sądem, możliwość uzyskania sprawiedliwego zadośćuczynienia za naruszenie praw człowieka oraz prawo do sprawiedliwego procesu sądowego.⁵⁶

Aby uzyskać dostęp do wymiaru sprawiedliwości, czasami konieczne są pewne dostosowania proceduralne. Jak zauważyła Catalina Devandas Aguilar, specjalna sprawozdawczyni ONZ ds. praw osób z niepełnosprawnością (2014-2020), dostosowania proceduralne to wszelkie modyfikacje i dostosowania niezbędne i odpowiednie, aby zapewnić udział osób z niepełnosprawnością na równych zasadach z innymi osobami⁵⁷.

Artykuł 13 UNCRPD obejmuje prawo do dostosowań proceduralnych „w celu wyważenia i poszanowania praw stron. Takie dostosowania obejmują wszelkie niezbędne i odpowiednie modyfikacje i dostosowania w każdym konkretnym przypadku, które mogą obejmować korzystanie z **pośredników lub facylitatorów.**”

W dokumencie międzynarodowych zasad i wytycznych dotyczących dostępu do wymiaru sprawiedliwości, przygotowanym przez Specjalnego sprawozdawcę, Zasada 3 odnosi się do prawa do odpowiednich dostosowań proceduralnych, a jej wytyczne obejmują potrzebę udziału w procesie sądowym osób, które poprzez swoją bezpośrednią interwencję współpracują w realizacji prawa dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Określani jako „facylitatorzy” lub „pośrednicy”, osoby te:

„... w razie potrzeby współpracują z personelem wymiaru sprawiedliwości i osobami z niepełnosprawnością, aby zapewnić skuteczną komunikację podczas postępowania sądowego. Pomagają osobom z niepełnosprawnością zrozumieć i podejmować świadome decyzje, zapewniając, że sprawy są wyjaśniane i

⁵⁶UN (2017). Prawo dostępu do wymiaru sprawiedliwości na podstawie art. 13 Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Raport Biura Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka. A/HRC/37/25 <https://www.ohchr.org/en/disabilities/thematic-report-right-access-justice-under-article-13-convention-rights-persons-disabilities>

⁵⁷UN (2020). Międzynarodowe zasady i wytyczne dotyczące dostępu osób z niepełnosprawnościami do wymiaru sprawiedliwości. <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-disability/international-principles-and-guidelines-access-justice-persons-disabilities>

omawiane w sposób dla nich zrozumiały oraz że zapewnione są odpowiednie dostosowania i wsparcie. Pośrednicy są neutralni i nie wypowiadają się w imieniu osób z niepełnosprawnością lub wymiaru sprawiedliwości, nie kierują ani nie wpływają na decyzje lub wyniki.”⁵⁸

Facylitatorzy to wyspecjalizowani profesjonaliści zachowujący neutralność, którzy w razie potrzeby oceniają, opracowują, doradzają i/lub zapewniają potrzebne wsparcie osobom z niepełnosprawnością, niezależnie od tego, czy dane osoby mają oficjalnie stwierdzoną niepełnosprawność, oraz specjalistom wymiaru sprawiedliwości zaangażowanym w proces sądowy.⁵⁹ Ocena ta dotyczy odpowiedniego i niezbędnego wsparcia dla osób z niepełnosprawnością w korzystaniu z prawa dostępu do wymiaru sprawiedliwości na równych zasadach z innymi osobami.⁶⁰

O facylitatora może poprosić osoba z niepełnosprawnością, adwokaci, sędziowie, prokuratorzy, służby policyjne lub służby udzielające pomocy ofiarom. W idealnej sytuacji facylitator powinien zostać poproszony od pierwszego momentu wykrycia potrzeby dostosowania procedur, w przypadku ofiar, najlepiej jeszcze przed złożeniem skargi.

Facylitatora nie należy mylić z innymi podmiotami, którzy również mogą być częścią procesu. Na przykład facylitator nie jest:

- Towarzyszem. Niektóre przepisy krajowe pozwalają aby osobom z niepełnosprawnością towarzyszyli, jeśli sobie tego życzą, członkowie rodziny, przyjaciele i inne osoby, które zapewniają wsparcie emocjonalne i moralne. Nie należy jednak mylić tego z osobą facylitatora.
- Jedną ze stron procesu. Facylitator nie jest częścią obrony lub oskarżenia, nie jest też sędzią ani prokuratorem. Facylitator jest niezależnym profesjonalistą.
- Terapeutą. Chociaż, jak zobaczymy poniżej, jego praca może zmniejszyć niepewność i stres osoby z niepełnosprawnością, jej celem nie jest zapewnienie terapii.

⁵⁸ Facilitating access to justice (Ułatwienie dostępu do wymiaru sprawiedliwości). Juan Endara Rosales. <https://www.plenainclusion.org/publicaciones/buscador/facilitating-access-to-justice/>

⁵⁹ Należy doprecyzować, że gdy mówimy o „procesie sądowym” rozumiemy to szeroko, obejmując również pierwsze czynności, takie jak złożenie zawiadomienia na policji czy od momentu zatrzymania osoby w związku z zarzutem popełnienia przestępstwa.

⁶⁰ The Facilitator in judicial processes (Facylitator w procesach sądowych). Plena inclusion. <https://www.plenainclusion.org/publicaciones/buscador/la-persona-facilitadora-en-procesos-judiciales/>

- Biegłym sądownym. Facylitator nie generuje dowodów w sprawie postępowania ani nie ma żadnego celu związanego z diagnozą. Jego lub jej rola koncentruje się na potrzebach wsparcia kobiety z niepełnosprawnością oraz dostosowaniach, które należy wprowadzić w celu osiągnięcia równości dla sprawiedliwego procesu.
- Lekarzem lub psychologiem sądownym. Facylitator nie przeprowadza analizy wiarygodności, nie orzeka o poczytalności lub istnieniu okoliczności modyfikujących odpowiedzialność karną, ani o istnieniu szkody i/lub następstw.⁶¹

Odnośnie funkcji facylitatora, możemy powiedzieć, że pierwszą funkcją do spełnienia jest ocena jakiego rodzaju wsparcia potrzebuje osoba z niepełnosprawnością. Ocenę tę należy przeprowadzić zgodnie z charakterystyką każdej osoby (nie diagnozą) w interakcji z określonym środowiskiem policyjnym i/lub proceduralnym oraz przy udziale i świadomej zgodzie danej osoby. W rezultacie facylitator opracuje raport, w którym w rozsądny sposób zasugeruje niezbędne wsparcie potrzebne osobie z niepełnosprawnością oraz sposób ich realizacji. Osoba ta zostanie w przystępny sposób poinformowana o treści danego raportu, który zostanie również przesłany pozostałym stronom oraz właściwemu organowi, który wyrazi zgodę na jego wykonanie.

Następnie to facylitator będzie odpowiedzialny za wdrożenie wsparcia, którego potrzebuje dana osoba. Celem jest ułatwienie skutecznej komunikacji między osobą z niepełnosprawnością, a różnymi podmiotami policyjnymi i prawnymi, a także ułatwienie zrozumienia celu procesu, każdej z czynności, które mają miejsce, roli każdego z uczestników, ich prawa i sposób ich wykonywania. Nie oznacza to, że facylitator musi dostarczać te informacje, ponieważ będzie to rola innych podmiotów, jednak musi upewnić się, że informacje te są zrozumiałe. Efektem będzie podejmowanie swobodnych i świadomych decyzji.⁶²

3.2.3.2. Znaczenie posiadania facylitatora

Środowisko sądów, ośrodków pomocy pokrzywdzonym, komend policji jest skomplikowane i budzi wiele niepokoju. Często postrzegane są jako zastraszające i wrogie środowiska. Co więcej, często są one mało dostępne dla osób z niepełnosprawnością, zarówno architektonicznie, jak i poznawczo. W wielu przypadkach nie ma ogólnodostępnych punktów informacyjnych i jest mało oznakowana.

⁶¹ IBIDEM.

⁶² La Persona Facilitadora en procesos judiciales. Plena Inclusión.

<https://www.plenainclusion.org/publicaciones/buscador/la-persona-facilitadora-en-procesos-judiciales/>

W miejscach takich jak komisariat policji czy środowiska sądownicze ludzie często ubrani są w mundury lub charakterystyczne stroje, które narzucają, oznaczają władzę lub generują dystans wobec danej osoby. Nadmiar formalizmów i demonstrowanie autorytetu podmiotów w stosunku do osób z niepełnosprawnością jest czynnikiem niesprzyjającym interakcji.

Wyobraźmy sobie kobietę z niepełnosprawnością idącą na komisariat policji, aby złożyć skargę na przemoc ze względu na płeć. Przede wszystkim musi sobie poradzić z brakiem dostępności architektonicznej i komunikacyjnej policji. Następnie musi złożyć skargę do umundurowanego policjanta. Następnie udaje się do sędziego, aby zeznawać i zastaje na ławie oskarżonych sędziego, bez odniesienia do tego, kim jest każda osoba i jaką pełni rolę, a także braku fizycznej dostępności miejsca. To wszystko będzie dla ofiary niemal odstrasżające, musi pamiętać sytuacje, które są dla niej naprawdę trudne, sprawiają jej ból, a pośrednio może być zmuszana lub zastraszana, a nawet czuje, że kontekst jest wręcz jej wrogi.

Ogólnie rzecz ujmując, osoby z niepełnosprawnością doświadczyły bardzo złożonych sytuacji w środowisku sędziowskim i ma to logiczną konsekwencję, że nie chcą ponownie przechodzić przez te same sytuacje.

Zazwyczaj procedury są złożone i sztywne. Wynika to z wielu czynników, takich jak trudny do zrozumienia język, brak adaptacji, brak informacji, pośpiech w interakcjach, bardzo skomplikowane procedury itp.

Trudny do zrozumienia język jest cechą charakterystyczną procesu sądowego i policyjnego i występuje zarówno w formie pisemnej (w dokumentach, skargach, wezwaniach, wyrokach i raportach), jak i ustnej. Co istotne, używanie trudnego do zrozumienia języka dodatkowo komplikuje i tak już złożone sytuacje. Niezrozumienie tych słów może mieć negatywne i długotrwałe konsekwencje, sprzeczne z interesami i intencjami tych, którzy szukają sprawiedliwości.

Ponadto, chociaż wysiłki niektórych podmiotów prawnych zmierzające do wyrażania się w sposób łatwiejszy do zrozumienia są godne uwagi, zdarza się, że wysiłki te nie są kompletne, jeżeli nie towarzyszy im sprawdzenie, które potwierdza, że dana osoba zrozumiała informacje, które zostały przekazane.

W innych przypadkach trudny do zrozumienia język wpływa na podejmowanie decyzji w takim stopniu, że wątpliwe jest, aby dana osoba dokonała świadomego wyboru, ponieważ nie rozumiała swoich możliwości.

Innym czynnikiem zwiększającym złożoność i sztywność procesów sądowych i policyjnych jest czas. Zazwyczaj udział w postępowaniach sądowych i policyjnych wiąże się z wielogodzinnym oczekiwaniem na interwencję. Jednak ze względu na pośpiech, z jakim dokonują się pewne czynności, gdy dana osoba dochodzi już do głosu, poświęca się na to bardzo mało czasu. Terminy proceduralne są często bardzo długie, przez co cała procedura może zająć lata.

Jak wspomniano w poprzednich rozdziałach niniejszego podręcznika, wiele powszechnych stereotypów opiera się na przekonaniu, że osoby z niepełnosprawnością są zakotwiczone w stanie wiecznego dziecka, że są generalnie niekompetentne i całkowicie zależne, że kłamią lub mają pewną skłonność do wymyślenia, że ich seksualność jest niepojęta lub nie istnieje, że nie rozumieją rzeczy, które rozumie większość osób. W konsekwencji zakwestionowanie ich wiarygodności, poczucie lub wrażenie niewierzenia działa odstrasżająco, a nawet prowokuje u kobiet z niepełnosprawnością postawę rezygnacji wobec dochodzenia sprawiedliwości.

Wszystkie te bariery, z jakimi borykają się osoby z niepełnosprawnością, jak również własne potrzeby w zakresie wsparcia, stanowią podstawę do określenia, jakie dostosowania proceduralne są konieczne.

Jednym z najważniejszych aspektów, w których przejawia się wpływ i użyteczność facylitacji, jest pomoc w zrozumieniu, która jest zapewniana na różne sposoby osobom zaangażowanym w proces sądowy, w szczególności w interakcjach personalnych (np. w różnych czynnościach procesowych, we wszelkiego rodzaju formalnościach, w doradztwie prawnym), a także w przekazywaniu informacji (zwłaszcza tych, które odbywają się za pośrednictwem dokumentów pochodzących z procesu sądowego lub policyjnego).

Facylitator pomaga osobie z niepełnosprawnością zrozumieć, przez co przechodzi. Z kolei facylitator pomaga sędziom zrozumieć sytuację osób z niepełnosprawnością i docenić ich różne potrzeby.

W obliczu lęku wywołanego procesem oraz zastrasżającego charakteru środowiska sądowego i policyjnego, facylitacja pomaga wytworzyć poczucie bezpieczeństwa osób otrzymujących to dostosowanie. To sprawia, że doświadczenie jest mniej trudne dla osoby z niepełnosprawnością.

Z drugiej strony facylitacja znacząco zmienia proces, przez który przechodzi osoba, z punktu widzenia roli osoby z niepełnosprawnością i sposobu odbioru tego, co mówi. Facylitacja umożliwia pokonanie barier

utrudniających zebranie jej zeznań, podważających wiarygodność jej słowa, które prowadzi do wystąpienia zjawiska rewiktymizacji.

Z kolei facylitacja umożliwia poznanie i uszanowanie woli i preferencji osoby.

Ostatecznie, w procesach, w które interweniuje facylitator, ludzie w mniej lub bardziej bezpośredni sposób nabywają konkretną wiedzę na temat niepełnosprawności, barier, z jakimi się borykają oraz wsparcia i dostosowań proceduralnych, których potrzebują, generując większą świadomość i wrażliwość.⁶³

3.3. Usługi włączające i zapewniające odpowiednią reakcję dla Kobiet z Niepełnosprawnością, będącymi Ofiarami GBV

3.3.1. Czym są usługi włączające i zapewniające odpowiednią reakcję?

Włączenie to podejście o pozytywnym nastawieniu na różnorodność ludzi i różnice indywidualne, rozumiejąc, że różnorodność jest szansą na wzbogacenie społeczeństwa (UNESCO, 2005).⁶⁴

Usługa jest włączająca, gdy usuwa bariery fizyczne, sensoryczne i komunikacyjne, tak aby osoby z niepełnosprawnością miały dostęp i korzystały na równych zasadach z innymi. Wdrażając strategie zgodne ze społecznym modelem niepełnosprawności przewidzianym w podstawowych prawach człowieka, takich jak projektowanie uniwersalne, racjonalne usprawnienia, dostępna komunikacja i empatia wobec ludzi, różne osoby o różnorodnych możliwościach będą miały możliwość niezależnego dostępu do usług.

Usługa dla kobiet z niepełnosprawnością, które są ofiarami GBV, jest wrażliwa i włączająca, gdy oferuje wszystkie niezbędne dostosowania i udogodnienia, aby zapewnić tym kobietom najlepszą możliwą opiekę i wsparcie.

⁶³ Facilitating access to justice. (Ułatwienie dostępu do wymiaru sprawiedliwości). Juan Endara Rosales.

<https://www.plenainclusion.org/publicaciones/buscador/facilitating-access-to-justice/>

⁶⁴ <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001402/140224e.pdf>

W ramach projektu RESPONSE zadaliśmy sobie pytanie: co to znaczy oferować usługę kompleksową i zapewniającą odpowiednią reakcję? Wierzymy, że taka usługa polega na tym, aby wszyscy mogli otrzymać wsparcie, jeśli tego potrzebują. Aby usługa była włączająca, konieczne jest wyeliminowanie barier fizycznych, komunikacyjnych lub związanych z postawą, które uniemożliwiają osobie z niepełnosprawnością korzystanie z tej usługi na takich samych warunkach jak inne osoby. Z usług zaprojektowanych/przystosowanych dla osób z niepełnosprawnością mogą korzystać również osoby starsze oraz osoby z innymi trudnościami. Świadczenie usług włączających osiąga się poprzez wdrożenie racjonalnych usprawnień, tj. podstawowych modyfikacji lub dostosowań infrastruktury, procesów lub procedur, które umożliwiają osobie z niepełnosprawnością taką samą dostępność i uczestnictwo jak innym osobom. Usprawnienia są uważane za „racjonalne”, jeśli nie wymagają od firmy lub organizacji, która je wdraża, przyjęcia na siebie nadmiernych obciążeń lub dokonywania dużych inwestycji⁶⁵.

Racjonalne usprawnienie odnosi się do zmiany dokonanej w środowisku, zwykle pracy, szkole lub miejscu zamieszkania, a także usługach głównych (np. socjalnych, zdrowotnych, prawnych itp.), która umożliwia osobie z niepełnosprawnością taką samą dostępność i uczestnictwo jak innym osobom. „Odmowa racjonalnych usprawnień”, zgodnie z art. 2 UNCRPD, stanowi dyskryminację, jeśli odmawia się koniecznych i odpowiednich modyfikacji i dostosowań (które nie nakładają „nieproporcjonalnego lub nadmiernego obciążenia”⁶⁶) i są niezbędne do zapewnienia równego korzystania lub wykonywania praw człowieka lub podstawowych wolności. Racjonalne usprawnienia są nieodłączną częścią mającego natychmiastowe zastosowanie obowiązku niedyskryminacji w kontekście niepełnosprawności.⁶⁷

Należy zauważyć, że obowiązek zapewnienia racjonalnych usprawnień nie ogranicza się do sytuacji, w których osoba z niepełnosprawnością poprosiła o usprawnienie lub w których można udowodnić, że osoba na której spoczywa obowiązek zapewnienia racjonalnych usprawnień była świadoma, że dana osoba posiada niepełnosprawność. Powinien on mieć również zastosowanie w sytuacjach, w których osoba na której

⁶⁵ BID - Banco Interamericano de Desarrollo (2019). Somos todos. Inclusión de las personas con discapacidad en América Latina y el Caribe.

⁶⁶ „Nieproporcjonalne lub nadmierne obciążenie” należy rozumieć jako jedno pojęcie, które wyznacza granicę obowiązku zapewnienia racjonalnych usprawnień. Oba terminy powinny być uważane za synonimy, o ile odnoszą się do tej samej idei: że wniosek o racjonalne usprawnienie musi być związany z możliwym nadmiernym lub nieuzasadnionym obciążeniem dla strony przyjmującej.

⁶⁷ Przykłady racjonalnych usprawnień obejmują udostępnienie istniejących obiektów i informacji osobie z niepełnosprawnością, modyfikację sprzętu, reorganizację działań, zmianę harmonogramu pracy, dostosowanie programów nauczania, materiałów edukacyjnych i strategii nauczania, dostosowanie procedur medycznych lub umożliwienie dostępu do personelu pomocniczego bez nieproporcjonalnego lub nadmiernego obciążenia.

spoczywa obowiązek zapewnienia racjonalnych usprawnień powinien być zdawać sobie sprawę, że dana osoba posiada niepełnosprawność, co może wymagać dokonania usprawnień w celu usunięcia barier w korzystaniu z praw.⁶⁸

3.3.2 Jakie kluczowe polityki i strategie należy opracować, aby oferować usługi włączające? Przekrojowa koordynacja działań

Warunki zasadnicze:

- **Współpraca między MSP.** Interwencje i usługi dla kobiet z niepełnosprawnością, które są ofiarami GBV, wymagają współpracy między różnymi podmiotami zaangażowanymi w sektor medyczny, sądowiczy, policyjny. Współpraca pomiędzy MSP jest kluczem do zapewnienia skutecznych i zapewniających odpowiednią reakcję usług dla WWD, ofiar GBV. Warunkiem zasadniczym jednak jest, aby usługi te były dostępne dla wszystkich kobiet, w przeciwnym razie taka współpraca będzie nieskuteczna i na samym początku pozbawiona sensu. Na przykład, jeśli lekarz podstawowej opieki zdrowotnej jest świadomy problemu i zdaje sobie sprawę, że ofiara jest w niebezpieczeństwie, ale nie może skierować jej do schroniska lub do bezpiecznego i odpowiedniego zasobu, profilaktyka staje się niemożliwa.
- **Koordynacja działań.** Istotne jest, aby istniała dobra koordynacja zarówno wewnętrzna w ramach każdej instytucji i jej różnych departamentów lub sekcji, jak i zewnętrzna między różnymi instytucjami. Aby osiągnąć dobrą koordynację, ważne jest, aby wszyscy zaangażowani mieli jasność co do zakresu swoich działań i działań innych.
- **Odpowiednie zasoby.** Dla wszystkich służb i instytucji zaangażowanych w sprawy GBV odpowiednie i wystarczające zasoby są również warunkiem zasadniczym udanych interwencji i efektywnej współpracy. Na przykład region może mieć bardzo skuteczne pogotowie ratunkowe, ale jeśli nie ma szpitala, w którym można by przyjąć chorych lub

⁶⁸ Komitet Praw Osób z Niepełnosprawnością, Komentarz ogólny nr 6 (2018) w sprawie równości i niedyskryminacji. CRPD/C/GC/6. <https://www.undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=CRPD%2FC%2FGC%2F6&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=Faalse>

ranych, cel zapewnienia odpowiedniej opieki medycznej nie zostanie osiągnięty. Stanowi to również barierę w opiece nad kobietami będącymi ofiarami przemocy ze względu na płeć, gdy istnieją odpowiednie zasoby, ale są one przeciążone. Dlatego ważne jest nie tylko posiadanie odpowiednich zasobów, ale także, aby same zasoby miały wystarczającą liczbę pracowników specjalnie przeszkolonych w zakresie przemocy ze względu na płeć i niepełnosprawności, aby sprostać zapotrzebowaniu.

- **Jasne zakresy działań i wytyczne/protokoły.** Każda instytucja zaangażowana w GBV musi mieć jasno określony nie tylko zakres swoich działań, ale także podstawowe wytyczne lub protokoły. Dla celów współpracy ważna jest wymiana tych informacji między różnymi podmiotami, tak aby każdy mógł mieć jasność co do tego, gdzie zaczyna się, kończy jego rola lub wchodzi w interakcję z innymi podmiotami oraz w którym momencie procesu opieki nad ofiarą.
- **Współpraca oparta na dobrych praktykach i standardach.** Dobra współpraca musi opierać się na dobrych praktykach różnych zaangażowanych podmiotów. Jeśli we własnej instytucji/organizacji nie mamy dobrych praktyk lub podstawowych standardów (np. nie mamy protokołu postępowania w przypadkach złego traktowania, nadużyć i przemocy), może to wpłynąć na naszą współpracę z innymi instytucjami i stanowić przeszkodę dobrej współpracy, ponieważ nasza reakcja może być niespójna. W takim przypadku nasi partnerzy to zauważą i wpłynie to na ich zaufanie do nas oraz na to, czego mogą oczekiwać od naszych działań.
- **Dzielenie się istotnymi informacjami i porozumienie w kluczowych kwestiach.** Na przykład uzgodnienie oceny zagrożenia i planowania bezpieczeństwa ofiar. Wiele ofiar GBV jest narażonych na ponowne narażenie na przemoc. W zapobieganiu przemocy i unikaniu jej nawrotów instytucje mogą odnieść sukces tylko wtedy, gdy przywiązują najwyższą wagę do bezpieczeństwa ofiar i podobnie oceniają wskaźniki zagrożenia. Ważnym krokiem do osiągnięcia tego celu jest posiadanie interdyscyplinarnych zespołów, w których można dzielić się różnymi przypadkami, a specjaliści z różnych dziedzin mogą zapewnić odpowiednią interdyscyplinarną reakcję.

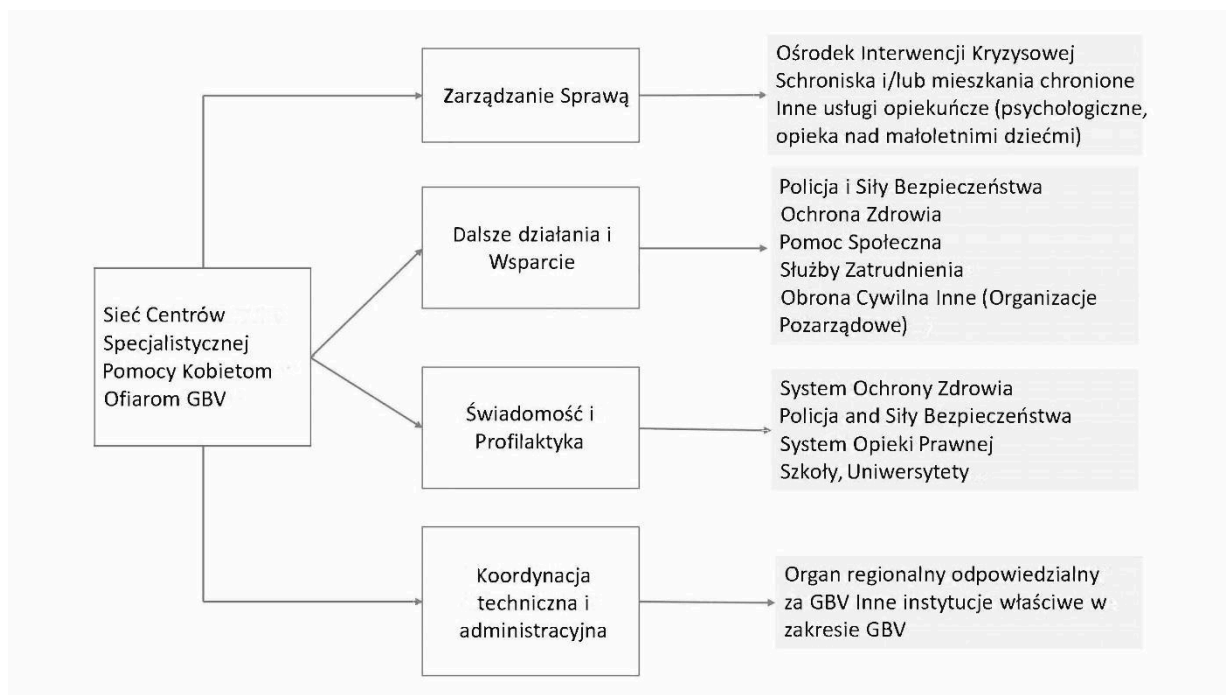

- **Włączenie perspektywy płci i feminizmu jako kluczowej i przekrojowej kwestii do wszystkich działań i instytucji.** Ponadto ważne jest, aby wszyscy kluczowi usługodawcy przeszli specjalne szkolenie na temat tego, jak ją włączać. Nie dzieje się to jeżeli uwzględnimy jedynie płeć jako zmienną w danych, ale ważne jest aby zamierzone rezultaty uwzględniały płeć i niepełnosprawność jako zmienne, a także aby działania instytucji były przemyślane i zaplanowane od samego początku z uwzględnieniem tych dwóch zmiennych.

Poniższa tabela przedstawia przykład możliwego procesu koordynacji w oparciu o sieć wyspecjalizowanych ośrodków opieki dla kobiet będących ofiarami GBV.

Tabela 6. Przykład możliwego procesu koordynacji (opracowanie własne) ⁶⁹

⁶⁹ Spersonalizowany plan opieki dla ofiar przemocy ze względu na płeć. Wydanie z wytycznymi dotyczącymi opieki nad kobietami z niepełnosprawnością (2017). Regionalne Ministerstwo ds. Rodziny i Równych Szans Regionu Murcji. Generalna Dyrekcja ds. Kobiet

3.4. Kluczowe aspekty w zapobieganiu przemocy ze względu na płeć wobec kobiet z niepełnosprawnością

- **Aktualizacja konceptualizacji przemocy ze względu na płeć:** Zgodnie z informacjami zebranymi w Raporcie SOTA istnieją przepisy, środki i polityki, które konceptualizują przemoc ze względu na płeć w restrykcyjny sposób. Jednym z kluczowych aspektów zapobiegania przemocy ze względu na płeć jest dostosowanie jej definicji do instrumentów międzynarodowych, takich jak Konwencja Stambulska. Umożliwiłoby to dzielenie się środkami i politykami również na poziomie europejskim oraz podniesienie poziomu ochrony kobiet we wszystkich krajach.
- **Podnoszenie świadomości:** Najlepszy sposób na tworzenie kultury wolnej od przemocy ze względu na płeć zaczyna się od edukacji w zakresie równości kobiet i mężczyzn od najmłodszych lat i ciągłości tego szkolenia przez całe życie, zarówno w nauce zawodu, jak i w trakcie jego wykonywania. Niezbędne jest stałe szkolenie zespołów profesjonalistów, które wykrywają przemoc i na co dzień interweniują w celu jej łagodzenia z uwzględnieniem potrzeb kobiet z niepełnosprawnością, które są ofiarami przemocy ze względu na płeć. Jednocześnie bardzo ważne jest podnoszenie świadomości wśród kobiet z niepełnosprawnością na temat przemocy uwarunkowanej płcią oraz różnych specjalistycznych zasobów dostępnych dla ofiar poprzez różne kampanie i rozpowszechnianie materiałów w różnych dostępnych formatach, takich jak tekst łatwy do czytania i zrozumienia.
- **Mężczyźni przeciw przemocy:** Zachęcanie wszystkich członków społeczeństwa, w szczególności mężczyzn i chłopców, do aktywnego udziału w zapobieganiu wszelkim formom przemocy. Są oni sprawcami przemocy wobec kobiet, a jednocześnie są nieodzowną częścią zakończenia tej przemocy. Można to osiągnąć poprzez różne inicjatywy, takie jak na przykład mieszane szkolenia w zakresie zapobiegania przemocy na tle płciowym, w których mężczyźni i chłopcy odgrywają aktywną rolę jako propagatorzy dobrego traktowania i walki z przemocą. Ponadto kampanie uświadamiające prowadzone przez mężczyzn mogą zapewnić narzędzia i dobre praktyki w zakresie eliminowania i zwalczania przemocy ze względu na płeć.⁷⁰

⁷⁰ W podanych linkach można znaleźć różne przykłady kampanii:

- **Posiadanie danych i statystyk:** Aby skutecznie zwalczać przemoc ze względu na płeć wobec kobiet z niepełnosprawnością, należy posiadać wiedzę na ten temat. Definiowanie, identyfikowanie, mierzenie i badanie, od przyczyn do konsekwencji, pomaga obalić mity i lepiej ukierunkować strategie reagowania. Posiadanie porównywalnych i systematycznych informacji o ofiarach przemocy w podziale na rodzaje niepełnosprawności i płci pozwala traktować problem jako systemowy problem nierówności, a nie sporadyczny.
- **Badania:** Przeprowadzenie konkretnych i specjalistycznych badań z podejściem intersekcyjnym do przemocy na tle płciowym, z uwzględnieniem różnorodności i specyfiki kobiet z niepełnosprawnością. Badania te powinny obejmować różne rodzaje przemocy wobec kobiet z niepełnosprawnością, w tym przemoc cyfrową lub przymusową sterylizację.
- **Specjaliści ds. wsparcia.** Szkolenie i włączanie różnych specjalistów wspierających, takich jak facylitator opisany w poprzedniej sekcji, aby zapewnić kobietom z niepełnosprawnością niezbędne wsparcie, aby mogły stawić czoła procesom wynikającym z przemocy.
- **Koordinacja i wspólne protokoły.** Opracowanie instrumentów koordynacji i wspólnych protokołów zapobiegania i wykrywania przemocy ze względu na płeć do stosowania w sieci ośrodków usług socjalnych i socjalno-zdrowotnych, we współpracy z wyspecjalizowanymi służbami ds. osób z niepełnosprawnością.
- **Standaryzowane instrumenty.** Opracowanie sprawdzonego i znormalizowanego instrumentu ułatwiającego wykrywanie przemocy wobec kobiet z niepełnosprawnością ze względu na płeć.⁷¹

Avon Foundation for Women - Say no to gender-based violence / symbolic violence (Powiedz „nie” przemocy ze względu na płeć / przemocy symbolicznej): <https://www.youtube.com/watch?v=Z6RHsjifW0>

Avon Foundation for Women - kampania przeciwko przemocy wobec kobiet: <https://www.youtube.com/watch?v=IQjxslRQFgE>
Kampania „Then who” („Więc kto”) 25N 2022 Rząd Hiszpański: <https://www.youtube.com/watch?v=vxfR1-zgdwY>

⁷¹ Różne przykłady danych instrumentów:

- ❖ Instrumento común estandarizado para la detección temprana de la violencia de género en el Sistema Nacional de Salud (2021). Gobierno de España: https://www.sanidad.gob.es/organizacion/sns/planCalidadSNS/pdf/equidad/Doc_Aprobado_CISNS_Instrum_Estandariz_De_tec_Temprana_VG_1Dic2021_OSM.pdf

Współfinansowane przez
Unię Europejską

Sfinansowane ze środków UE. Wyrażone poglądy i opinie są jedynie opiniami autora lub autorów i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy i opinie Unii Europejskiej lub Europejskiej Agencji Wykonawczej ds. Edukacji i Kultury (EACEA). Unia Europejska ani EACEA nie ponoszą za nie odpowiedzialności.

- **Informacja:** Doskonalenie informacji skierowanej do mężczyzn i chłopców, młodzieży i nastolatków oraz ich otoczenia w celu wykrywania i samodzielnego wykrywania nieegalitarnych, seksistowskich i brutalnych zachowań i postaw.
- **Interwencja wyspecjalizowanych profesjonalistów:** Podpisanie porozumień ze stowarzyszeniami zawodowymi Psychologii, Pracy Socjalnej, Edukacji Społecznej i Kryminologii, Stowarzyszeniami reprezentującymi kobiety z niepełnosprawnością jako eksperci i WWD a także z innymi podmiotami, aby agresorzy mogli otrzymać interwencje prowadzone przez profesjonalistów specjalizujących się w niepełnosprawności, przeszkolonych i doświadczonych w podejściu feministycznym, przekrojowym związanym z prawami człowieka.
- **Trenerzy-eksperti z doświadczeniem:** Promowanie udziału kobiet z niepełnosprawnością, które są ofiarami przemocy ze względu na płeć, które mogą dzielić się swoim świadectwem, w opracowywaniu nie tylko działań szkoleniowych skierowanych do społeczeństwa, ale także w kampaniach.⁷² Jak również w opracowywaniu protokołów działań i opracowywaniu instrumentów wykrywania. Kobiety z niepełnosprawnością mają doświadczenie życiowe, specjalistyczne szkolenia, prowadzą badania i są aktywistkami na rzecz praw człowieka i praw kobiet, więc ich zaangażowanie jako trenerki ma znacznie większy wpływ i wartość.

3.5. Bibliografia oraz informacje uzupełniające

- http://www.convenciondiscapacidad.es/wpcontent/uploads/2021/03/protocolo_de_atencion.pdf
- http://fileserv.wavenetwork.org/trainingmanuals/Bridging_Gaps_MultiAgency_Cooperation_2006_English.pdf

❖ Hudson, W.W. and McIntosh, S.R. (1981). The Assessment of Spouse Abuse: Two Quantifiable Dimensions (Ocena znęcania się nad małżonkiem: dwa mierzalne wymiary) *Journal of Marriage and Family*, 43(4): 873-888. doi:10.2307/351344

⁷² Można znaleźć różne przykłady tych kampanii pod linkiem:

#Voytapadanocallada:

<https://www.plenainclusion.org/noticias/con-el-lema-voy-tapada-no-callada-plena-inclusion-convoca-a-todas-las-mujeres-a-una-manifestacion-virtual-contra-la-violencia-machista/>

- <https://www.endvawnow.org/en/articles/319-developing-coordinated-community-responses-.html?next=329>
- <https://www.plenainclusion.org/publicaciones/buscador/facilitating-access-to-justice/>

4. Kobiety z niepełnosprawnością i GBV⁷³

Poprzednie rozdziały pokazały, że WWD są niestety bardziej narażone na GBV. W tym rozdziale zamierzamy bronić wartości dodanej, jaką stanowi zaangażowanie i bezpośredni udział WWD w budowaniu włączających i zapewniających odpowiednią reakcję usług dla ofiar. Wiedzą one, jakie są ich potrzeby oraz żądania i istotne jest, aby mogły je wyrazić i bronić same, przy niezbędnym wsparciu, przed innymi podmiotami. Jednak aby dokonać tego wyrażenia i obrony, kobiety z niepełnosprawnością muszą znać i rozumieć pewne kwestie zawarte w GBV, które dotyczą ich w szczególny sposób. Postaramy się odnieść do tych kwestii w tym rozdziale.

4.1 Znajomość i obrona praw: Usługi wsparcia dla ofiar GBV i system wymiaru sprawiedliwości

Konwencja Stambulska⁷⁴ w artykule 20. Ogólne usługi pomocnicze mówi o ogólnych usługach opiekuńczych dla kobiet - ofiar GBV:

1. *Strony podejmują niezbędne środki legislacyjne lub inne w celu zapewnienia ofiarom dostępu do usług ułatwiających im wyjście z przemocy. Środki te powinny obejmować, w razie potrzeby, usługi takie jak doradztwo prawne i psychologiczne, pomoc finansową, zakwaterowanie, edukację, szkolenia i pomoc w znalezieniu zatrudnienia.*

⁷³ Treści opracowane w rozdziałach 1 i 4 zostały zaadaptowane w formie łatwych do czytania infografik, dostępnych w załączniku do niniejszego podręcznika.

⁷⁴ <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/text-of-the-convention>

2. *Strony podejmują niezbędne środki legislacyjne lub inne w celu zapewnienia ofiarom dostępu do opieki zdrowotnej i usług socjalnych oraz zapewnienia im odpowiednich zasobów i przeszkolenia specjalistów w zakresie pomocy ofiarom i kierowania ich do odpowiednich służb.*

Istotną kwestią w tym momencie jest to, że nie wszystkie WWD są świadome swoich praw, dostępnych dla nich usług i sposobu uzyskania do nich dostępu, brak programów wsparcia i rozwiązań w zakresie niezależnego życia i dostępnych usług sprawia, że WWD są bezbronni i zależni. W związku z tym istnieje potrzeba położenia większego nacisku i wysiłków na zapewnienie dostosowanych szkoleń w celu wzmocnienia ich pozycji, a także niezbędne jest zaoferowanie im przystępnych informacji na temat tych praw.

4.1.1. Jakie są usługi wsparcia dla kobiet będących ofiarami GBV?

Są to usługi, których celem jest oferowanie kompleksowej opieki kobietom, małoletnim i osobom niesamodzielnym, które padły ofiarą GBV. Główne świadczone usługi to zakwaterowanie, pomoc żywnościowa, opieka psychospołeczna, poradnictwo prawne, poradnictwo w zakresie zatrudnienia oraz bezpieczeństwo.

Dzięki tym usługom możliwe jest, aby kobiety:

- Otrzymały porady dotyczące działań, które mogą podjąć i ich praw.
- Znały służby, do których mogą się udać w celu uzyskania pomocy materialnej, medycznej, psychologicznej i socjalnej.
- Miały dostęp do różnych miejsc zakwaterowania (pogotowie, schronienie tymczasowe, ośrodki chronione itp.), w których zagwarantowane jest ich bezpieczeństwo i zaspokojenie podstawowych potrzeb.
- Odzyskały swoje zdrowie fizyczne i/lub psychiczne.
- Uzyskały szkolenia, weszły lub wróciły na rynek pracy.
- Otrzymały wsparcie psychospołeczne w trakcie powrotu do zdrowia, aby uniknąć podwójnej wiktymizacji.

Usługi opiekuńcze dla ofiar GBV są również punktami informacyjnymi i doradczymi nie tylko dla ofiar, ale również dla osób które potrzebują informacji i/lub wsparcia w zakresie rozwoju działań mających na celu zapobieganie GBV. Niektóre z tych usług to: numer telefonu alarmowego (na przykład 112); bezpłatne porady prawne, usługi informacyjne dla ofiar i usługi wsparcia (offline i online) itp.

Pierwszy kontakt za pośrednictwem bezpłatnej infolinii jest bardzo ważny, ponieważ oferuje porady i wsparcie, praktyczne informacje na temat przestępczości i nadużyć oraz kieruje do istniejących zasobów w lokalnej społeczności, a także do specjalistycznego rzecznictwa w systemie wymiaru sprawiedliwości i usług społecznych, dlatego tak ważne jest, aby ten pierwszy kontakt odbywał się za pośrednictwem usług, które są w pełni dostępne dla kobiet z niepełnosprawnością, niezależnie od potrzeb wsparcia, jakie ma kobieta.

W tym sensie istotne jest, aby mieć możliwość oceny i przeglądu środków dostępności wdrożonych w tych usługach. Niektóre usługi uznawane za włączające mogą nie uwzględniać wszystkich potrzeb w zakresie wsparcia. Jest to szczególnie prawdziwe w przypadku osób z niepełnosprawnością sensoryczną i autyzmem.

Usługi wsparcia dla ofiar GBV w krajach uczestniczących w projekcie RESPONSE

Pomimo że istnieją wspólne cechy usług wsparcia dla ofiar GBV, nie są one świadczone w ten sam sposób w różnych krajach lub w różnych regionach każdego kraju.

◆ FRANCJA

Francja posiada szeroki zakres usług wsparcia dostępnych dla kobiet, które są ofiarami przemocy ze względu na płeć:

Dostępne są **krajowe telefony zaufania**, które zapewniają wsparcie emocjonalne i porady dla kobiet będących ofiarami przemocy ze względu na płeć. Przykładem może być linia 3919 prowadzona przez Fédération Nationale Solidarité Femmes oraz infolinia 0800 05 95 95 dla Viols Femmes Information.

Lokalne placówki wsparcia i opieki:

- Ośrodki dzienne, które zapewniają wstępne przyjęcie i wysłuchanie kobiet będących ofiarami przemocy, z ewentualnym skierowaniem do innych struktur i partnerów. Mają one na celu przygotowanie lub zapobieżenie opuszczeniu domu przez kobiety będące ofiarami przemocy i ich

dzieci oraz zapobieganie sytuacjom kryzysowym. Mogą one również zapewnić usługi praktyczne (skrzynka pocztowa, prysznic, pranie i przechowanie bagażu) oraz konsultacje specjalistyczne.

- Centra przyjmowania, słuchania i doradztwa (LAEO), które oprócz działań podejmowanych przez ośrodki dzienne zapewniają informacje, wsparcie psychologiczne i wsparcie długoterminowe.
- Referentki dla kobiet - ofiar przemocy domowej, które pełnią rolę koordynatora lokalnego.
- Usługi doradcze oferują wsparcie psychologiczne dla kobiet będących ofiarami przemocy ze względu na płeć, takie jak Centres d'Information sur les Droits des Femmes et des Familles (centra informacyjne dotyczące praw kobiet i rodziny).

Dla kobiet, które uciekają przed przemocą domową, dostępne są mieszkania **awaryjne**, takie jak Centres d'Hébergement et de Réinsertion Sociale (CHRS).

Pomoc prawna jest dostępna, aby pomóc kobietom, które są ofiarami przemocy, uzyskać nakaz ochrony, złożyć skargę i uzyskać reprezentację prawną. Przykłady obejmują Aide Juridictionnelle (pomoc prawna) i stowarzyszenia prawników zajmujących się prawami kobiet.

Usługi medyczne zapewniają pomoc **medyczną** kobietom będącym ofiarami przemocy ze względu na płeć, w tym opiekę doraźną, badania sądowe i wsparcie psychologiczne. Przykłady obejmują Centres de Planification Familiale (centra planowania rodziny).

Należy zauważyć, że istnieją również inne rodzaje usług wsparcia dostępne dla kobiet, które są ofiarami przemocy ze względu na płeć we Francji, takie jak programy wprowadzania do zatrudnienia i programy szkoleniowe dla profesjonalistów, którzy pracują z ofiarami przemocy. Dodatkowo grupy społeczne, w tym grupy LGBTQ+, oferują usługi wsparcia dla kobiet, które są ofiarami przemocy ze względu na płeć.

◆ WĘGRY

Środki prawne, wsparcie dla ofiar i fora składania skarg dostępne w przypadku podejrzenia o nadużycie lub przestępstwo⁷⁵ :

⁷⁵ Gazsi, A. „Analityczne przedstawienie środków prawnych dostępnych w przypadkach fizycznej i innych formach krzywdy osób z niepełnosprawnością oraz w przypadkach nadużycia i zaniedbania”. 2015

- Wszczęcie postępowania karnego, zgłoszenie na policję. Najczęstszą przyczyną wszczęcia postępowania karnego w sprawach o podejrzenie popełnienia przestępstwa jest zgłoszenie na policję, które jest niczym innym jak oświadczeniem osoby stawiającej zarzut organom (np. policji) o posiadaniu wiedzy na temat popełnienia przestępstwa.
- Wszczęcie postępowania przed Komisarzem Praw Obywatelskich (w przypadku, gdy akt organu ustawowego narusza lub grozi naruszeniem prawa podstawowego, pod warunkiem, że wyczerpano dostępne administracyjne środki odwoławcze, w tym kontrolę sądową decyzji administracyjnej, lub że wnioskodawcy nie przysługują żadne inne środki).
- Środki zaradcze w przypadku naruszenia wymogu równego traktowania: wszczęcie postępowania przez Biuro Komisarza ds. Równego Traktowania, będące odrębną jednostką Komisarza ds. Praw Obywatelskich.⁷⁶
- Inicjowanie działań na rzecz ochrony i wsparcia ofiar, zwracanie się o pomoc do organizacji pozarządowych działających na rzecz ochrony ofiar i osób z niepełnosprawnością

Ochrona ofiar, usługi wsparcia ofiar, organizacje:

- **Służby wsparcia dla ofiar i ośrodki wsparcia dla ofiar:** Dodatkowo do usług wsparcia dla ofiar dostępnych w stolicy i urzędach powiatowych są ośrodki wsparcia dla ofiar, które działają już w kilku dużych miastach.⁷⁷
- **Sieć funkcjonariuszy wsparcia dla ofiar:** Szczególne zadania Policji w zakresie wsparcia ofiar realizowane są przez Sieć funkcjonariuszy wsparcia dla ofiar (Instrukcja ORFK nr 2/2013 (I. 31.) w sprawie zadań Policji w zakresie wsparcia ofiar).
- **Krajowy telefon zaufania ds. zarządzania kryzysowego i informacji:** Jako przykład mamy **organizację pozarządową** Családbarát Magyarországi Központ Nonprofit Közhasznú Kft.⁷⁸

<https://fszk.hu/wp-content/uploads/2015/06/Seg%3ca9danyag-a-Fogyat%3ca9koss%3ca1g-%3ca9s-ab%3cbazus-c-%3cbatmutat%3cb3hoz.pdf>

⁷⁶Strona internetowa Dyrekcji Generalnej ds. Równego Traktowania Praw Podstawowych: <https://www.ajbh.hu/ebff-mikor-serul-az-egyenlo-banasmod-kovetelmenye>

⁷⁷ <https://vansegitseg.im.gov.hu/aldozatsegito-kozpontok/>

⁷⁸ Strona internetowa i dane kontaktowe: <https://okit.hu/>

Współfinansowane przez
Unię Europejską

Sfinansowane ze środków UE. Wyrażone poglądy i opinie są jedynie opiniami autora lub autorów i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy i opinie Unii Europejskiej lub Europejskiej Agencji Wykonawczej ds. Edukacji i Kultury (EACEA). Unia Europejska ani EACEA nie ponoszą za nie odpowiedzialności.

- **Poradnie kryzysowe: W całym kraju działa obecnie 9 poradni kryzysowych.** Poradnie kryzysowe to usługa wspomagająca ludzi, która angażuje ekspertów w dziedzinie przemocy domowej, aby pomóc ofiarom przemocy domowej, w tym ich rodzinom, oraz świadczeniodawcom, którzy mają z nimi kontakt, zapobiegając w ten sposób poważnym sytuacjom kryzysowym.
- **Pomoc prawna i reprezentacja przez adwokata:** Wydziały pomocy prawnej sądownictwa metropolitalnego i okręgowego.⁷⁹
- **Dla dzieci:** Jak wynika z art. 61 (2) ustawy XXXI z 1997 r. o ochronie dzieci i administracji opiekuńczej, znowelizowanej w 2019 r., regionalne służby ochrony dzieci mogą świadczyć tzw. usługę Barnahus (czyli dom dziecka), wzorowaną na modelu islandzkim. Celem usługi jest ochrona dzieci będących ofiarami wykorzystywania seksualnego przed retraumatyzującymi skutkami wielokrotnych przesłuchań w trakcie postępowania dowodowego i karnego oraz ochrona dziecka przed innymi poważnie traumatyzującymi czynnikami w trakcie postępowania, jeżeli ofiarą jest osoba z niepełnosprawnością, może ona również skorzystać z tej możliwości.
- Czasopisma: Polecamy czasopisma dostępne na stronie internetowej Krajowego Ośrodka ds. Niepełnosprawności i Polityki Społecznej (NFSZK), na której znajdują się informacje dotyczące problematyki nadużyć oraz nazwy i dane kontaktowe organizacji:
 - o Publikacja wspierająca program uwrażliwiania na nadużycia, pod redakcją Zsófia Horváth opublikowany przez Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségért Közhasznú Nonprofit Kft (NFSZK, 2017)⁸⁰.
 - o Niepełnosprawność i nadużycia w przystępnej formie (NFSZK)⁸¹.
 - o Niepełnosprawność i nadużycia - poradnik dla osób świadczących usługi (NFSZK)⁸².

❖ LITWA

Kobietom, które doświadczyły przemocy, gwarantuje się bezpłatną pomoc psychologiczną, tymczasowe zakwaterowanie, bezpłatną kompleksową pomoc specjalistyczną, pomoc udzielaną przez wyspecjalizowane

⁷⁹ Kliknij tutaj, aby uzyskać więcej informacji: <https://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/jogi-segitsegnyujtas>

⁸⁰ https://fszk.hu/wp-content/uploads/2017/06/Ab%C3%BAzusprevenci%C3%B3_kiadv%C3%A1ny.pdf

⁸¹ <https://fszk.hu/kiadvany/fogyatekossag-es-bantalmazas/>

⁸² <https://fszk.hu/kiadvany/fogyatekossag-es-abuzus-utmutato-szolgaltatok-szamara/>

ośrodki pomocy, instytucje miejskie i organizacje pozarządowe, w tym usługi pomocy długoterminowej, zgodnie z procedurą ustanowioną przez Rząd Republiki Litewskiej.⁸³

Większość (60%) mieszkańców Litwy, którzy doświadczyli przemocy w rodzinie, nigdzie nie szukała pomocy. Osoby dotknięte boją się prosić o pomoc, ponieważ wstydzą się tego, jak zostaną osądzeni przez krewnych i przyjaciół. Czasami taki strach wynika z braku wiary, że ktoś może pomóc, braku zaufania do instytucji. Czasem trudno coś zmienić, a będąc w stanie szoku i stresu trudno jest przyjąć informację. Pokrzywdzeni skarżyli się na brak informacji o możliwości pomocy, mówili, że nie ufają psychologom, specjalistom ds. ochrony praw dziecka, a czasem odczuwali sceptycyzm stróżów prawa. Strachliwe postawy ofiar wzmocnia fakt, że przemoc, zwłaszcza psychiczna, jest trudna do udowodnienia.

Osoby z niepełnosprawnością prawie dwukrotnie częściej doświadczają przemocy domowej, a nawet trzykrotnie rzadziej szukają pomocy. Osoby z niepełnosprawnością są często wykorzystywane przez swoich opiekunów lub opiekunów, którzy utrzymują się ze świadczeń otrzymywanych przez osobę z niepełnosprawnością.

Jest to grupa społeczna częściowo odizolowana od informacji. Policjanci są często jedynymi osobami, od których osoby z niepełnosprawnością otrzymują informacje o swoich prawach. Jednak w niektórych przypadkach może im brakować kompetencji w kontaktach z osobami z niepełnosprawnością. Ponadto osobom z niepełnosprawnością trudniej jest zrozumieć informacje i często o nich zapominają⁸⁴.

Ofiarom przemocy mogą pomóc następujące organizacje:

- **Funkcjonariusze policji**, mają prawo do podjęcia kroków prawnych w celu powstrzymania przemocy i ochrony ofiary. W niniejszy sposób policja monitoruje rodziny lub osoby skłonne do przemocy. Policyjna pomoc ofierze obejmuje kilka obszarów. Przede wszystkim jest to właściwa i adekwatna reakcja na doniesienia o przemocy, takie jak szybkie przybycie na miejsce zdarzenia. Ważne jest, aby ofiary przemocy miały jak największe zaufanie do funkcjonariuszy policji i nie bały się do nich podejść, jeśli doświadczyły przemocy. Informacja, że w przypadku przemocy lub zagrożenia zdrowia i życia należy

⁸³ Raport o pomocy osobom doświadczającym przemocy w zakresie istotnych kwestii praw człowieka, 31 grudzień 2020, No NZTI-2020/1-1, Vilnius: https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2021/01/NZTI-2020-1-1-3D-122_2021-01-142.pdf

⁸⁴ Giedrė Purvaneckienė, Vita Venslovaitė, Irena Stonkuvienė, Rūta Žiliukaitė (2019). Przemoc w rodzinie: profilaktyka, ochrona, pomoc, współpraca, raport z badań jakościowych. Vilnius, Sprendi tu: [https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ataaskaita_docx%20\(5\).pdf](https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ataaskaita_docx%20(5).pdf)

dzwonić pod numer 112, jest rozpowszechniana publicznie i jest bardzo widoczna w środowisku publicznym.⁸⁵

- W celu ochrony kobiet przed przemocą wobec sprawcy zawsze wydawany jest **Nakaz Ochrony Przed Przemocą** (nakaz sądowy). W przypadku Nakazu Ochrony Przed Przemocą sprawca jest zobowiązany:⁸⁶
 1. czasowo wyprowadzić się z miejsca zamieszkania, jeżeli mieszka z osobą, która mogła doznać przemocy, niezależnie od tego, kto posiada prawo do mieszkania;
 2. nie odwiedzać miejsca zamieszkania osoby, która doświadczyła przemocy, nie zbliżania się do osoby, która doświadczyła przemocy, nie komunikowania się i nie szukania z nią kontaktów.

Nakaz Ochrony Przed Przemocą wydawany jest niezależnie od tego, czy została podjęta decyzja o wszczęciu postępowania przygotowawczego.

We wszystkich sprawach, w których wszczęto postępowanie przygotowawcze w sprawie stosowania przemocy wobec kobiet, prokurator musi rozstrzygnąć i wydać postanowienie o zastosowaniu środków przygotowawczych zgodnie z Kodeksem postępowania karnego. Prokurator, gdy zgłosi się do niego osoba zawiadamiająca o przemoc, której doświadczyła lub może doświadczyć, oraz na pisemny wniosek osoby, która doświadczyła przemocy, ma prawo niezwłocznie, od dnia otrzymania tego żądanie, wydać sprawcy Nakaz Ochrony przed Przemocą.

- **Wymiar sprawiedliwości** w sprawach karnych może reagować tylko na udowodnione skutki przemocy. Badając przestępstwa z użyciem przemocy, należy zauważyć, że jest więcej spraw dotyczących przemocy wobec kobiet z niepełnosprawnością. Pokrzywdzony ma prawo uczestniczyć w śledztwie, zapoznać się z jego przebiegiem i aktami sprawy, składać zeznania, żądać przesłuchania świadków, w tym małoletnich dzieci żyjących w rodzinie. W toku postępowania przygotowawczego pokrzywdzony ma prawo złożyć wniosek o zmianę lub uzupełnienie artykułów Kodeksu karnego, zgodnie z którymi wszczęto postępowanie przygotowawcze w sprawie o przemoc w rodzinie.

⁸⁵ Dr. Gintaras Chomentauskas, Dr. Edita Dereškevičiūtė, Dovilė Murauskienė (2017). Przemoc w rodzinie: rozpoznawanie, wsparcie, profilaktyka. Vilnius, Human Studies Centre. ISBN 978-609-438-015-0. <https://bukstipri.lt/doclib/i8hljxfbnage1mgk11fryfnswmmz6t>

⁸⁶ Ramunė Jakštienė. Przemoc domowa wobec kobiet: ochrona prawnokarna, rozprawa doktorska. Uniwersytet Mykolas Romeris, nauki społeczne, prawo (01S) VILNIUS, 2019: https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15758/Disertacija_R_%20Jakstiene.pdf?sequence=2&isAllowed=y

- Kolejnym bardzo ważnym elementem w przypadku doświadczenia przemocy jest **Specjalistyczne Centrum Kompleksowej Pomocy**, po otrzymaniu od Policji informacji o przypadku przemocy oraz danych osoby zagrożonej przemocą lub osoby, która doświadczyła przemocy, niezwłocznie kontaktują się z osobą zagrożoną przemocą lub osobą, która doświadczyła przemocy w celu udzielenia jej specjalistycznej kompleksowej pomocy. Wyspecjalizowane ośrodki pomocy prowadzą również mediacje z innymi instytucjami, aby zapewnić ofierze pomoc, której w danym momencie najbardziej potrzebuje. Na przykład w razie potrzeby współpracują z ośrodkami kryzysowymi prowadzonymi przez gminy lub organizacje pozarządowe, które zapewniają krótkotrwałe zakwaterowanie ofiarom przemocy, które nie mogą pozostać w domu. Specjalistyczne Centra Kompleksowej Pomocy oferują pomoc na terenie całej Litwy, w każdej gminie. W sumie funkcjonuje 14 organizacji pełniących funkcje Specjalistycznego Centrum Kompleksowej Pomocy.⁸⁷

Przemocowe relacje decydują o tym, że ofiara jest zależna od sprawcy i nie ma siły, by zmienić sytuację. Jeśli nikt nie zainterweniuje, przemoc będzie się nasilać i może doprowadzić do poważnych okaleczeń lub śmierci.

Ochrona ofiar, usługi wspierające ofiary, organizacje:

- „Ribologija” <https://www.ribologija.lt/> – organizacja non-profit promująca tworzenie środowiska bezpiecznego od przemocy seksualnej oraz zwiększająca dostępność informacji o prawach ofiar przemocy seksualnej.
- Stowarzyszenie „Lygiai” <https://suukraina.lt/pagalba-ukrainai/aukojimas/asociacija-lygiai/> – organizacja niosąca pomoc humanitarną kobietom, zwłaszcza tym, które padły ofiarą przemocy seksualnej podczas wojny na Ukrainie.
- Centrum Informacji dla Kobiet <https://www.moteruinformacijoscentras.lt/> – pozarządowa organizacja kobieca działająca na rzecz promowania równości płci, zwalczania przemocy wobec kobiet i edukacji publicznej.
- Litewskie Stowarzyszenie Obrony Praw Kobiet <https://www.specializuotospagalboscentras.lt/asociacija/> – zrzesza 14 kobiecych organizacji pozarządowych, które pełnią funkcje Specjalistycznych Centrów Kompleksowej Pomocy (SKPC) i udzielają pomocy osobom dotkniętym przemocą domową.

⁸⁷ <https://www.specializuotospagalboscentras.lt/kontaktai/>

Stowarzyszenie bada i rozwiązuje problem przemocy ze względu na płeć na poziomie krajowym i międzynarodowym, wpływa na kształtowanie polityki państwa, zapewnia świadczenie specjalistycznej kompleksowej pomocy, wzmacnia współpracę międzyinstytucjonalną oraz dąży do zerowej tolerancji dla przemocy.

- Litewskie Stowarzyszenie Konsolidacji Praw Kobiet „Lygus” <https://www.lygus.lt/> – zrzesza 17 kobiecych organizacji pozarządowych, które pełnią funkcje Specjalistycznych Centrów Pomocy na terenie całej Litwy i udzielają specjalistycznej kompleksowej pomocy osobom dotkniętym przemocą. Po połączeniu sił w ten sposób organizacje stają się silniejsze i mogą wywierać większy wpływ.
- Forum Litewskich Organizacji Osób z Niepełnosprawnością <https://www.lnf.lt/> zrzesza 16 organizacji reprezentujących różne rodzaje niepełnosprawności. Forum ma na celu zapewnienie osobom niepełnosprawnością (w tym kobietom z niepełnosprawnością) równych szans uczestnictwa we wszystkich obszarach życia społecznego – w systemie edukacji, na rynku pracy, w życiu publicznym.
- Litewska Organizacja Lobby Kobiet <https://lmlo.lt/en/about-us/> – jest członkiem Europejskiej Organizacji Lobby Kobiet (EWLO), która jest największą organizacją zrzeszającą stowarzyszenia kobiet w Unii Europejskiej, zrzeszającą ponad 2000 stowarzyszeń kobiecych w 31 krajach. Misją jest promowanie aktywnego zaangażowania kobiecych organizacji pozarządowych w procesy opracowywania polityk i aktów prawnych dotyczących równości płci oraz podejmowania decyzji na Litwie i w Europie.

Wszystkie powyższe organizacje udzielają pomocy dziewczętom i kobietom z niepełnosprawnością w przypadku przemocy. Z własnej inicjatywy lub w ramach większych projektów udzielają wsparcia i prowadzą niezbędne działania edukacyjne usuwające przesłanki do przemocy.

❖ POLSKA

Kobiety, które padły ofiarą przemocy w tym na tle płciowym w Polsce, mają dostęp do określonych usług, wśród których możemy znaleźć:

- **Niebieska Linia**⁸⁸: Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie powstało w 1995 roku jako oddział Instytutu Zdrowia Psychicznego przy Polskim Towarzystwie Psychologicznym. Usługi obejmują Poradnictwo, Poradnię prawną, Ogólnopolskie Pogotowie E-mailowe, Ogólnopolskie

⁸⁸Niebieska Karta, informacje dla osób dotkniętych przemocą domową - https://www.niebieskalinia.info/images/2.06.22_ANG_en_EN.pdf

Pogotowie Telefoniczne, Ośrodek dla Ofiar Przemocy w Rodzinie, Szkolenia i doradztwo dla organizacji krajowych (takich jak Wydziały, Policja itp.) oraz dla osób prywatnych.

- **Telefon alarmowy** - 112 dostępny 24 godziny na dobę.

Aplikacje:

- **Moja Komenda** – umożliwia szybki kontakt ze swoim dzielnicowym (telefon lub mail). Można ją pobrać w Google Play i w App Store.
- **Avon Alert** – aplikacja dla ofiar i świadków, łącząca z telefonem przeciwpromocowym Feminoteki. Telefon (888 88 33 88) jest czynny od poniedziałku do piątku w godzinach 8.00-20.00, chat pozwalający na wysłanie wiadomości tekstowej działa całodobowo.
- **Twój Parasol** - aplikacja zawiera m.in. dane kontaktowe do organizacji oferujących pomoc osobom dotkniętym przemocą.
- **Alarm112** – aplikacja pozwala m.in. wezwać pomoc wtedy, kiedy nie możemy wykonać połączenia głosowego.

Kampania "16 dni Akcji przeciwko przemocy ze względu na płeć"⁸⁹ to międzynarodowa kampania, zorganizowana przez Women's Global Leadership Institute i poświęcona wspieraniu i koordynowaniu pracy na rzecz eliminacji przemocy ze względu na płeć na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym.

Pierwszy w Polsce film o strategiach obrony przed przemocą: Dostępny w języku polskim, z lektorem, napisami oraz w Polskim Języku Migowym. W filmie można zobaczyć różne strategie feministycznej samoobrony, których kobiety używają by skutecznie powstrzymać przemoc.⁹⁰

Materiał powstał w ramach projektu "No means no – preventing violence against women with disabilities". Projekt "No means no" to współpraca Fundacji Autonomia z Polski, Garance ASBL i AWIQ z Belgii, Faire Face z Francji oraz Unvergesslich Weiblich, Wendo Marburg i Bv Fest z Niemiec.⁹¹

⁸⁹ <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/16-dni-akcji-przeciw-przemocy-ze-wzgledu-na-plec-0>

⁹⁰ Informacje o tym, gdzie można uzyskać pomoc. Link do filmu <https://www.youtube.com/watch?v=Zzung1KXgc8>

⁹¹ Publikacja poradnika - Jak kobiety z niepełnosprawnością mogą bronić się przed przemocą:

<https://autonomia.org.pl/publikacje/nie-znaczy-nie-jak-kobiety-z-niepelnosprawnosciami-moga-obronic-sie-przed-przemoca/>

Broszury zostały przygotowane przez międzynarodową grupę ekspertów, w tym kobiety z niepełnosprawnością, aby przerwać milczenie wokół przemocy i wspierać kobiety z niepełnosprawnością w stawianiu jej oporu. Fundamentalne znaczenie dla poradników ma empowerment/strategia empowermentu.

Kobiety znajdą tu informacje, jak chronić się przed przemocą i jak na nią reagować.

Jest to pierwszy materiał na ten temat, który uwzględnia doświadczenia i realia życia kobiet z niepełnosprawnością słuchową, ruchową, wzrokową i intelektualną (jak również kobiet i dziewcząt bez niepełnosprawności).

- 1 sierpnia 2010 r. weszła w życie nowelizacja ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Nowelizacja ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie powołała tzw. zespoły interdyscyplinarne. Zespół interdyscyplinarny tworzy wójt, burmistrz lub prezydent miasta, powołując do niego przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty, ochrony zdrowia oraz organizacji pozarządowych. W skład zespołu interdyscyplinarnego wchodzi również kuratorzy sądowi, a także prokuratorzy i przedstawiciele instytucji działających na rzecz przeciwdziałania przemocy. Obsługę organizacyjną i techniczną zespołu zapewnia ośrodek pomocy społecznej. Zadaniem zespołu jest m.in. zdiagnozowanie problemu przemocy w rodzinie, następnie podjęcie działań w środowisku zagrożonym przemocą w celach profilaktycznych lub interwencji w środowisku dotkniętym patologią.

◆ PORTUGALIA

W Portugalii byliśmy świadkiem stopniowej ewolucji ram prawnych w dziedzinie przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, której towarzyszyło wzmocnienie interwencji sieciowych.

Zapobieganie i zwalczanie przemocy wobec kobiet i przemocy domowej jest przewidziane w Narodowej Strategii Równości i Niedyskryminacji (2018-2030)⁹², a konkretnie w "Planie działania na rzecz zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej"⁹³. Komisja Obywatelstwa i Równości Płci (CIG w portugalskim akronimie) jest organem koordynującym Narodową Strategię i odpowiednie Plany Działania.

⁹² https://www.cig.gov.pt/wp-content/uploads/2020/12/Resol_Cons_-Ministros_61_2018.pdf

⁹³ Obecnie pojawiła się informacja, że wkrótce zostanie przedstawiony VI Plan Działań na rzecz Przeciwdziałania Przemocy wobec Kobiet i Przemocy Domowej (2023-2026).

Krajowa Sieć Wsparcia dla Ofiar Przemocy Domowej (RNAVVD w portugalskim akronimie), regulowana dekretem regulacyjnym 2/2018⁹⁴, jest kluczowym elementem instytucjonalnego systemu zapobiegania i zwalczania przemocy domowej w Portugalii. Zgodnie z Przewodnikiem po zasobach obszaru przemocy domowej w Portugalii, który zestawia kontakty podmiotów integrujących RNAVVD i innych służb zapewniających interwencję w tym obszarze, istnieje 225⁹⁵ struktur wsparcia ofiar.

Usługi wsparcia dla ofiar przemocy domowej⁹⁶ dzielą się na dwa rodzaje reakcji: ośrodki wsparcia i schroniska. Ośrodki wsparcia/pomocy są odpowiedzią opracowaną przez służbę składającą się z jednego lub więcej zespołów technicznych i multidyscyplinarnych, która zapewnia pomoc, wsparcie i skierowanie do ofiar przemocy domowej, niezależnie od płci, w celu ich ochrony. Jest to wyartykułowana odpowiedź pomiędzy: Opieką Społeczną, Edukacją, Zdrowiem, Sprawiedliwością i Gminami.

Schroniska są odpowiedzią społeczną polegającą na tymczasowym udzielaniu schronienia kobietom - ofiarom przemocy domowej, którym towarzyszą lub nie ich małoletnie dzieci, a które ze względów bezpieczeństwa nie mogą pozostać w swoich zwykłych miejscach zamieszkania.

Sieć RNAVVD integruje ośrodki wsparcia/pomocy, domy schronienia i grupy wzajemnej pomocy. Skierowanie do schroniska odbywa się przez strukturę wsparcia dla ofiar. Usługi świadczone przez RNAVVD są bezpłatne, podlegają tym samym zasadom⁹⁷ i wśród nich możemy wyróżnić usługi szczególne:

- **Usługi Pomocy Psychologicznej dla dzieci i młodzieży będących ofiarami przemocy domowej;**

- **Usługi specjalne** dla: ofiar doświadczających choroby psychicznej (1 dom schronienia); kobiet z niepełnosprawnością intelektualną ofiar przemocy domowej (1 dom schronienia); ofiar migrantów (3 biura wsparcia dla ofiar); ofiar przemocy seksualnej (2 nowe obiekty dla kobiet i 1 dla dzieci); ofiar starszych (3 obiekty mieszkalne w budowie);

- **Serwis Informacyjny dla Ofiar Przemocy Domowej:** to bezpłatna, anonimowa i poufna informacja telefoniczna działająca 24 godziny na dobę / 365 dni w roku w celu wsparcia ofiar przemocy domowej pod

⁹⁴ <https://files.dre.pt/1s/2018/01/01700/0067400684.pdf>

⁹⁵ <http://www.guiaderecursosvd.cig.gov.pt/#/>, konsultowany 17 kwietnia 2023 r.

⁹⁶ https://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?artigo_id=2831A0004&nid=2831&tabela=leis&pagina=1&ficha=1&so_miolo=&nversao=

⁹⁷ Jednolity Formularz Opieki został zatwierdzony do obowiązkowego stosowania przez wszystkie służby RNAVVD: Schroniska, Schroniska awaryjne i Struktury Opieki (Zarządzenie nr 5374/2020, maj- 11).

numerem 800 202 148 lub wiadomością SMS na linię 3060. Aby zgłosić się po opiekę i wsparcie emocjonalne: violencia@cig.gov.pt.

Wszystkie ofiary przemocy ze względu na płeć lub przemocy domowej mogą również korzystać z następujących kontaktów:

- **Krajowy numer alarmowy** - 112 (kontakt bezpłatny, 24h, 365 dni);
- **Ogólnokrajowy Społeczny Numer Alarmowy** - 144 (kontakt bezpłatny, 365 dni);
- **Portugalskie Stowarzyszenie Wsparcia Ofiar** (APAV w portugalskim akronimie): Linia wsparcia dla ofiar - 116 006; bezpłatna i dostępna w godzinach od 8 do 23.

APAV udostępnia stronę internetową www.infovitimas.pt⁹⁸, z którą każdy może się zapoznać w sprawach związanych z prawami ofiar i procesem karnym. Strona ta posiada wersję dostępną dla potrzeb osób z niepełnosprawnością, opracowaną w formacie dostępnym dla osób słabowidzących⁹⁹ oraz osób niesłyszących¹⁰⁰.

APAV, we współpracy z Fundacją PT (firma technologiczna i komunikacyjna), posiada również spersonalizowany serwis dla osób niesłyszących (Serviin). Usługa ta działa zdalnie poprzez połączenie wideo i osobiście, dając w ten sposób wszelkie możliwe wsparcie dla społeczności Głuchych.

- **Elektroniczny System Skarg**: mający na celu ułatwienie elektronicznego składania skarg i zgłoszeń dotyczących niektórych rodzajów przestępstw (mianowicie przemocy domowej i maltretowania).¹⁰¹ Można uzyskać dostęp pod następującym adresem:

<https://queixaselectronicas.mai.gov.pt/Queixas/Registo/Autenticacao/VD>

- **Komisja Ochrony Ofiar Przystępstw**: jest niezależnym organem administracyjnym odpowiedzialnym za przyznawanie przez państwo zaliczek na odszkodowania ofiarom przestępstw z użyciem przemocy i przemocy

⁹⁸ <https://www.infovitimas.pt/pt/inicio>

⁹⁹ <https://www.infovitimas.pt/inclusivo/visual/pagina-inicial.html>

¹⁰⁰ https://www.infovitimas.pt/inclusivo/surdez/_vitima_de_crime/qualquer_pessoa_pode_ser_vitima_de_crime.html

¹⁰¹ <https://dre.pt/dre/detalhe/portaria/1593-2007-627671>

domowej. Można się z nim skontaktować telefonicznie: 213 222 490, e-mailem: correio.cpvc@sg.mj.pt lub osobiście po wcześniejszym umówieniu.

- **Telepomoc dla ofiar przemocy domowej**¹⁰²: system pomocy zdalnej dla ofiar przemocy w rodzinie ma na celu zwiększenie ochrony i bezpieczeństwa ofiary, zapewniając całodobową i nieodpłatną adekwatną reakcję zarówno w sytuacjach nagłych, jak i kryzysowych. Kontakt: 217 983 00 lub cig.tassistencia@cig.gov.pt.

- **Usługa Transportowa dla Ofiar Przemocy Domowej i Handlu Ludźmi**¹⁰³: ma na celu zapewnienie bezpiecznego, bezpłatnego transportu drogowego ofiar przemocy domowej, osób pozostających na ich utrzymaniu oraz ofiar handlu ludźmi. Kontakt: cig@cig.gov.pt lub transportes@cruzvermelha.org.pt.

- **Krajowy numer alarmowy dla osób niesłyszących**: 961 010 200. Umożliwia osobie niesłyszącej wysłanie wiadomości SMS wywołującej odpowiednią natychmiastową reakcję (policja lub pogotowie ratunkowe).

- **Linia dla osób z niepełnosprawnością**: 808 208 462 (bezpłatna). Linia ta jest włączona w zakres obowiązków Rzecznika Praw Obywatelskich i udziela informacji na temat praw, konkretnych świadczeń dotyczących pomocy społecznej, zdrowotnej, mieszkaniowej, edukacyjnej.

- **Skarga dotycząca dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność lub zwiększone zagrożenie dla zdrowia**: <https://www.inr.pt/formulario-de-queixa>, zgodnie z ustawą 46/2006¹⁰⁴.

Siły bezpieczeństwa w Portugalii, Narodowa Gwardia Republikańska i Policja Bezpieczeństwa Publicznego, dysponują wyspecjalizowanymi jednostkami wsparcia dla ofiar oraz specjalistami ze specjalistycznym przeszkoleniem w zakresie przemocy domowej. Władze policyjne oferują również ofiarom przemocy domowej, od pierwszego kontaktu, informacje o usługach lub organizacjach, do których mogą się zwrócić oraz o tym, jaki rodzaj wsparcia mogą otrzymać.

¹⁰²<https://www.cig.gov.pt/area-portal-da-violencia/portal-violencia-domestica/rnavvd/teleassistencia-a-vitimas-de-violencia-domestica/>

¹⁰³ <https://dre.pt/dre/detalhe/decreto-regulamentar/2-2018-114561723>

¹⁰⁴ Stosowanie tej ustawy oznacza zapobieganie i naprawianie aktów, które skutkują naruszeniem jakichkolwiek praw podstawowych lub odmową lub uwarunkowaniem wykonywania jakichkolwiek praw ekonomicznych, społecznych, kulturalnych lub innych przez jakąkolwiek osobę ze względu na niepełnosprawność. <https://dre.pt/dre/detalhe/lei/46-2006-540797>

W GNR¹⁰⁵ funkcjonuje **Wydział Dochodzeń i Wsparcia dla Szczególnych Ofiar** (NIAVE w akronimie portugalskim), na ogół na poziomie sekcji dochodzeń karnych, lub na poziomie stanowisk - **Zespoły Dochodzeniowo-Śledcze** (EII w akronimie portugalskim).

W PSP¹⁰⁶, działają **Zespoły ds. Bliskości i Wsparcia Ofiar**, a w kilku miejscach zespoły wyspecjalizowane w prowadzeniu postępowań karnych w sprawie przemocy domowej.

◆ HISZPANIA

W Hiszpanii ofiary GBV mają prawo do kompleksowej pomocy społecznej, która obejmuje opiekę społeczną, pomoc w nagłych wypadkach, wsparcie i przyjęcie, a także kompleksowe usługi odzyskiwania zdrowia. Te muszą odpowiadać zasadom stałej opieki, pilnego działania, specjalizacji usług i wielodyscyplinarności zawodowej. Celem tych usług jest zaspokojenie potrzeb wynikających z sytuacji przemocy, przywrócenie sytuacji, w jakiej znajdowała się ofiara przed jej doznaniem lub przynajmniej złagodzenie jej skutków.

W Hiszpanii możemy znaleźć różne zasoby wsparcia i specjalistyczne usługi dla kobiet i dziewcząt będących ofiarami GBV¹⁰⁷, zarówno na poziomie państwowym, regionalnym jak i lokalnym, w tym:

- **016 Serwis.** Serwis ten udziela informacji i porad prawnych dotyczących przemocy ze względu na płeć. Można się do niego dostać zarówno telefonicznie, jak i mailowo (016-online@msssi.es). Działa 24 godziny na dobę, 365 dni w roku. Oprócz tego, że jest bezpłatny, jest to usługa dostępna dla osób z zaburzeniami słuchu i/lub mowy.
- **Telefoniczna Służba Ochrony i Pomocy Ofiarom GBV (ATENPRO, skrót w języku hiszpańskim):** To jest telefoniczna pomoc i ochrona dla ofiar GBV. Usługa ta oferuje ofiarom przemocy ze względu na płeć natychmiastową i zdalną opiekę, poprzez dostarczenie terminalu mobilnego, który pozwala im być w stałym kontakcie z centrum opieki, które oferuje szybką reakcję na ewentualności, które mogą się pojawić, 24 godziny na dobę, 365 dni w roku i gdziekolwiek się znajdują.

¹⁰⁵ <https://www.gnr.pt>

¹⁰⁶ <https://www.psp.pt>

¹⁰⁷ Delegacja Rządu ds. Przemocy ze względu na Płeć, Rząd Hiszpanii. Guía del sistema de acción y coordinación en casos de violencia de género en España. <https://violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/guia/docs/GUIADEACCIONESINGLES.pdf>

- **Ośrodki dla ofiar GBV:** składają się z zasobów specyficznych, mieszkalnych i niemieszkalnych, a ich celem jest oferowanie kompleksowej opieki kobietom, nieletnim i osobom zależnym, które padły ofiarą przemocy ze względu na płeć. Ośrodki mieszkalne zapewniają tymczasowe zakwaterowanie i utrzymanie zarówno kobietom, jak i ich synom i córkom, jednocześnie rozwijając programy wsparcia, specjalistyczne poradnictwo i pomoc w poszukiwaniu stabilnych alternatyw. Mogą to być ośrodki kryzysowe, schroniska, mieszkania chronione, ośrodki dla kobiet będących ofiarami handlu ludźmi w celu wykorzystania seksualnego lub ośrodki dla młodych kobiet będących ofiarami przemocy, czy też ośrodki dla kobiet - więźniarek i byłych więźniarek będących ofiarami GBV.

Z drugiej strony, ośrodki niemieszkalne są specjalistycznymi zasobami interwencyjnymi służącymi do usuwania następstw doznanych przez ofiary GBV. Mogą to być ośrodki opieki psychospołecznej, ośrodki kompleksowej opieki nad kobietami ofiarami napaści seksualnej lub ośrodki dzienne.

- **Usługa bezpłatnego poradnictwa prawnego:** Jego celem jest pomoc, przybliżenie i ułatwienie dostępu do wymiaru sprawiedliwości dla kobiet będących ofiarami przemocy ze względu na płeć.
- **Jednostka zajmująca się uwagą dla ofiar z niepełnosprawnością intelektualną (UAVDI, akronim w języku hiszpańskim):** Jest to specjalistyczny zasób w przypadkach wykorzystywania seksualnego osób z niepełnosprawnością intelektualną. Służba ta odpowiada na sytuację osób z niepełnosprawnością intelektualną, które są narażone na bycie ofiarami nadużyć seksualnych oraz na ponowną wiktymizację. Służba ta oferuje doradztwo, jak również niezbędne wsparcie w trakcie całego procesu sądowego, zawsze zapewniając, że prawa ofiar są przestrzegane, a procedury dostosowane. Oferuje również niezbędną terapię psychologiczną, której ofiara i jej bliscy mogą potrzebować, aby stawić czoła ogromnym konsekwencjom wynikającym z wykorzystania.¹⁰⁸
- **System VioGen:** Jest to elektroniczny system integrujący informacje o GBV pochodzące z różnych instytucji publicznych, w tym z Państwowych Sił i Organów Bezpieczeństwa. System ten umożliwia dostarczenie ofierze spersonalizowanego planu bezpieczeństwa, dostosowanego do jej szczególnych okoliczności, zapewniający ochronę ofiary na całym terytorium kraju.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Servicio de Información sobre Discapacidad. Unidad de Atención a Víctimas con Discapacidad (UAVDI).

https://sid-inico.usal.es/centros_servicios/unidad-de-atencion-a-victimas-con-discapacidad-uavdi/

¹⁰⁹ System VioGen. Hiszpańskie Ministerstwo Spraw Wewnętrznych.

<https://www.interior.gob.es/opencms/ca/servicios-al-ciudadano/violencia-contra-la-mujer/sistema-viogen/>

4.1.2. Czym jest system sądownictwa i jakie są jego elementy

Funkcją systemu sądowniczego jest zagwarantowanie przestrzegania prawa przez instytucje i obywateli. Obywatele mogą udać się do sądów w celu uzyskania ochrony swoich praw; są one ostatnią ich gwarancją. Funkcje te są realizowane poprzez stosowanie prawa do każdego konkretnego przypadku.

Sądy zajmują się stosowaniem prawa w konkretnych sytuacjach i konfliktach. Jego posiadaczami są sędziowie, nadzorują oni rozwiązywanie konfliktów, stosowanie prawa i gwarantowanie praw wszystkich. Ich działalność regulują specjalne przepisy, które ograniczają niektóre z ich praw, aby zagwarantować ich niezależność i bezstronność wobec wszystkich podczas wykonywania swoich funkcji.

Istnieją specjalistyczne sądy lub sądy według tematów, takie jak sądy ds. Przemocy wobec Kobiet. Istnieją również różne sądy lub sądy o określonych kompetencjach terytorialnych i zorganizowane na różnych poziomach lub terytoriach. Jest to m.in. zorganizowane w ten sposób, aby zapewnić możliwość rozpatrywania spraw przez Sądy wyższego szczebla w niektórych przypadkach.

Systemy sądownicze w krajach uczestniczących w projekcie RESPONSE

Bardzo ważne jest, aby pamiętać, że kobiety będące ofiarami przemocy ze względu na płeć mają prawo do zgłaszania agresji, której doświadczyły. Oznacza to, że kobiety muszą stawić czoła procedurom sądowym, które często są bardzo skomplikowane i w większości sytuacji nie mają żadnych dostosowań, które pozwoliłyby na pełne uczestnictwo WWD i uniknięcie ponownej wiktyimizacji.

Podobnie jak w przypadku usług wsparcia dla ofiar WWD związanych z GBV, systemy sądownicze działają w różny sposób w różnych krajach.

Systemy sądowe krajów partnerskich projektu wyjaśniono poniżej.

◆ FRANCJA

We Francji funkcjonuje wielopłaszczyznowy system prawny dotyczący przemocy ze względu na płeć. Poniżej przedstawiono przegląd kluczowych elementów tych ram:

Definicje prawne: Chociaż termin "przemoc ze względu na płeć" nie jest wyraźnie używany we francuskich przepisach, definicje prawne różnych rodzajów przemocy ze względu na płeć, takich jak przemoc fizyczna, seksualna, psychologiczna i ekonomiczna, są uznane i zdefiniowane we francuskim kodeksie karnym i innych przepisach.

Mechanizmy zgłaszania: Ofiary przemocy ze względu na płeć mogą zgłaszać swoje sprawy do różnych instytucji, m.in. policji, Żandarmerii lub specjalistycznych organizacji takich jak schroniska dla kobiet czy gorące linie.

Procedury dochodzeniowe: Po zgłoszeniu sprawy system sądowy wszczyna dochodzenie, które może obejmować zbieranie dowodów, przesłuchiwanie świadków i przeprowadzanie badań medycznych.

Postępowanie prawne: W zależności od powagi sprawy, przemoc ze względu na płeć może być ścigana w sądach karnych, cywilnych lub administracyjnych. Kary mogą sięgać od grzywien i zakazów zbliżania się po karę pozbawienia wolności.

W systemie sędziowskim różne podmioty odgrywają rolę w rozwiązywaniu problemu przemocy ze względu na płeć. Należą do nich: policja, prokuratorzy, sędziowie, prawnicy, organizacje pozarządowe.

Oprócz tych podmiotów Francja ustanowiła wyspecjalizowane sądy i trybunały do rozpatrywania spraw dotyczących przemocy ze względu na płeć. Należą do nich Sądy Najwyższe ds. Praw Kobiet (Tribunal Judiciaire des Violences faites aux Femmes), które zajmują się wyłącznie sprawami przemocy wobec kobiet, oraz Sądy Rodzinne (Tribunal de la Famille), które zajmują się sprawami przemocy domowej.

Chociaż w ostatnich latach poczyniono postępy, nadal istnieją wyzwania związane ze skutecznym rozwiązywaniem problemów związanych z przemocą uwarunkowaną płcią i zapobieganiem jej, w tym z poprawą mechanizmów sprawozdawczości i zapewnieniem dostępu do wymiaru sprawiedliwości dla wszystkich ofiar.

❖ WĘGRY

Współfinansowane przez
Unię Europejską

Sfinansowane ze środków UE. Wyrażone poglądy i opinie są jedynie opiniami autora lub autorów i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy i opinie Unii Europejskiej lub Europejskiej Agencji Wykonawczej ds. Edukacji i Kultury (EACEA). Unia Europejska ani EACEA nie ponoszą za nie odpowiedzialności.

Wymierzanie sprawiedliwości na Węgrzech odbywa się przez Kurię (Sąd Najwyższy), regionalne sądy apelacyjne, sądy nadzędne i sądy okręgowe¹¹⁰.

Sądy rejonowe. Większość spraw jest rozpatrywana w pierwszej instancji przez sądy okręgowe. Na Węgrzech jest 107 sądów rejonowych na wsi i 6 w Budapeszcie.

Sądy najwyższe. Sądy najwyższe działają jako sądy pierwszej i drugiej instancji. Można do nich wnieść swoją sprawę na dwa sposoby. Pierwszy to sytuacja, w której strona mająca interes prawny składa apelację od wyroku wydanego w pierwszej instancji (czyli w sądzie rejonowym). Nie wszystkie sprawy są jednak rozpatrywane przez sądy rejonowe, niektóre sprawy są rozpatrywane przez sądy nadzędne, które pełnią wówczas rolę sądów pierwszej instancji. Ustawy procesowe (Kodeks postępowania cywilnego, Kodeks postępowania administracyjnego i Kodeks postępowania karnego) określają właściwość sądów w tych sprawach. Sprawy te są wyjątkowo poważne, ponieważ dotyczą dużej kwoty pieniędzy (co najmniej 30 mln HUF), szczególnego przypadku (np. sprawa o sprostowanie prasy) lub ciężkiego przestępstwa (np. morderstwo, szpiegostwo, zdrada, terroryzm itp.). Sądy najwyższe działają w składach orzekających, którymi kieruje sędzia przewodniczący. W ośmiu sądach zwierzchnich funkcjonują również sądy administracyjne. Przy niektórych większych sądach zwierzchnich działają niezależne sądy pracy.

Regionalne sądy apelacyjne. Pięć sądów apelacyjnych działa pomiędzy sądami wyższymi a Kurią. Zostały utworzone w celu odciążenia dawnego Sądu Najwyższego. Odwołania od orzeczeń sądów zwierzchnich rozpatrują regionalne sądy apelacyjne. Regionalny sąd apelacyjny działa w trzeciej instancji w sprawach karnych, w których sąd przełożony działał w drugiej instancji. Regionalnymi sądami apelacyjnymi kieruje sędzia naczelny, a w ich ramach działają wydziały karne, cywilne i pracy. Regionalny sąd apelacyjny nie rozpatruje spraw administracyjnych.

Kuria (Sąd Najwyższy). Na szczycie hierarchii sądowej znajduje się Kuria, na czele której stoi Prezes Sądu Najwyższego. Jej najważniejszym zadaniem jest zapewnienie jednolitej i spójnej praktyki sądowej. Realizuje to bardzo ważne zadanie poprzez wydawanie decyzji zapewniających jednolitość wymiaru sprawiedliwości, które stanowią wytyczne co do zasady i są wiążące dla sądów.

Kuria rozstrzyga odwołania od orzeczeń sądów najwyższych i okręgowych w przypadkach przewidzianych prawem, rozpoznaje skargi kasacyjne, wydaje orzeczenia wiążące dla sądów, rozpoznaje skargi na jednolitość orzeczeń oraz dokonuje przeglądu praktyki sądowej w sprawach zakończonych prawomocnymi

¹¹⁰ <https://birosag.hu/birosagokrol/birosagi-szervezet/birosagi-szervezetrendszer>

orzeczeniami, analizuje i bada praktykę orzeczniczą sądów, rozstrzyga o sprzeczności i uchylaniu zarządzeń samorządów terytorialnych, rozstrzyga o niedopełnieniu przez samorzady terytorialne ustawowych obowiązków prawodawczych. W Kurii działają rady o tematyce orzeczniczej, apelacyjnej, komunalnej i jednolitej, posiadają wydziały karne, cywilne i administracyjne, a także grupy do analizy praktyki sądowej¹¹¹.

- Wszczęcie i tryb postępowania karnego.¹¹²
- Policja, organy ścigania: organ powołany do wykonywania ogólnych obowiązków policyjnych dzieli się na organ centralny, Komendę Główną Policji, komendy powiatowe (stołeczne) policji, komisariaty i oddziały policji. Niektóre z organów powołanych do realizacji zadań priorytetowych to Policja w gotowości, Dyrekcja Policji Lotniskowej, Centrum Edukacji i Szkolenia Policji, Międzynarodowe Centrum Współpracy Kryminalnej oraz Międzynarodowe Centrum Szkoleniowe. Komendy powiatowe (stołeczne) policji mają niezależne funkcje i uprawnienia. Komendy główne policji i komisariaty graniczne działają jako organy właściwej komendy głównej policji, posiadające niezależne funkcje i uprawnienia. Ważnymi elementami organizacji są Komenda Główna Policji oraz komisariaty, które mogą być tworzone w ramach Komendy Głównej Policji i nie posiadają autonomii w zakresie zadań i kompetencji.¹¹³

Sieć funkcjonariuszy wsparcia dla ofiar: Szczególne zadania Policji w zakresie wsparcia ofiar realizowane są przez Sieć funkcjonariuszy wsparcia dla ofiar (Instrukcja ORFK nr 2/2013 (I. 31.) w sprawie zadań Policji w zakresie wsparcia ofiar).

◆ LITWA

Z perspektywy praw człowieka przemoc wobec kobiet uznawana jest za naruszenie praw człowieka (prawo do życia, wolności, osobistej autonomii i bezpieczeństwa, równości, prawo do niepoddawania torturom, prawo do prywatności, prawo do najwyższego osiągalnego standardu opieki zdrowotnej).¹¹⁴

¹¹¹ Więcej informacji: <https://birosag.hu/birosagokrol/birosagi-szervezet/birosagi-szervezetrendszer>

¹¹² <https://birosag.hu/ugyfeleknek/birosagi-eljarasok/buntetoeljaras>

¹¹³ Więcej informacji: <https://www.police.hu/hu/a-rendorsegrol/testulet/altalanosan/a-rendorseg-szervezete>

¹¹⁴ Ramunė Jakštienė. Przemoc domowa wobec kobiet: ochrona prawnokarna - Rozprawa doktorska. Nauki społeczne, prawo (01 S), Vilnius, 2019. https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15758/Disertacija_R_%20Jakstiene.pdf?sequence=2&isAllowed=y

W swojej pracy eksperci, udzielając pomocy ofiarom przemocy, powołują się na Konstytucję Litwy, Ustawę o ochronie przed przemocą domową oraz Ustawę o usługach. Przedstawiciele organów ścigania i porządku publicznego wymieniają Kodeks karny, Kodeks postępowania karnego, Kodeks cywilny, Ustawę o policji. Wymienia się również dwa akty prawa międzynarodowego: dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/WE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiającą normy minimalne w zakresie praw i wsparcia ofiar przestępstw oraz ochrony ofiar przestępstw i zastępującą decyzję ramową Rady 2001/220/JHA oraz Konwencję Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (tzw. Konwencja Stambulska).¹¹⁵

Ustawa o ochronie przed przemocą domową, która weszła w życie pod koniec 2011 r, definiuje prawnie po raz pierwszy pojęcie przemocy domowej i wprowadza środki mające na celu skuteczniejszą ochronę praw ofiar oraz zapewnienie im specjalistycznej, bezpłatnej pomocy psychologicznej i innej.¹¹⁶

Nowelizacja Kodeksu karnego (KK) i Kodeksu postępowania karnego (KPK) z 2013 r. zniosła tryb oskarżenia prywatnego i/lub wymóg złożenia oświadczenia przez ofiarę w przypadku stwierdzenia znamion przemocy domowej psychicznej lub seksualnej (art. 145, 148, 149, 150, 151, 152, 165 KK.), natomiast nowy art. 140 § 2 KK przewiduje kwalifikowany element fizycznej przemocy w rodzinie - zadawanie bólu fizycznego lub lekkiego uszkodzenia ciała osobie bliskiej lub członkowi rodziny.¹¹⁷

W celu wzmocnienia i ujednoczenia ochrony praw ofiar przestępstw w 2012 r. przyjęto dyrektywę, w której określono jednolite minimalne standardy ochrony praw ofiar przestępstw, wiążące dla wszystkich państw UE. Oprócz podstawowych praw procesowych ofiar przestępstw, dyrektywa wprowadza nowe: prawo do otrzymania istotnych informacji już przy pierwszym kontakcie z władzami, prawo do pełnego szacunku, wrażliwego i profesjonalnego traktowania, ochronę przed ponowną wiktyimizacją, zastraszaniem lub odwetem oraz prawo do bezpłatnego doradztwa, pomocy psychologicznej i innej. Dyrektywa zobowiązuje państwa do zapewnienia, by od pierwszego kontaktu z władzami i przez cały czas trwania procesu podejmowane były środki mające na celu pomoc ofiarom w zrozumieniu tego, co się do nich mówi, oraz w

¹¹⁵ Giedrė Purvaneckienė, Vita Venslovaitė, Irena Stonkuvienė, Rūta Žiliukaitė (2019). Przemoc w rodzinie: profilaktyka, ochrona, pomoc, współpraca, raport z badań jakościowych. Vilnius, Sprendi tu: [https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ata-skaita_docx%20\(5\).pdf](https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ata-skaita_docx%20(5).pdf)

¹¹⁶ Dr. Ilona Michailovič, dr. Svetlana Justickaja, dr. Rūta Vaičiūnienė, Vaidas Kalpokas, Evaldas Visockas. W kierunku skutecznej współpracy policji z innymi właściwymi organami: wzór identyfikacji, pomocy i zapobiegania przemocy domowej, Vilnius, 2019. <https://teise.org/wp-content/uploads/2019/09/POSIB.pdf>

¹¹⁷ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr>

byciu zrozumianym. Komunikacja z ofiarą musi odbywać się prostym i zrozumiałym językiem oraz uwzględniać cechy osobiste ofiary, które mogą wpływać na jej zdolność rozumienia, takie jak niepełnosprawność. W dyrektywie zapisano również prawo ofiary do otrzymania informacji na temat jej sprawy.¹¹⁸

◆ POLSKA

Nie ma odrębnych przepisów dotyczących przemocy wobec kobiet. W Polsce istnieją ustawy regulujące kary za akty przemocy, jak również odpowiednie możliwości zgłaszania przemocy domowej.

Źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są Konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe i rozporządzenia. Źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są, na obszarze działania organów, które je ustanowiły, akty prawa miejscowego.¹¹⁹

Władzę ustawodawczą sprawują Sejm i Senat, władzę wykonawczą - Prezydent Rzeczypospolitej i Rada Ministrów, a władzę sędziowską - sądy i trybunały. Ustawa z 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz 6 innych ustaw (Dz.U. Nr 125, poz. 842), oprócz wielu zmian, wprowadziła do obowiązków samorządów nowe zadanie - tworzenie i funkcjonowanie zespołów interdyscyplinarnych (ds. przemocy).

Każdą sprawę karną rozstrzygają wyłącznie sądy powszechne i wojskowe – wydziały karne.

Polski system boryka się jednak z kilkoma problemami, m.in. brak obowiązkowej pomocy prawnej dla ofiary przemocy. Paradoks polega na tym, że obowiązkowa obrona przysługuje sprawcy, który jest np. małoletni, osobą głuchą, niemą lub niewidomą albo zachodzi uzasadniona wątpliwość co do jego poczytalności (art. 79 § 1 pkt 1-3 Kodeksu postępowania karnego). Natomiast ofierze z niepełnosprawnością np. intelektualną lub wzrokową nie przysługuje obowiązkowa pomoc prawna z urzędu.

Są oczywiście prawnicy finansowani przez różne organizacje pozarządowe, ale nie ma takich, których przyznaje sąd z urzędu.

Kolejnym problemem są bariery w sądownictwie – nie tylko architektoniczne, ale także np. w zakresie formularzy niedostosowanych do potrzeb osób niewidomych, brak instrukcji w zrozumiałym języku. Dotyczy

¹¹⁸Institut Monitorowania Praw Człowieka. Dyrektywa w sprawie ofiar przestępstw: nowe podejście do ofiar przemocy domowej. 2014, Vilnius. <https://eige.europa.eu/docs/lt99.%20Nusikalitim%C5%B3%20auk%C5%B3%20teisi%C5%B3%20direktyva.pdf>

¹¹⁹<https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/3.htm>

to oczywiście nie tylko etapu sądowego, ale i wcześniejszego – na poziomie prokuratury czy policji, która prowadzi śledztwo pod nadzorem prokuratury.

Do Kodeksu postępowania karnego wprowadzono zmiany dotyczące przesłuchiwania pokrzywdzonych w tzw. niebieskim pokoju, ale problem polega na tym, że pokoje nie zawsze spełniają wymogi dostępności.

◆ PORTUGALIA

Portugalia jest państwem demokratycznym opartym na rządach prawa. Każdemu gwarantuje się dostęp do prawa i sądu w celu obrony jego praw i interesów prawnie chronionych, a nikomu nie można odmawiać sprawiedliwości z powodu niewystarczających środków ekonomicznych. Każdy ma prawo, na warunkach określonych w ustawie, do informacji i konsultacji prawnych, do porady prawnej oraz do obecności adwokata przed jakimkolwiek organem.

Konstytucja Republiki Portugalskiej określa zasady, które stanowią podstawę organizacji sądownictwa i funkcjonowania sądów w Portugalii.

Sądy są suwerennymi organami posiadającymi uprawnienia do wymierzania sprawiedliwości w imieniu obywateli. Ich zadaniem jest gwarantowanie ochrony chronionych prawem praw i interesów obywateli, zwalczanie naruszeń demokratycznej praworządności oraz rozstrzyganie konfliktów interesów publicznych i prywatnych. W Portugalii istnieją różne zarządzenia sądów.

Portugalski kodeks karny¹²⁰ przewiduje i karze przestępstwo przemocy domowej w artykule 152. Przemoc domowa ma charakter przestępstwa publicznego, co oznacza, że postępowanie karne nie jest uzależnione od skargi ofiary. Postępowanie karne rozpoczyna się z chwilą zawiadomienia o przestępstwie i może odbyć się poprzez złożenie zawiadomienia przez ofiarę lub doniesienie o popełnieniu przestępstwa przez dowolną osobę lub podmiot, w Organach Policji Kryminalnej (Komisariat PSP, Komisariat GNR, Policja Kryminalna), Krajowym Instytucie Medycyny Prawnej i Nauk Sądowych lub bezpośrednio w Prokuraturze.

Przypadki przemocy domowej również wymagają szczególnej wrażliwości i uwagi ze względu na delikatność, która może otaczać ofiary. Szczególna delikatność ofiar wynika z ich wieku, stanu zdrowia lub niepełnosprawności, a także z obrażeń wynikających z faktu, że rodzaj, stopień i czas trwania wiktyimizacji

¹²⁰ https://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?nid=109&tabela=leis

spowodowały obrażenia mające poważne konsekwencje dla ich równowagi psychicznej lub warunków ich integracji społecznej. Osoby, które są ofiarami umyślnych przestępstw zagrażających życiu, nieetykalności cielesnej, wolności osobistej, wolności i samostanowieniu seksualnemu – przestępstw, które podlegają karze pozbawienia wolności do lat pięciu lub więcej, są zawsze z mocy prawa uważane za **szczególnie narażone**¹²¹ **ofiary**¹²².

Prokuratura jest organem konstytucyjnym posiadającym uprawnienia do ścigania, uczestniczenia w realizacji polityki karnej określonej przez organy suwerenności, reprezentowania państwa oraz obrony praworządności demokratycznej i interesów określonych w ustawie. Struktury funkcjonalne prokuratury odpowiedzialne za dochodzenia karne noszą nazwę departamentów dochodzeniowo-śledczych i prokuratorskich (w skrócie DIAP). W sytuacjach, gdy pokrzywdzony uważa, że prokurator nie dopełnił swoich obowiązków, może złożyć skargę bezpośrednio do Naczelnej Rady Prokuratury, organu właściwego do oceny i rozstrzygnięcia.

W zakresie prokuratury podjęto szereg działań, mających w szczególności na celu promowanie i ochronę praw ofiar. Na podkreślenie zasługuje kwestia Dyrektyw 5/2019¹²³ i 1/2021¹²⁴ Prokuratora Generalnego Republiki, hierarchicznych instrumentów określających dobre praktyki działania prokuratury, które mają stanowić wytyczne, w szczególności w skutecznym kierunku dochodzenia w sprawie przemocy domowej, w porozumieniu komunikacyjnym, które ma zostać opracowane między jurysdykcją karną a jurysdykcją rodzinną i dziecięcą, w której podkreśla się utworzenie i zaimplementowanie pięciu wyspecjalizowanych zintegrowanych sekcji dotyczących przemocy domowej (SEIVD w portugalskim akronimie), ale także w definicji najlepszych wytycznych dla rzeczywistej i skutecznej ochrony praw ofiar przestępstw.

W 2019 r. utworzono 6 Biur Wsparcia Pokrzywdzonych (GAV w portugalskim akronimie) w DIAP¹²⁵. Struktury te muszą być dostępne 24 godziny na dobę i w kontakcie z Serwisem Informacyjnym dla Ofiar Przemocy Domowej¹²⁶. Model ten, z dwustronnym przywództwem między sędziami a osobami z NGO wspierającymi ofiary, umożliwia artykulację i świadczenie usług doradczych między różnymi obszarami wiedzy.

¹²¹https://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?artigo_id=2394A0021&nid=2394&tabela=leis&pagina=1&ficha=1&nversao=

¹²²https://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?nid=1138&tabela=leis

¹²³ https://www.ministeriopublico.pt/sites/default/files/documentos/pdf/diretiva_num_5_2019.pdf

¹²⁴ <https://www.ministeriopublico.pt/sites/default/files/documentos/pdf/diretiva-1-2021.pdf>

¹²⁵ https://www.ministeriopublico.pt/sites/default/files/anexos/protocolos/protocolo_mj-pgr.pdf

¹²⁶ Środek przewidziany w R.C.M 139/2019, ale jeszcze nie wdrożony. Aby uzyskać więcej informacji:

<https://dre.pt/dre/detalhe/resolucao-conselho-ministros/139-2019-124044596>

Konstytucyjnie i prawnie przyznane prokuraturze kompetencje w zakresie promocji i obrony praw dzieci, młodzieży, osób starszych i ofiar przestępstw wymagają specjalizacji wiedzy i zakładają interdyscyplinarność i artykulację z innymi organami i instytucjami, jak również między jurysdykcjami, które są ze sobą powiązane, z wyraźnym naciskiem na jurysdykcję rodzinną i dziecięcą oraz jurysdykcję karną. W tym sensie w 2017 r. utworzono Biuro ds. Rodziny, Dzieci, Młodzieży, Osób Starszych i Przeciwno Przemocy w Rodzinie¹²⁷, podporządkowane bezpośrednio pod Prokuraturę Generalną Republiki.

◆ HISZPANIA

W Hiszpanii Ustawa organiczna 1/2004 z 28 grudnia o kompleksowych środkach ochrony przed przemocą ze względu na płeć¹²⁸ tworzy specjalistyczne Sądy ds. przemocy wobec kobiet jako środek gwarantujący odpowiednie i skuteczne traktowanie sytuacji prawnej, rodzinnej i społecznej ofiar przemocy wobec kobiet.

Sądy te mają jurysdykcję karną i cywilną w zakresie czynów stanowiących przestępstwa związane z przemocą ze względu na płeć. Posiadają również jurysdykcję w zakresie przestępstw przeciwko prywatności, prawu do własnego wizerunku i honoru, a także badanie procesów o domaganie się odpowiedzialności karnej za naruszenie kary lub środka zapobiegawczego. Celem jest, aby wszystko było rozpatrywane przed jednym sądem i abyśmy dysponowali jak największą liczbą danych pozwalających ocenić sytuację zagrożenia i móc zapewnić większą ochronę ofierze.

W dziedzinie Sądu Wojewódzkiego¹²⁹, który rozpoznaje odwołania w sprawach karnych i cywilnych przeciwko decyzjom wydanym przez Sądy ds. przemocy wobec kobiet, Ustawa organiczna o sądownictwie¹³⁰ stanowi, że muszą istnieć sekcje karne lub cywilne wyspecjalizowane w sprawach dotyczących przemocy przeciwko kobietom.

Te specjalistyczne sekcje są właściwe we wszystkich uchwałach wydanych w sprawach dotyczących przemocy ze względu na płeć, zarówno przez Sądy ds. przemocy wobec kobiet, jak i zwykłe Sądy karne.

¹²⁷ https://gfcj.ministeriopublico.pt/sites/default/files/documentos/pdf/ordem_servico_6_2017.pdf

¹²⁸ Ustawa organiczna 1/2004 z 28 grudnia o kompleksowych środkach ochrony przed przemocą ze względu na płeć: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2004-21760>

¹²⁹ Są to sądy, które obejmują prowincję i mają swoją siedzibę w odpowiedniej stolicy. Są to organy kolegialne posiadające jurysdykcję w porządkach jurysdykcyjnych w sprawach cywilnych i karnych. Sądy Wojewódzkie rozpoznają odwołania od decyzji wydanych przez jednoosobowe organy województwa. W porządku karnym rozpoznaje ściganie przestępstw zagrożonych surowszą karą (w przypadku których sądy karne nie są właściwe).

¹³⁰ Ustawa Organiczna 6/1985, z 1 lipca, o sądownictwie: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666>

Z drugiej strony, w Hiszpanii istnieje funkcja Prokuratora ds. przemocy wobec kobiet, jako delegata Prokuratora generalnego. Jego zadaniem jest nadzorowanie i koordynowanie na poziomie państwowym Sekcji prokuratury przeciwko przemocy wobec kobiet oraz ich kryteriów działania, jak również ustanowienie niezbędnych relacji instytucjonalnych w tym zakresie.

W prokuratorach terytorialnych funkcjonuje Sekcja ds. przemocy wobec kobiet, która podejmuje interwencje w sprawach karnych i cywilnych oraz postępowaniach rozpoznawanych przez Sądy ds. przemocy wobec kobiet.

W ramach Ministerstwa Sprawiedliwości, w związku z podejściem do przemocy ze sfery sądowej, funkcjonują Jednostki Kompleksowej Oceny Sądowej (UVFI, skrót w języku hiszpańskim). Składają się one z multidyscyplinarnego zespołu z lekarzem sądowym, psychologiem sądowym i pracownikiem socjalnym.

Celem tej jednostki jest stworzenie ekspertyzy sądowej, która obejmuje perspektywę medyczną, psychologiczną i pracy społecznej, a także ocenę ofiary w odniesieniu do napastnika, jego otoczenia i okoliczności. Dowód ten jest przesyłany do sędziego, dostarczając mu wszelkich możliwych informacji, aby mógł podjąć niezbędne decyzje.

To właśnie UVFI muszą zagwarantować fachową pomoc techniczną specjalistyczną stronę w zakresie przemocy ze względu na płeć w postępowaniu sądowym, a także odpowiedzialne za projektowanie globalnych i kompleksowych protokołów działań oraz zbieranie danych, które przyczynią się do poznania rzeczywistości i projektowania działań oraz programów publicznych i prywatnych dotyczących przemocy ze względu na płeć.

Wreszcie, ważne jest również, aby podkreślić, że Ustawa Organiczna 1/2004 reguluje prawo do natychmiastowej pomocy prawnej dla ofiar przemocy ze względu na płeć, niezależnie od środków, jakimi dysponuje ofiara. Z kolei ustawa 1/1996, o bezpłatnej pomocy prawnej¹³¹ uznaje prawo do bezpłatnej pomocy prawnej dla ofiar przemocy ze względu na płeć.

Nieodpłatna pomoc prawna specjalistyczna, w GBV musi przestrzegać zasad doradztwa przed zgłoszeniem, zapewniać spersonalizowane uwagi prawnej, prywatności i prywatności opieki, profesjonalnego doradztwa w trakcie całego procesu oraz muszą zapewnić kompleksową i skuteczną obronę prawną obronę.

¹³¹ Ustawa 1/1996, z 10 stycznia, o bezpłatnej pomocy prawnej. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1996-750>

4.1.3 Jak działają usługi wsparcia i system sędowniczy dla kobiet - ofiar GBV

Jak mogliśmy zaobserwować w trakcie opracowywania tego rozdziału, bardzo ważna jest wiedza o tym, jakie usługi wsparcia istnieją dla kobiet będących ofiarami GBV oraz podstawowa wiedza o tym, czym jest system sędowniczy i kto go tworzy. Jednak nawet jeśli wiemy o ich istnieniu, ważne jest, by móc wiedzieć, jak działają, jak się do nich dostać i z czym możemy się spotkać, gdy będziemy musiały się do nich odwołać.

Funkcjonowanie służb pomocniczych i systemu sędownictwa w krajach uczestniczących w projekcie RESPONSE

Poniżej przedstawiamy informacje o tym, jak działają służby wsparcia i system sędowniczy w krajach partnerskich projektu RESPONSE.

- **FRANCJA**

We Francji służby wsparcia dla kobiet będących ofiarami przemocy ze względu na płeć ściśle współpracują z państwem, zwłaszcza z systemem sędowniczym, aby zapewnić ofiarom kompleksową opiekę. Współpraca ta ma kluczowe znaczenie dla zapewnienia szybkiej, skoordynowanej i skutecznej reakcji na te sytuacje przemocy. Znajduje ona odzwierciedlenie we wdrożeniu kilku narzędzi i mechanizmów na poziomie krajowym.

Niektóre przykłady współpracy pomiędzy służbami wsparcia dla kobiet będących ofiarami przemocy a systemem sędowniczym to:

- Centres d'Information sur les Droits des Femmes et des Familles (ośrodki informacji o prawach kobiet i rodziny): Stowarzyszenia, które zajmują się kwestiami równości kobiet i mężczyzn, zwalczaniem przemocy wobec kobiet i obroną praw kobiet. Oferują wsparcie prawne, socjalne i psychologiczne dla kobiet będących ofiarami przemocy i współpracują ze służbami sądowymi w celu zapewnienia im ochrony.
- Maisons des Femmes (Domy kobiet): Schroniska dla kobiet będących ofiarami przemocy domowej i ich dzieci. Oferują kompleksowe wsparcie (socjalne, prawne, psychologiczne) i współpracują z systemem sędowniczym w celu zapewnienia bezpieczeństwa kobiet i ukarania sprawców.
- Protokoły współpracy pomiędzy policją a stowarzyszeniami działającymi na rzecz zwalczania przemocy wobec kobiet. Protokoły te formalizują współpracę między policją a stowarzyszeniami na

rzecz ochrony kobiet będących ofiarami przemocy. Przewidują one regularną wymianę informacji, koordynację w zakresie wsparcia dla ofiar oraz szybką interwencję w przypadkach zagrożenia.

Współpraca między służbami wspierania ofiar a państwem może jednak napotkać kilka wyzwań. Po pierwsze, mogą istnieć różnice w podejściu i priorytetach między różnymi zaangażowanymi podmiotami, co może utrudniać koordynację. Ponadto stygmatyzacja i dyskryminacja ofiar może zniechęcać niektóre kobiety do szukania pomocy. Wreszcie, brak zasobów i finansowania może ograniczać skuteczność usług wsparcia.

❖ WĘGRY

I. Jak działa system wymiaru sprawiedliwości

Wymiar sprawiedliwości na Węgrzech jest sprawowany przez Kurię (Sąd Najwyższy), regionalne sądy apelacyjne, sądy wyższej instancji i sądy rejonowe.¹³²

Wszczęcie i procedura postępowania karnego:
<https://birosag.hu/ugyfeleknek/birosagi-eljarasok/buntetoeljaras>

Policja, organy ścigania: organ powołany do wykonywania ogólnych zadań policyjnych dzieli się na organ centralny, Komendę Główną Policji, komendy powiatowe (stołeczne) policji, komisariaty i oddziały policji. Niektóre z organów powołanych do realizacji zadań priorytetowych to Policja w gotowości, Dyrekcja Policji Lotniskowej, Centrum Edukacji i Szkolenia Policji, Międzynarodowe Centrum Współpracy Kryminalnej oraz Międzynarodowe Centrum Szkolenia.¹³³

Sieć funkcjonariuszy wsparcia dla ofiar: Szczególne zadania policji w zakresie wsparcia ofiar realizowane są przez Sieć funkcjonariuszy wsparcia dla ofiar (Instrukcja ORFK nr 2/2013 (I. 31.) w sprawie zadań Policji w zakresie wsparcia ofiar).

Zapewnienie specjalnego traktowania w postępowaniu karnym. Węgry przestrzegają dyrektywy UE ustanawiającej minimalne normy dotyczące praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw i zastępującej decyzję ramową Rady 2001/220/JHA. Przepisy zgodne z dyrektywą zostały uchwalone w ustawie XC z 2017 r. o postępowaniu karnym. W przypadku osób pokrzywdzonych wymagających szczególnego traktowania

¹³² Więcej informacji, oficjalny opis: <https://birosag.hu/birosagokrol/birosagi-szervezet/birosagi-szervezetrendszer>

¹³³ Więcej informacji: <https://www.police.hu/hu/a-rendorsegrol/testulet/altalanosan/a-rendorseg-szervezet>

planowanie i wykonywanie czynności procesowych musi uwzględniać także ich osobiste potrzeby, a więc jeśli nie jest to sprzeczne z interesem postępowania, należy uwzględnić potrzeby pokrzywdzonego.

Procedura karna: etapy zawiadomienia policji, śledztwa, aktu oskarżenia i procesu (pierwszy, drugi, trzeci), wykonanie.¹³⁴

Enforcement of judgements: grzywny pobiera właściwy wydział sądu, prace społeczne wykonuje kurator sądowy, a kary pozbawienia wolności wykonuje się w zakładach karnych.¹³⁵

II. Jak działają usługi wsparcia:

Służby wsparcia dla ofiar, ośrodki wsparcia dla ofiar oraz linia wsparcia dla ofiar świadczą swoje usługi bezpłatnie na Węgrzech. Ofiary mogą dzwonić na linię wsparcia dla ofiar bezpłatnie, 24 godziny na dobę lub mogą skontaktować się bezpośrednio ze służbami wsparcia dla ofiar dowolnej jednostki rządowej w stolicy lub okręgu. Ośrodki wsparcia dla ofiar współpracują i w razie potrzeby angażują w działania pomocowe i wspierające oficjalne i cywilne organizacje partnerskie, a także organizacje charytatywne i kościelne oraz służby wspierania ofiar, tak aby można było udzielić ofiarom konkretnej, zindywidualizowanej pomocy. Służby te zapewniają ofiarom informacje dotyczące ich praw, obowiązków i środków zaradczych; wsparcie emocjonalne i psychologiczne; porady prawne i praktyczną pomoc; pomoc w zapewnieniu adwokata, jeśli jest to konieczne; oraz natychmiastową pomoc finansową w przypadku kryzysu¹³⁶. Zgodnie z Rozporządzeniem Rządu nr 420/2017 (19.XII.) urząd metropolitalny i powiatowy pełniący funkcję służby wspierania ofiar oraz minister sprawiedliwości dokonują oceny potrzeb zgłaszających się do nich klientów na podstawie przygotowanego przez ministra kwestionariusza. Na podstawie wypełnionego kwestionariusza oferuje się usługi wymienione w art. 4 ust. 1 ustawy CXXXV z 2005 r. o pomocy ofiarom przestępstw i kompensacji państwowej, w zależności od tego, które z nich najbardziej odpowiadają potrzebom klienta.¹³⁷

Służbą pomocniczą jest również sieć funkcjonariuszy ochrony ofiar, którzy realizują na rzecz policji specjalne zadania w zakresie wsparcia ofiar. Przykładowo, ogólnym zadaniem ochrony ofiar jest zapewnienie

¹³⁴ <https://birosag.hu/ugyfeleknek/birosagi-eljarasok/buntetoeljaras>

¹³⁵ Więcej informacji można znaleźć na stronie internetowej Krajowego Urzędu Sądownictwa:

<https://birosag.hu/ugyfeleknek/birosagi-eljarasok/buntetoeljaras>

¹³⁶ <https://vansegitseg.im.gov.hu/kerjen-segitseget/>

¹³⁷ Więcej informacji na temat pomocy prawnej i rzecznictwa <https://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/jogi-segitsegnyujtas>

przesłuchania ofiar w sposób profesjonalny i cywilizowany, z poszanowaniem godności i dóbr osobistych ofiary, ze szczególnym uwzględnieniem unikania wtórnej wiktyimizacji.

Ogólnokrajowy Telefon Zaufania i Informacji Kryzysowej¹³⁸ oraz Poradnie Kryzysowe¹³⁹ posiadają ogólnopolską sieć. Poradnia Kryzysowa to usługa, która pomaga ofiarom przemocy w związku, ich rodzinom i profesjonalistom, którzy mają z nimi kontakt, zapewniając konsultanta w dziedzinie przemocy w związku, co zapobiega poważnym sytuacjom kryzysowym.

Środki prawne, wsparcie dla ofiar i fora skarg dostępne w przypadku podejrzenia nadużycia lub przestępstwa:

- Wszczęcie postępowania karnego, zgłoszenie na policję.
- Wszczęcie postępowania przed Rzecznikiem Praw Podstawowych (w przypadku gdy akt organu ustawowego narusza lub grozi naruszeniem prawa podstawowego).
- Środki odwoławcze w przypadku naruszenia wymogu równego traktowania: wszczęcie postępowania przez Biuro Rzecznika ds. Równego Traktowania, wyodrębnioną komórkę Rzecznika Praw Podstawowych.
- Inicjowanie usług ochrony ofiar i wsparcia ofiar, zwracanie się o pomoc do organizacji pozarządowych działających na rzecz ochrony ofiar i osób z niepełnosprawnością.

Ochrona ofiar, służby wsparcia ofiar, organizacje są dostępne w różnych formach.¹⁴⁰

◆ LITWA

Skuteczne zapobieganie i wspieranie przemocy w rodzinie można osiągnąć jedynie poprzez stałą współpracę międzyinstytucjonalną zarówno na szczeblu państwowym, jak i samorządowym. W zależności od

¹³⁸ <https://okit.hu/>

¹³⁹ <https://segelyszervezet.hu/szemelyes-tanacsadas-krizisambulanciakon/>

¹⁴⁰ Usługi wsparcia dla ofiar i Centra wsparcia dla ofiar <https://vansegitsegitseg.im.gov.hu/aldozatsegito-kozpontok/>).

Sieć Oficerów Wsparcia Ofiar (Instrukcja ORFK 2/2013 (I. 31.) w sprawie zadań policji w zakresie wspierania ofiar).

Krajowa infolinia ds. zarządzania kryzysowego i informacji (Családbarát Magyarországi Központ Nonprofit Közhasznú Kft., strona internetowa i dane kontaktowe: <https://okit.hu/>)

Pomoc prawna i reprezentacja przez adwokata (Wydziały Pomocy Prawnej Stołecznej i Powiatowej Służby Sądowej (<https://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/jogi-segitsegnyujtas>))

Dla dzieci: zgodnie z art. 61 ust. 2 ustawy nr XXXI z 1997 r. o ochronie dzieci i administracji opiekuńczej, znolizowanej w 2019 r., regionalne służby ochrony dzieci mogą świadczyć usługi tzw. Barnahus (czyli dom dziecka)

okoliczności sprawy w udzielanie pomocy ofiarom przemocy może być zaangażowanych dziesięć, a nawet więcej instytucji. Spójność między nimi jest ważnym warunkiem jakości, dostępności i skuteczności usług.¹⁴¹

Według Ministerstwa, główne przeszkody w komunikacji międzyinstytucjonalnej to brak informacji o obowiązkach instytucji, rotacja osób uczestniczących w grupach współpracy międzyinstytucjonalnej, luki komunikacyjne (słabe powiązania poziome między specjalistami pracującymi nad tą samą sprawą, nieskuteczna komunikacja pionowa) oraz brak zaufania międzyinstytucjonalnego. Brakuje nie tylko wiedzy na temat obowiązków i funkcji innych instytucji zaangażowanych w proces pomocowy, ale także wyjaśnień, dlaczego ta czy inna instytucja podjęła taką, a nie inną decyzję w konkretnej sprawie, nad którą pracują inne instytucje. Taka wymiana informacji wymaga powiązań poziomych pomiędzy pracownikami pracującymi z ofiarami przemocy. Komunikacja oparta na powiązaniach pionowych (podleganie kierownikom wyższego szczebla) jest postrzegana jako mało skuteczna.¹⁴²

Dane z badania zainicjowanego przez Litewski Instytut Prawa w latach 2018-2019, w którym wzięli udział przedstawiciele interesariuszy reagujących i udzielających pomocy w przypadkach przemocy domowej, ujawniły, że brakuje systemowej, skoordynowanej i płynnej współpracy pomiędzy interesariuszami w celu rozwiązania problemu przemocy domowej, ponieważ nie jest ona płynna, fragmentaryczna i często chaotyczna. Współpraca pomiędzy podmiotami świadczącymi usługi na rzecz ofiar przemocy w rodzinie ogranicza się zazwyczaj do kontaktów międzyinstytucjonalnych i informowania innych instytucji, jednak ze względu na brak sprzężenia zwrotnego i wspólnego podejścia do udzielania pomocy, nie przekłada się ona zazwyczaj na pracę zespołową i skoordynowane działania w zakresie udzielania pomocy osobom doświadczającym przemocy domowej.¹⁴³

Biuro Rzecznika ds. Równych Szans Republiki Litewskiej zauważa również, że system pomocy kobietom będącym ofiarami przemocy na Litwie jest bardzo rozdrobniony, ponieważ każda instytucja lub organ prowadzi swoją działalność zgodnie z własnymi ustalonymi praktykami pracy, ale wszystko to nie jest

¹⁴¹ I. Michailovič, I., Justickaja, S., Vaičiūnienė, R., Kalpokas, V. ir Visockas, E. (2019). Towards effective cooperation between the police and other stakeholders: a model for identification, assistance and prevention of domestic violence. A scientific study. Vilnius: Lithuanian Law Institute: <https://teise.org/wp-content/uploads/2019/09/POSIB.pdf>

¹⁴² Giedrė Purvaneckienė, Vita Venslovaitė, Irena Stonkuvienė, Rūta Žiliukaitė. Domestic violence: prevention, protection, assistance, cooperation REPORT OF A QUALITY RESEARCH. 2019, Vilnius: https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ataskaita_docx%20%285%29.pdf

¹⁴³ I. Michailovič, I., Justickaja, S., Vaičiūnienė, R., Kalpokas, V. ir Visockas, E. (2019). W kierunku skutecznej współpracy policji z innymi zainteresowanymi stronami: model identyfikacji, pomocy i zapobiegania przemocy domowej. Badanie naukowe. Vilnius: Lithuanian Law Institute: <https://teise.org/wp-content/uploads/2019/09/POSIB.pdf>

połączone w jeden i jednolity system. Z tego powodu kobiety będące ofiarami przemocy domowej często spotykają się z brakiem kompleksowej i spójnej pomocy.¹⁴⁴

Policja zwróciła uwagę, że w przypadku przemocy w rodzinie powinna nastąpić mobilizacja wszystkich zainteresowanych instytucji (specjalistyczna kompleksowa pomoc, ochrona praw dziecka, pomoc społeczna, gminy i inne) w celu zapewnienia niezbędnej i właściwej realistycznej kompleksowej pomocy najczęstszym ofiarom przemocy - rodzinom zagrożonym i wychowującym się w nich dzieciom.¹⁴⁵

❖ POLSKA

W Polsce prawo regulujące przemoc opiera się na ustawie o przeciwdziałaniu przemocy domowej oraz kodeksie karnym. Jeśli osoba jest świadkiem przemocy domowej lub podejrzewa, że ktoś jej doświadcza, może powiadomić Ośrodek Pomocy Społecznej w swojej gminie. Można to zrobić zgłaszając to telefonicznie lub odwiedzając go bezpośrednio. Po takim zgłoszeniu Ośrodek Pomocy Społecznej może wysłać pracownika do rodziny i przeprowadzić wywiad środowiskowy. Inną opcją jest wezwanie policji. Jeśli ktoś czuje, że jego bezpieczeństwo jest zagrożone – może wezwać policję. 112 – to ogólny numer alarmowy. Członek personelu przekieruje połączenie do odpowiednich służb ratunkowych - policji, straży pożarnej lub pogotowia. 997 - numer alarmowy do policji. Numer telefonu do najbliższej jednostki. Numery alarmowe 112 i 997 czynne są przez całą dobę. Policja może zatrzymać osobę stosującą przemoc, jeżeli popełniła lub istnieje podejrzenie popełnienia przestępstwa, zabezpieczyć ślady i dowody przestępstwa oraz wszcząć procedurę Niebieskiej Karty. Jeżeli ofiara przemocy nie czuje się na siłach, by powiadomić policję, może skontaktować się z „Niebieską Linia” pod numerem 800 120 002. Konsultanci pomogą, podpowiedzą, co zrobić w danej sytuacji. Niebieska Linia jest bezpłatna i czynna 24 godziny na dobę. Jeżeli ofiara przemocy ucieka przed sprawcą przemocy, może znaleźć schronienie w specjalnych ośrodkach, np.: Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie (w skrócie Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia). Kolejnym miejscem jest Ośrodek Interwencji Kryzysowej. Ośrodek ten ma na celu udzielanie schronienia i specjalistycznej pomocy m.in. psychologicznej, prawnej, socjalnej.

¹⁴⁴ <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/smurtas-artimoje-aplinkoje-kaip-situacija-lietuvoje-vertina-nukenteje-zmones-ir-ekspertai>

¹⁴⁵ Raport w sprawie pomocy osobom doświadczającym przemocy w obszarze istotnych zagadnień praw człowieka w środowisku przemocy w Sejmie Republiki Litewskiej 31 December 2020 No NŽTI-2020/1-1 Vilnius: https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2021/01/NŽTI-2020-1-1-3D-122_2021-01-142.pdf

Funkcjonariusze policji wypełnili w 2022 r. łącznie 61645 formularzy „Niebieska karta – A”. Liczba osób u których istnieje podejrzenie doznania przemocy wyniosła łącznie 71631, z czego 51935 to kobiety, 10982 to nieletni, a 8714 to mężczyźni¹⁴⁶. Według policyjnych statystyk liczba osób u których istnieje podejrzenie doznania przemocy w 2022 roku (łącznie) – 71631 tys., w tym 51935 tys. kobiet.

Warto podkreślić, że przepisy zostały zmienione w 2020 roku¹⁴⁷. Dzięki tym poprawkom policja dostała również narzędzia do skuteczniejszego zwalczania sprawców przemocy domowej. Funkcjonariusze policji mają możliwość wydania osobie stosującej przemoc nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego najbliższego otoczenia lub nakazu nie zbliżania się do mieszkania i jego najbliższego otoczenia. Te nakazy lub zakazy mogą być wydawane łącznie i obowiązują od momentu ich wydania.

Funkcjonariusze policji są również uprawnieni do wydania nakazu lub zakazu podczas interwencji podjętej we wspólnie zajmowanym lokalu mieszkalnym lub w jego bezpośrednim otoczeniu; w związku z ujawnieniem informacji o stosowaniu przemocy domowej (w szczególności na skutek zgłoszenia osoby dotkniętej przemocą domową, kuratora sądowego lub pracownika jednostki organizacyjnej pomocy społecznej, w związku z wykonywaniem ustawowych obowiązków).

Zmiany te znajdują również odzwierciedlenie w raporcie GREVIO Raport dotyczący Polski w zakresie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej. Dokument został opublikowany 16 września 2021 r. Raport stanowi ocenę działań podjętych przez polskie władze w odniesieniu do wszystkich aspektów Konwencji Stambulskiej oraz dalsze wytyczne.¹⁴⁸

Rzecznik Praw Obywatelskich przedstawił w 2021 i 2022 r.¹⁴⁹ Pełnomocnikowi Rządu do spraw równego traktowania stanowisko w sprawie planowanych zmian w systemie przeciwdziałania i zwalczania przemocy domowej (dot. rządowego projektu nowelizacji ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie). Rzecznik poparł zmiany dotyczące:

- ujednoczenia podstawowych usług świadczonych przez wyspecjalizowane ośrodki wsparcia dla osób doświadczających przemocy domowej,

¹⁴⁶<https://www.infor.pl/prawo/malzenstwo/inne/5696675,ponad-61-tysiecy-niebieskich-kart-w-2022-r-policja-zwalcza-przemoc-domowa.html>

¹⁴⁷<https://www.infor.pl/prawo/malzenstwo/inne/5696675,ponad-61-tysiecy-niebieskich-kart-w-2022-r-policja-zwalcza-przemoc-domowa.html>

¹⁴⁸ For more on the report: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/RPO-raport-grevio-przemoc-domowa>.

¹⁴⁹<https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-przemoc-p%C5%82ec-kobiety-konieczna-strategia-przeciwdzialania>

- zwiększenie liczby przedstawicieli organizacji pozarządowych w Zespole Monitorującym ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej,

- wprowadzenie obowiązkowych szkoleń dla członków zespołów interdyscyplinarnych.

Ponadto Rzecznik zwrócił szczególną uwagę na potrzebę opracowania strategii przeciwdziałania przemocy wobec kobiet ze względu na płeć. W swoich rekomendacjach podkreślał potrzebę ujednoczenia prawa w celu pełnej zgodności z prawem międzyresortowym (CEDAW, Konwencja Stambulska, Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE). Kobiety z niepełnosprawnością są trzy razy bardziej narażone na przemoc (psychiczną, fizyczną, ekonomiczną) niż kobiety bez niepełnosprawności.

◆ PORTUGALIA

W Portugalii organy policji kryminalnej: Narodowa Gwardia Republikańska (GNR), Policja Bezpieczeństwa Publicznego (PSP) i Policja Kryminalna (Polícia Judiciária) zapewniają główny dostęp do wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, a także do usług wsparcia dla ofiar przemocy domowej.

W 2020 r. powstał „Podręcznik Sprawozdawczości Funkcjonalnej do przyjęcia przez Organy Policji Kryminalnej w ciągu 72 godzin od złożenia zawiadomienia o znęcaniu się popełnionym w kontekście przemocy domowej”¹⁵⁰. Niniejszy podręcznik ma na celu usprawnienie procedur, które mają zostać przyjęte w ciągu pierwszych 72 godzin po zgłoszeniu, co ma zasadnicze znaczenie dla promowania bezpieczeństwa ofiar i zwiększenia wskaźnika ścigania spraw w całym systemie wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych.

Niezwykle ważne jest, aby ofiary przemocy domowej w pełni korzystały ze swoich praw, zwłaszcza jako ofiary szczególnie wrażliwe. W celu skutecznego przeciwdziałania nadużyciom przemocy w rodzinie niezbędne jest zebranie materiału dowodowego pozwalającego na zastosowanie specjalnych trybów przyspieszonych (np. postępowanie uproszczone lub skrócone), tak aby zapewnić efekt odstraszący i przekazać społeczeństwu przesłanie o skutecznej nietolerancji państwa wobec tego zjawiska przemocy. Złożoność sytuacji związanych z przemocą domową wymaga zintegrowanej i wyartykułowanej interwencji między zaangażowanymi podmiotami, a mianowicie strukturami wsparcia i przyjmowania ofiar.

Zadaniem organów policji kryminalnej jest zagwarantowanie zbioru założeń i praw ofiar, a mianowicie:

¹⁵⁰https://www.cig.gov.pt/wp-content/uploads/2020/06/172-20_MANUAL_ATUACAO_FUNCIONAL_Final.pdf

- Gwarantowane bezpieczeństwo, prywatność i komfort udzielanej pomocy;
- Pomoc bezpośrednia najlepiej udzielana jest przez specjalistę, który przeszedł specjalne szkolenie i jest tej samej płci (w tym przypadku, jeśli ofiara sobie tego życzy i jeśli nie zakłóca to normalnego funkcjonowania usługi);
- Możliwość towarzyszenia ofierze przez adwokata, z możliwością jego wyznaczenia w razie potrzeby w trybie pilnym;
- Informacje o strukturach pomocowych, do których ofiara może zwrócić się o wsparcie;
- Propozycja oświadczeń do zapamiętania (według zdefiniowanych kryteriów).

Informacje udzielane ofierze przez policyjne organy kryminalne powinny mieć na celu zmotywowanie jej do uzyskania specjalistycznego wsparcia oraz zrozumienie charakteru i znaczenia wsparcia, jakie może otrzymać. Elementy te decydują o tym, aby ofiara czuła się bardziej chroniona i pewna siebie zarówno w aspektach związanych z procesem karnym, jak i w wymiarze jej przyszłości.

Po wyrażeniu przez ofiarę zgody na udzielenie specjalistycznej pomocy przez strukturę wsparcia w jej miejscu zamieszkania (lub miejscu pracy lub innym), policyjne organy kryminalne powinny skontaktować się ze wskazaną strukturą (jeśli jest w godzinach pracy). Poza godzinami pracy biura należy wysłać wiadomość e-mail z prośbą o pilne zaplanowanie pomocy. Niezależnie od godzin otwarcia struktur wsparcia ofiar, procedury powinny być określone lub ułatwione w ramach istniejących sieci lokalnych.

Jeżeli ofiara wyrazi życzenie, aby towarzyszyła jej struktura wspierająca, ale nie chce tego zrobić od razu, policyjne organy przestępcze powinny zapewnić bezpośredni kontakt ze strukturą wspierającą. Nawet w sytuacjach, w których ofiara oświadcza, że nie życzy sobie, aby towarzyszyła jej struktura wspierająca, policyjne organy przestępcze powinny zapewnić jej ten kontakt.

Jak wcześniej wspomniano, w departamentach Ministerstwa Publicznego istnieją Biura Wsparcia Ofiar, które zapewniają zapobieganie, pomoc i działania następcze w sytuacjach przemocy domowej. Zasoby te posiadają odpowiednie warunki, a mianowicie mogą zapewnić prywatność ofiarom. Biorąc pod uwagę możliwość udzielenia wyartykułowanej i pilnej reakcji tam, gdzie ona istnieje, ważne jest, aby w miarę możliwości korzystać z GAV działającego w pomieszczeniach prokuratury. Celem jest urzeczywistnienie prawa do

towarzyszenia od samego początku. W żadnym przypadku istnienie GAV nie powinno uniemożliwiać połączenia z innymi strukturami wspierającymi ofiary.

Należy przekazać prokuraturze w ciągu 72 godzin od złożenia zawiadomienia o przemoc w rodzinie wszelkie informacje dotyczące sprawy, aby mogła podjąć decyzję jakie środki należy podjąć. Ponieważ przemoc domowa jest przestępstwem publicznym, dochodzenie będzie kontynuowane. Ten 72-godzinny okres pomaga w podjęciu określonych środków (np. wysłuchanie ofiary, złożenie wniosku o wydanie nakazu aresztowania, zastosowanie natychmiastowych środków przymusu itp.).

◆ HISZPANIA

Hiszpania jest silnie zdecentralizowanym państwem. Jest ono zorganizowane na trzech poziomach:

- Państwo
- Wspólnoty autonomiczne (17 wspólnot autonomicznych i dwa miasta ze statutem autonomii);
- Podmioty lokalne.

Ponieważ jest to złożony organizacyjny system, wymaga znacznej koordynacji i wymiany informacji pomiędzy organami administracji publicznej odpowiedzialnymi za ochronę i zagwarantowanie praw człowieka kobiet będących ofiarami GBV. Z tego powodu przekrojowość polityk publicznych w tym obszarze charakteryzuje podział kompetencji na trzech poziomach.

W tym sensie istnieją pewne usługi wsparcia dla ofiar GBV, takie jak usługa 016, ATENPRO lub system VioGen, które zależą od administracji państwowej Hiszpanii.

Natomiast usługi opiekuńcze, ambulatoryjne i mieszkaniowe, a także środki na kompleksową opiekę nad kobietami zależą od wspólnot autonomicznych. Oznacza to, że usługi te można znaleźć we wszystkich wspólnotach autonomicznych, jednak każda z nich będzie odpowiedzialna za regulację sposobu świadczenia tej usługi na swoim terytorium¹⁵¹.

W związku z tym, choć wszystkie usługi wsparcia muszą spełniać pewne zunifikowane kryteria, ich funkcjonowanie zależy od regulacji wspólnot autonomicznych.

¹⁵¹ In the following link you can find a search tool for support and prevention resources in cases of gender violence closest to your location in Spain: <https://wrap.igualdad.gob.es/recursos-vgd/search/SearchLocation.action>

Ze swojej strony Podmioty Lokalne mogą również zarządzać zasobami ambulatoryjnymi i pomocowymi, takimi jak placówki opiekuńcze w sytuacjach kryzysowych, ośrodki informacyjne, poradnictwo i interwencja psychologiczna w krótkim, średnim i długim okresie oraz mieszkania interwencyjne lub mieszkania krótkoterminowe.

Usługi te są jednak świadczone w sposób wysoce skoordynowany między nimi a różnymi poziomami (państwowym, regionalnym i lokalnym). Jako przykład można podać usługę 016. Usługa ta przekazuje telefony alarmowe związane z przemocą ze względu na płeć do regionalnego numeru 112 i przekazuje połączenia do telefonów Wspólnot Autonomicznych, które mają usługi informacyjne i porady prawne, takie jak 016.

W przypadku systemów sądowniczych istnieją pewne wspólnoty autonomiczne, które mają przekazane uprawnienia w sprawach wymiaru sprawiedliwości, dlatego w tych wspólnotach biura pomocy ofiarom zależą od rządu autonomicznego.

4.2. Wspieranie procesu podejmowania decyzji: Na czym to polega?

Jedną z zasad Konwencji ONZ o prawach osób z niepełnosprawnością (2006) jest "poszanowanie przyrodzonej godności, autonomii jednostki, w tym swobody podejmowania własnych decyzji, oraz niezależności osób". A w artykule 12 dotyczącym dostępu do wymiaru sprawiedliwości mówi: "osoby z niepełnosprawnością korzystają ze zdolności prawnej na równi z innymi we wszystkich aspektach życia".

WWD ofiary GBV mogą mieć do czynienia z długimi i skomplikowanymi procesami, w których muszą podejmować złożone decyzje, do których potrzebują wsparcia.

Wspomagane Podejmowanie Decyzji (SDM) to narzędzie, które umożliwia osobom z niepełnosprawnością, w naszym przypadku WWD, zachowanie zdolności do podejmowania decyzji poprzez wybór osób, które mogą im pomóc w ich podjęciu. Wspierane podejmowanie decyzji promuje samostanowienie, kontrolę i autonomię.

Kobieta z niepełnosprawnością, która stosuje SDM, wybierze swoich "zaufanych doradców", spośród przyjaciół, rodziny lub profesjonalistów. Te osoby wspierające pomogą WWD zrozumieć sytuację, z którą będzie się spotykać i wybory, których może dokonać. Nauczą ją również narzędzi, aby mogła podejmować

własne, świadome decyzje. Osoby wspierające zapewniają rodzaj i ilość pomocy, którą wybierze dana osoba. Osoba ta pozostaje osobą podejmującą ostateczne decyzje.

W procesie wspieranego podejmowania decyzji istnieją pewne kroki, które pozwalają nam wspierać WWD w podejmowaniu świadomych decyzji. Kroki te mogą być wykorzystane przez kobiety z niepełnosprawnością do zastanowienia się nad decyzjami, które należy podjąć z powodu przemocy, której doświadczyły.

Kroki te są następujące:

1. Identyfikacja problemu. Po pierwsze, ważne jest, aby wiedzieć, że należy podjąć decyzję. W tym celu należy jasno określić charakter decyzji, która ma zostać podjęta. Na przykład, ważne jest, aby zidentyfikować, że znajdujemy się w sytuacji przemocy ze względu na płeć i że musimy podjąć decyzję, czy odejść od partnera, zgłosić przemoc, zadzwonić na infolinię itp.
2. Zbieranie informacji. Etap zbierania informacji związanych z podejmowaną decyzją ma fundamentalne znaczenie dla podejmowania świadomych decyzji. W naszym przykładowym przypadku powinniśmy spróbować znaleźć informacje o tym, jak złożyć skargę, do jakich służb ratunkowych mogą zadzwonić itp.
3. Identyfikacja rozwiązań lub możliwych wyborów. Po zebraniu informacji można zidentyfikować możliwe kierunki działań lub alternatywy. Na tym etapie można sporządzić listę wszystkich możliwych wyborów. Na przykład można złożyć skargę do krajowej policji, wezwać prawnika, aby doradził i towarzyszył skardze, można zwrócić się do służb socjalnych o wsparcie psychologiczne w związku z tym, co się stało i tak dalej.
4. Wybór rozwiązania. Po rozważeniu wszystkich alternatyw należy wybrać tę, która wydaje się najlepsza. Nie oznacza to, że tylko jedna z alternatyw powinna zostać podjęta jako decyzja, można nawet wybrać kombinację alternatyw.
5. Podjęcie decyzji i dalsze działania. Po podjęciu decyzji należy rozpocząć wdrażanie wybranej alternatywy.

W odniesieniu do wsparcia w podejmowaniu decyzji należy pamiętać, że trzeba nauczyć się zawsze szanować decyzje ludzi, niezależnie od ich niepełnosprawności. Bardzo ważne jest również, aby nauczyć się wspierać podejmowanie decyzji zamiast decydować o tym, co uważa się za wygodniejsze: wspierać zamiast zaopatrywać.

Należy pamiętać, że nie powinniśmy mylić postaci wsparcia w podejmowaniu decyzji z postacią facylitatora. Jak wyjaśniono w poprzednich rozdziałach, facylitator jest profesjonalistą, który interweniuje w procedurach, aby ocenić i doradzić, jakie potrzeby wsparcia mają osoby z niepełnosprawnością i jak je zapewnić, aby zagwarantować im prawo dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Dlatego też postać ta jest ujęta w ramy procesu sądowego.

Wsparcie decyzyjne koncentruje się na codziennym życiu osoby z niepełnosprawnością i wsparciu, którego potrzebuje w swoich naturalnych kontekstach.

Posiadanie figury wsparcia w podejmowaniu decyzji jest kluczowe w relacji pomocy WWD będącym ofiarami GBV, a także ważnym elementem usług włączających i zapewniających odpowiednią reakcję.

4.3. Wsparcie peer-to-peer (partnerskie) i sorority (siostrzeństwo): empowerment kobiet z niepełnosprawnością

Kto lepiej niż kobieta z niepełnosprawnością, która doświadczyła i przezwyciężyła sytuację GBV, może wspierać i/lub szkolić inne WWD w tej kwestii. Jest ona ekspertem z doświadczenia, który będzie w stanie zaoferować odpowiednie wsparcie partnerskie z wcześniejszym przeszkoleniem i niezbędnym wsparciem.

4.3.1. Czym jest wsparcie peer-to-peer?¹⁵²

Są różne sposoby realizacji wsparcia partnerskiego, jednak uogólniając ma ono następujące cechy:

- Opiera się na przeżytych doświadczeniach: ludzie o podobnych doświadczeniach mogą się do siebie odnosić. Podobne doświadczenie ich łączy.
- Autentyczne wsparcie: Będąc opartym na przeżytych doświadczeniach, daje możliwość wystąpienia unikalnych form empatii i walidacji.
- Praktyczne porady: Podobne doświadczenia życiowe pozwalają ludziom oferować sobie nawzajem praktyczne porady i sugestie, których specjaliści mogą nie znać.

¹⁵² Mead, S., & MacNeil, C. (2006). Wsparcie rówieśnicze: What makes it unique. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 10(2), 29-37.

- Nieprofesjonalny punkt widzenia: Ten aspekt wsparcia partnerskiego może pozwolić osobom, które poczuły się odłączone, odbudować poczucie przynależności i wspólnoty.

Korzyści płynące z wzajemnego wsparcia peer-to-peer lub uczenia się

Jest to praktyka, która ułatwia i promuje wzmocnienie pozycji kobiet z niepełnosprawnością.

Poprzez rozwijanie ról, które są inne niż zwykle, wsparcie partnerskie oferuje kobietom z niepełnosprawnością możliwość zobaczenia siebie w nowej roli, jako self-adwokatkę, która dowartościowuje ich doświadczenie, to natomiast wzmacnia i poprawia ich samoocenę. Jednocześnie kobieta, która „uczy” lub wspiera inną, sprzyja jej wzmocnieniu, promuje włączenie roli kobiety self-adwokatkę w świat polityczny i społeczny, jako agenta zmian. Widząc wzmocnione kobiety i odnosząc się do nich pozwala poczuć, że jest to możliwe, że ona też może to zrobić. To rodzi nadzieję: uczestniczki mogą uwierzyć lub wyobrazić sobie lepszą przyszłość.

Wsparcie partnerskie jest formą wsparcia społecznego: poprzez wspieranie interakcji stwarza możliwości przeciwdziałania izolacji społecznej, z którą mogą mieć do czynienia osoby z niepełnosprawnością, ofiary GBV. Ponadto, relacja dzielenia się może prowadzić do poczucia akceptacji, wzajemnego zaufania i większej empatii ze strony partnerów.

Ułatwia zrozumienie i komunikację poziomą. Wzmacnia wiarę w siebie: zobaczenie, że ktoś pokonał sytuację GBV pomaga mieć inną wizję siebie i myśleć, że jest również "doświadczonym ekspertem".

Wsparcie partnerskie lub uczenie się zachęca do współpracy, zdobywania wiedzy i poszukiwania rozwiązań. Sprzyja także podejmowaniu decyzji w rozwiązywaniu problemów.

Poniżej możemy znaleźć różne doświadczenia życiowe kobiet z niepełnosprawnościami:

- [Melissa Crisp-Cooper](#)
- [Głos odwagi: Świadczenia niepełnosprawnych kobiet będących ofiarami przemocy ze względu na płeć.](#)
- [Cristina Paredero, działaczka na rzecz praw niepełnosprawnych kobiet, które padły ofiarą przemocy ze względu na płeć.](#)
- [María Fernanda Castro Maya](#)

- [Heidi Crowter](#)
- [Cassée](#) Debout

Zalety wsparcia typu peer-to-peer

Bezpośrednia interakcja między kobietami o podobnych doświadczeniach związanych z GBV sprzyja aktywnemu uczeniu się i umożliwia odporność. Wspieranie i uczenie innych kobiet wzmacnia własną naukę. Uczestniczki wsparcia rówieśniczego czują się bardziej komfortowo i otwarcie w interakcji z rówieśnikami. Kobiety mogą dzielić, jak równe sobie, podobny dyskurs, co ułatwia wzajemne zrozumienie.

Należy zwrócić uwagę na potencjał technologii umożliwiających zdalne wsparcie rówieśnicze (online i/lub przez telefon), w sytuacjach, w których kobiety nie mogą spotkać się twarzą w twarz.

4.3.1. Co to jest sorority (siostrzeństwo)?

Słowo sorority pochodzi od łacińskiego "soror" - siostra. Sorority to związek solidarności i wzajemności między kobietami w walce o ich wzmocnienie i obronę ich praw. Jest to sorority kobiet, które nie rozróżnia klas, pochodzenia etnicznego lub innych warunków, takich jak posiadanie lub nieposiadanie niepełnosprawności. Siostrzeństwo jest etyczną i polityczną praktyką, poprzez którą kobiety uznają się za zróżnicowane, ale także za równe sobie, aby sprzymierzyć się i przekształcić rzeczywistość.

Meksykańska badaczka Marcela Lagarde, jedna z głównych promoterek obecnego użycia tego terminu, w kontekście walki feministycznej, definiuje sorority jako:

„Etyczny, polityczny i praktyczny wymiar współczesnego feminizmu. Jest to doświadczenie kobiet, które prowadzi do poszukiwania pozytywnych relacji oraz egzystencjalnego i politycznego przymierza, ciała do ciała, podmiotowość do podmiotowości z innymi kobietami, aby konkretnymi działaniami przyczynić się do społecznej eliminacji wszelkich form ucisku i wzajemnego wsparcia. aby osiągnąć rodzajową siłę wszystkich i żywotne upodmiotowienie każdej kobiety.”¹⁵³

Siostrzeństwo to potężne narzędzie do walki z GBV. Pozwala kobietom wspierać się nawzajem, aby wzmocnić swoją pozycję i wspólnie walczyć o wyeliminowanie wszelkich form przemocy i opresji. We współpracy można osiągnąć zmiany społeczne. Zjednoczenie daje siłę!

¹⁵³ Lagarde, Marcela. Pacto entre mujeres: sororidad. *Aportes* (25): 126.

4.3.2. Wsparcie partnerskie i sorority kluczowe aspekty dla empowermentu kobiet z niepełnosprawnością

Sorority, zjednoczenie i współpraca kobiet, jest istotnym aspektem empowermentu kobiet. Etyczny charakter sorority zakłada możliwość generowania praktyk wzajemnej troski, wzajemnego wsparcia wśród partnerów, w obliczu różnych form GBV.

Co to jest empowerment?

Empowerment to nadanie komuś uprawnień i niezależności, wpływu lub wiedzy, aby mógł coś zrobić. Oznacza to uppełnomocnienie, upoważnienie siebie. Empowerment to proces, który pozwala ludziom wzmocnić swoje możliwości, pewność siebie i przywództwo jako część grupy społecznej, aby promować pozytywne zmiany w sytuacjach, w których żyją¹⁵⁴.

Empowerment kobiet to proces, który pozwala na zwiększenie udziału i przywództwa kobiet we wszystkich aspektach ich życia osobistego i społecznego. Dzięki temu mogą one być właścicielkami swojego życia, swoich działań i decyzji oraz w pełni i na równi uczestniczyć we wszystkich obszarach życia społecznego, w tym w podejmowaniu decyzji i dostępie do władzy. Indywidualny empowerment każdej kobiety jest bardzo ważny, ale tak samo ważny jest zbiorowy empowerment kobiet, a to wiąże się z pojęciem sorority.

*„Jeśli kobiety włączają swoje doświadczenia i postępy jako część siebie i przekształcają się, stają się upodmiotowione, ponieważ zmienia się ich podmiotowość, poszerzają swoją wizję świata i życia, zwiększają swoje możliwości i zdolności oraz swoją incydentalność, zdobywają bezpieczeństwo i siłę; to znaczy poprzez internalizację ten zespół sił witalnych, nabywają witalną potencję”.*¹⁵⁵

Aby się wzmocnić, WWD potrzebują tego samego, co inne kobiety lub każda inna osoba: mieć realne możliwości uczestniczenia w społeczności i w podmiotach, z którymi są związane, aby robić rzeczy, wybierać, próbować, mylić się, mieć rację... Niezbędne jest również specjalistyczne szkolenie w tym zakresie, zwłaszcza w zakresie zapobiegania GBV.

Działania na rzecz empowermentu WWD - ofiar GBV mogą mieć jako cele (patrz także rozdz. 2 pkt 2.3. niniejszego podręcznika):

¹⁵⁴ <http://www.diariofemenino.com.ar/documentos/em poderamiento.pdf>

¹⁵⁵ Lagarde, M. Guía para el empoderamiento de las mujeres. Cuaderno 1. Vías para el empoderamiento de las mujeres. Proyecto Equal I.O. Metal.

-
- Aby kobiety uznawały, doceniały i rozwijały własne możliwości, a także odporne postawy i predyspozycje.
 - Aby nauczyły się rozpoznawać sytuacje GBV i naruszania ich praw, aby móc lepiej zapobiegać i/lub radzić sobie z nimi.
 - Aby stworzyć społeczną sieć wsparcia, z sorority, włączenia i szacunku dla różnorodności.

Na początku tego rozdziału potwierdziliśmy, że bronimy wartości dodanej zaangażowania i bezpośredniego udziału WWD w budowaniu włączających i zapewniających odpowiednią reakcję usług dla ofiar, ponieważ nikt nie jest lepszy niż one same, aby wyrazić i bronić swoich potrzeb i żądań, przy niezbędnym wsparciu, przed innymi podmiotami.

4.4. Bibliografia oraz informacje uzupełniające

- <https://violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/derechos/docs/mayo2019/GUIADERECHOScast22052019.pdf>
- <https://supporteddecisions.org/about-supported-decision-making/>
- https://violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/PuntoVioleta/GuiaPuntoVioletaValentia_web.pdf
- <https://violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/comoDetectarla/primerosSignos/PRIMERO S SIGNOS .pdf>
- https://violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/recursos/servicioTecnico/ATENPRO_FACIL.pdf
- <https://violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/lecturaFacil/docs/glosariolf.pdf>

5. Wnioski

5.1 Jak powinny wyglądać modelowe usługi dla kobiet z niepełnosprawnością, które są ofiarami GBV.

Jak widzieliśmy w podręczniku TAR, kobiety i dziewczęta z niepełnosprawnością spotykają się z dyskryminacją wielokrotną i krzyżującą się we wszystkich sferach życia i są bardziej narażone na przemoc, nadużycia i szkodliwe praktyki w porównaniu z kobietami bez niepełnosprawności. Przemoc ta może mieć miejsce w różnych środowiskach (w tym w instytucjach, środowiskach rodzinnych i szkołach niekoedukacyjnych) i przybierać różne formy, takie jak molestowanie seksualne i przemoc, a także przymusowa aborcja, sterylizacja i przemoc związana z niepełnosprawnością.

Zgodnie z ustaleniami Raportu SOTA przeprowadzonego w ramach tego projektu, usługodawcy dla kobiet z niepełnosprawnością i główni usługodawcy stoją przed wspólnymi wyzwaniami, zwłaszcza w zakresie zapewniania odpowiedniego wsparcia ofiarom i rozpoznawania przemocy, z którą się spotykają.

W związku z tym istnieje zapotrzebowanie na odpowiedzialne i sprzyjające włączeniu społecznemu usługi wspierające kobiety z niepełnosprawnością, które są ofiarami przemocy ze względu na płeć

Potrzebne są dostępne usługi dla kobiet, dostosowane do każdego rodzaju niepełnosprawności i różnych potrzeb w zakresie wsparcia, gdzie zagwarantowana jest opieka wolna od stereotypów, mitów i błędnych przekonań związanych z niepełnosprawnością. Muszą one być włączające i zapewniające odpowiednią reakcję, przyjmując wszelkie niezbędne dostosowania i udogodnienia, aby zapewnić najlepszą możliwą opiekę i wsparcie kobietom z niepełnosprawnością.

Usługi wsparcia dla kobiet z niepełnosprawnością, które są ofiarami przemocy ze względu na płeć, muszą zapewnić wszystkim kobietom potrzebującym wsparcia dostęp do nich na równych zasadach.

Aby zapewnić usługi, które są wrażliwe i zapewniające odpowiednią reakcję, musimy zmienić sposób, w jaki te usługi są obecnie świadczone. Wymaga to współpracy między różnymi podmiotami zaangażowanymi w sektor medyczny, opieki społecznej, służb wspierania ofiar, sądownictwa i policji. Działania, które należy przeprowadzić, muszą być skoordynowane zarówno wewnątrz w ramach każdej instytucji i jej różnych

departamentów lub sekcji, jak i między różnymi organami. Z drugiej strony ważne jest, aby wszystkie służby i instytucje posiadały odpowiednie i wystarczające środki do wspierania kobiet, w tym kobiet z niepełnosprawnością.

Każdy podmiot zaangażowany w udzielanie wsparcia ofiarom przemocy na tle płciowym powinien mieć jasno określony zakres swoich działań oraz podstawowe wytyczne lub protokoły. Dane informacje powinny być udostępniane wszystkim służbom i instytucjom. W tym momencie bardzo ważne jest, aby zawsze móc liczyć na udział, współpracę i wysłuchanie samych kobiet, które doświadczyły przemocy, jako doświadczonych ekspertów, w szczególności kobiet z niepełnosprawnością, w tworzeniu zasobów i ulepszaniu usług.

Wykazaliśmy również, że dostępność jest kluczowym czynnikiem w zapewnianiu usług sprzyjających włączeniu społecznemu. Dostępność jest prawem człowieka uznanym przez prawo międzynarodowe i musi być obecna we wszystkich obszarach opieki nad kobietami będącymi ofiarami przemocy. Dotyczy to nie tylko dostępności fizycznej, ale także poznawczej i komunikacyjnej.

5.2 Grupy robocze projektu Response. Czego się nauczyliśmy i jakie są doświadczenia zaangażowanych podmiotów?

W ramach projektu, w którym opracowano niniejszy podręcznik, zorganizowano 5 stacjonarnych warsztatów w każdym kraju partnerskim w celu zaprezentowania treści podręcznika. Te pięć warsztatów opierało się na aktywnościach polegających na wzajemnym uczeniu się i współpracy, obejmowało wszystkie grupy docelowe: SP, MSP i WWD. Wszystkie zostały przeprowadzone przy użyciu połączonej metodologii treści teoretycznych i ćwiczeń praktycznych.

Pierwsze warsztaty odbyły się z trzema grupami docelowymi w celu nawiązania pierwszego kontaktu, wzajemnego poznania się i stworzenia przestrzeni zaufania, w której można pracować. Miało to ogromny pozytywny wpływ, ponieważ istnieje bardzo niewiele sytuacji, w których trzy grupy docelowe mogą spotkać się w przestrzeni roboczej.

Podczas warsztatów omówiono takie tematy, jak kluczowe pojęcia, specyfika przemocy ze względu na płeć wobec kobiet z niepełnosprawnościami, dyskryminacja wielokrotna i krzyżowa, prawa kobiet z niepełnosprawnościami oraz główne wyniki raportu SOTA.

Drugi warsztat koncentrował się na usługodawcach. Celem tego warsztatu był drugi rozdział TAR, dotyczący kluczowych kwestii związanych z zapewnieniem odpowiedniego wsparcia kobietom z niepełnosprawnościami będącymi ofiarami przemocy ze względu na płeć.

Usługodawcy są kluczowymi podmiotami w zapobieganiu i wykrywaniu przemocy ze względu na płeć u kobiet, które wspierają, więc była to jedna z najważniejszych treści, nad którymi pracowano podczas warsztatów.

Warsztat trzeci skupił się na głównych usługodawcach. Omówiono podstawowe aspekty odpowiedniego, niestereotypowego i elastycznego wsparcia dla kobiet z niepełnosprawnością będących ofiarami przemocy ze względu na płeć. Ponadto szczególny nacisk położono na facylitatora jako wyspecjalizowanego i neutralnego profesjonalistę, który w stosownych przypadkach ocenia, projektuje, doradza i/lub zapewnia osobom z niepełnosprawnością, niezależnie od tego, czy są one oficjalnie uznane za osoby z niepełnosprawnością oraz prawnikom zaangażowanym w postępowanie sądowe, z odpowiednim i niezbędnym wsparciem, aby umożliwić osobom z niepełnosprawnością korzystanie z prawa dostępu do wymiaru sprawiedliwości na równych zasadach z innymi osobami.

Ponadto, pełniąc rolę głównych podmiotów wprowadzających zmiany, pracowali nad podstawowymi aspektami zapobiegania przemocy ze względu na płeć wobec kobiet z niepełnosprawnościami.

Warsztat czwarty koncentrował się na uczestnictwie kobiet z niepełnosprawnościami. Pracowaliśmy z treścią podręcznika w przystępny sposób, z materiałami dostosowanymi do łatwego czytania i dynamiki uczestnictwa.

Celem tych warsztatów było przede wszystkim uświadomienie kobietom z niepełnosprawnością ich praw, a także zdobycie umiejętności, które pozwoliłyby im rozróżnić, kiedy mają do czynienia z przemocą ze względu na płeć.

Ponadto uważamy, że istotne jest, aby kobiety wiedziały, jakie usługi istnieją na ich terytorium w celu wspierania ofiar przemocy ze względu na płeć, jak uzyskać do nich dostęp, a także jakie procedury prawne mogą wynikać z przemocy ze względu na płeć.

Podczas tych warsztatów pracowaliśmy również nad systemem wsparcia w zakresie podejmowania decyzji i wsparcia partnerskiego.

W jednym z krajów, w którym odbyły się warsztaty, kobiety były tak pozytywnie nastawione do warsztatów, że poprosiły o zorganizowanie kolejnych, w których mogłyby ponownie uczestniczyć.

Na koniec odbył się piąty warsztat, w którym ponownie wzięły udział wszystkie trzy grupy docelowe. Podczas tego warsztatu omówiono doświadczenia każdej z grup docelowych w ich warsztatach, podzielono się wyciągniętymi wnioskami i omówiono koncepcję usług wsparcia wrażliwych dla kobiet będących ofiarami przemocy ze względu na płeć.

Na podstawie wyników i wniosków z tych warsztatów opracowano drugą wersję tego podręcznika, zawierającą wszystkie proponowane ulepszenia.

Niektóre z **wniosków, jakie wyciągnęliśmy** dzięki grupom roboczym projektu:

- Znaczenie **posiadania przestrzeni do pracy nad tą kwestią, dzielenia się doświadczeniami, łączenia różnych zaangażowanych podmiotów**. Spotkanie kobiet z niepełnosprawnościami z osobami pracującymi w różnych służbach jest niewątpliwie pomostem, który zbliża usługodawców i specjalistów do ludzi, a specjaliści mogą poznać kobiety z niepełnosprawnościami i ich historie, z których wiele nigdy nie miało bezpośredniego kontaktu z kobietami o różnych potrzebach.
- Ważne jest, aby wziąć pod uwagę **dostępność** podczas tworzenia kampanii uświadamiających i uwrażliwiających na przemoc ze względu na płeć. Należy mieć dostępne materiały i kampanie, które pozwolą dotrzeć z informacjami do wszystkich, w tym kobiet najbardziej potrzebujących wsparcia. Ponadto ważne jest, aby te kampanie i informacje były umieszczane we wszystkich miejscach publicznych, aby miały szerszy zasięg. Jednocześnie ważne jest, aby podkreślić znaczenie uwidocznienia **ofiar przemocy ze względu na płeć i**

kobiet z niepełnosprawnością oraz udzielenia im głosu w tych kampaniach uświadamiających.

- Znaczenie, jakie dla ofiar ma możliwość **polegania na grupie wsparcia**. Możliwość posiadania przestrzeni stworzonej przez osoby, które również przeszły przez podobne doświadczenia, ma ogromną wartość w radzeniu sobie z traumatycznymi sytuacjami.
- Tworzenie **dostosowanych i dostępnych kursów** dla kobiet z niepełnosprawnościami, które mogą dać im narzędzia do obrony przed przemocą, takie jak kursy samoobrony.
- Ogromna wartość i znaczenie **posiadania „menedżera sprawy”**. Podkreślono znaczenie osoby wspierającej, która może towarzyszyć ofierze podczas całej procedurze, czego nie należy mylić z postacią facylitatora.
- Znaczenie **współpracy i wspólnych działań** między organami administracji publicznej, usługodawcami wspierającymi ofiary i organizacjami, które pracują z ofiarami i kobietami z niepełnosprawnościami oraz wspierają je, a także z samymi kobietami z niepełnosprawnościami.
- Znaczenie **kobiet z niepełnosprawnościami jako trenerek**. Ma to znacznie większy wpływ na osoby szkolone, gdy historie mogą być opowiedane w pierwszej osobie.
- Znaczenie szkoleń nie tylko dla kobiet i dziewcząt, ale także mężczyzn i chłopców, aby **pracowali nad takimi pojęciami, jak zgoda** i uczenie się rozpoznawania siebie jako potencjalnych agresorów.
- Znaczenie poznania historii kobiet z niepełnosprawnościami, które są aktywistkami i self-adwokatkami. **Znaczenie wsparcia partnerskiego**.
- **Refleksja nad rolami płci, stereotypami i równością** poprzez dyskusje promuje świadomość i badanie konstrukcji społecznych. Ćwiczenie polegające na wizualizacji kobiety w społeczeństwie zapewnia wgląd we własne uprzedzenia i negatywny wpływ stereotypów dotyczących płci, które prowadzą do przemocy ze względu na płeć.
- Ważne jest, aby wiedzieć, że nadużycia **online są również formą przemocy**. Nowe badania przeprowadzone przez Amnesty International ujawniły alarmujący wpływ nadużyć i nękania

w mediach społecznościowych na kobiety na całym świecie, które zgłaszają, że cierpią z powodu stresu, niepokoju lub ataków paniki z powodu tych szkodliwych doświadczeń online.¹⁵⁶

- Znaczenie **szkolenia i uwrażliwiania profesjonalistów** w celu zwalczania uprzedzeń i braku wiarygodności kobiet z niepełnosprawnościami. Musimy słuchać, wierzyć i ufać.
- **Ograniczenia, z jakimi borykają się specjaliści** w krajowym systemie opieki zdrowotnej (np. niedobór zasobów ludzkich; duże obciążenie pracą; presja na czas konsultacji i opieki; wysoki stosunek liczby pacjentów do lekarzy/pielęgniarek) mogą mieć wpływ na zdolność i chęć internalizacji znaczących zmian w zakresie adekwatności usług określonych jako wrażliwe i reagujące na GBV wobec osób z niepełnosprawnościami.
- **Zapewnienie Spójności i Wrażliwości.** Najważniejsze jest utrzymanie integralności i spójności interwencji, przy jednoczesnym dostosowaniu ich do wyjątkowych potrzeb i doświadczeń ofiar. Takie podejście zapewnia, że wsparcie jest nie tylko niezawodne, ale także empatyczne, odnosząc się do emocjonalnych i psychologicznych aspektów powrotu do zdrowia.
- Wykorzystując **w szkoleniu prawdziwe studia przypadków**, uczestnicy zagłębili się w scenariuszach przemocy, ucząc się skutecznych sposobów szukania pomocy. Praktyczne ćwiczenia analizujące sytuacje i proponujące rozwiązania jeszcze bardziej pogłębiają zrozumienie przemocy ze względu na płeć i jej poważnych konsekwencji. Działania te znacznie poprawiły umiejętności krytycznego myślenia wszystkich uczestników.¹⁵⁷

¹⁵⁶ <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2017/11/amnesty-reveals-alarming-impact-of-online-abuse-against-women/>

¹⁵⁷ Studia przypadków wykorzystane podczas warsztatów można znaleźć w załączniku 1.

6. Bibliografia

- Kampania "Then who" 25N 2022 Rząd Hiszpański: <https://www.youtube.com/watch?v=vxfR1-zgdwY>
- Konwencja ONZ o prawach osób z niepełnosprawnościami (UNCRPD) (United Nations, 2006), <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-2.html>
- Stanowisko EDF w sprawie przemocy wobec kobiet i dziewcząt z niepełnosprawnością w Unii Europejskiej (European Disability Forum, 2021), www.edf-feph.org/content/uploads/2021/05/final-EDF-position-paper-on-Violence-against-women-and-girls-with-disabilities-in-the-European-Union.pdf
- Przemoc wobec kobiet: ogólnounijne badanie (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014), <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey>
- Strona projektu Athena: Ochrona ofiar z niepełnosprawnością intelektualną przed nadużyciami <http://athenabegin.org/>
- Protokół postępowania w przypadku ewentualnych przypadków złego traktowania (Plena inclusión - PROTEDIS): <https://www.plenainclusion.org/publicaciones/buscador/protocolo-de-actuacion-ante-posibles-casos-de-malos-tratos/>
- Interseksjonalne spojrzenie na przemoc wobec kobiet z niepełnosprawnością. Arenas Conejo (2015): <https://opo.iisi.net/index.php/ols/article/download/402/637/3378>
- Fundacja Avon dla Kobiet – kampania przeciwko przemocy wobec kobiet: <https://www.youtube.com/watch?v=IQjxslRQFgE>
- Fundacja Avon dla Kobiet – Powiedz „nie” przemocy na tle płciowym/przemocy symbolicznej: <https://www.youtube.com/watch?v=Z6RHsjpjfW0>
- Baromètre Santé sourds et malentendants 2011/2012. <https://www.santepubliquefrance.fr/etudes-et-enquetes/barometres-de-sante-publique-france/barometre-sante-sourds-et-malentendants-bssm-2011-2012>
- Raport Fundacji Cermi-Mujeres: „Przemoc seksualna wobec kobiet z niepełnosprawnością” (2020) https://violenciagenero.igualdad.gob.es/violenciaEnCifras/estudios/investigaciones/2020/pdfs/violencia_sexual_discapacidad_intelectual.pdf.pdf

-
- Wspólny znormalizowany instrument wczesnego wykrywania przemocy ze względu na płeć w krajowym systemie opieki zdrowotnej (2021). Rząd Hiszpanii
https://www.sanidad.gob.es/organizacion/sns/planCalidadSNS/pdf/equidad/Doc_Aprobado_CISNS_Instrum_Estandariz_Detec_Temprana_VG_1Dic2021_OSM.pdf

 - Congrès de l'encéphale 2019 – Paris, par le Dr David Gourion, Mme Séverine Leduc et Mme Marie Rabatel. Prezentacja:
<https://www.encephale.com/Videos/Les-videos-du-congres-de-l-Encephale/Programme-de-l-encephale-2019/Les-ASPERGIRLS-l-autisme-de-haut-niveau-au-feminin>

 - Rada Europy; Zasoby dotyczące płci: „*Intersekcjonalność i wielokrotna dyskryminacja*”
<https://www.coe.int/en/web/gender-matters/intersectionality-and-multiple-discrimination#:~:text=Intersectional%20discrimination%20%E2%80%93%20happens%20when%20two,and%20specific%20forms%20of%20discrimination>

 - Curry, M.A., Hassouneh-Phillips, D., Johnston-Silverberg, A., 2001. Przemoc wobec kobiet z niepełnosprawnością: model ekologiczny i przegląd. *Przemoc wobec kobiet*, 7 (1), 60-79
 - Dyrekcja Generalna ds. Równego Traktowania Praw Podstawowych:
<https://www.ajbh.hu/ebff-mikor-serul-az-egyenlo-banasmod-kovetelmenye>

 - Obserwatorium Niepełnosprawności i Praw Człowieka: „*Monitorowanie praw człowieka osób z niepełnosprawnościami w Portugalii*” (2014)
<http://oddh.iscsp.ulisboa.pt/index.php/pt/mediateca/imprensa/item/152-violencia-e-deficiencia-noticia>

 - Dokument “Les violences faites aux personnes en situation de handicap (adultes): focus sur les violences conjugales et violences sexuelles”, 28 juin 2022

 - Dr. Gintaras Chomentauskas, Dr. Edita Dereškevičiūtė, Dovilė Murauskienė (2017). Przemoc w rodzinie: rozpoznawanie, wsparcie, profilaktyka. Wilno, Centrum Studiów Humanistycznych.
<https://bukstipri.lt/doclib/i8hljxfbnage1mgk11fryfnsxwmmzx6t>

 - Dr Ilona Michailovič, dr Svetlana Justickaja, dr Rūta Vaičiūnienė, Vaidas Kalpokas, Evaldas Visockas. *W kierunku skutecznej współpracy między policją a innymi właściwymi organami: model identyfikacji, pomocy i zapobiegania przemocy domowej*, Wilno, 2019.
<https://teise.org/wp-content/uploads/2019/09/POSIB.pdf>

 - Ministerstwo ds. Równości Rządu Hiszpańskiego: Badanie makro na temat przemocy wobec kobiet (2019)
<https://violenciagenero.igualdad.gob.es/violenciaEnCifras/macroencuesta2015/Macroencuesta2019/home.htm>

-
- Ministerstwo ds. Równości Rządu Hiszpańskiego: Państwowa strategia zwalczania przemocy mężczyzn na lata 2022-2025
https://violenciagenero.igualdad.gob.es/planActuacion/estrategiasEstatales/combatiViolenciaMachista/estrategia_2022_2025.htm

 - Europejskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami
<https://www.edf-feph.org/the-istanbul-convention/>

 - Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 29 listopada 2018 r. w sprawie sytuacji kobiet z niepełnosprawnością https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0484_EN.html

 - Parlament Europejski, Raport w sprawie sytuacji kobiet należących do mniejszości w Unii Europejskiej (2003/2109(INI)), s. 13, cytowany w OHCHR Badanie tematyczne dotyczące problemu przemocy wobec kobiet i dziewcząt oraz niepełnosprawności, A/HRC/20/5, 30 marzec 2012, paragraf 21. [http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(12\)60692-8/abstract](http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(12)60692-8/abstract)

 - Badanie perspektywy profesjonalistów w zakresie świadczenia usług związanych z przemocą wobec kobiet z niepełnosprawnościami ze strony partnerów intymnych:
<https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/10778012221137916> oraz
<https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/10778012221137916>

 - Ułatwienie dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Juan Endara Rosales.
<https://www.plenainclusion.org/publicaciones/buscador/facilitating-access-to-justice/>

 - Fundación Cermi Mujeres. Fundación Mutua Madrileña. Protokół opieki nad kobietami z niepełnosprawnością będącymi ofiarami przemocy
http://www.convenciondiscapacidad.es/wpcontent/uploads/2021/03/protocolo_de_atencion.pdf

 - Gazsi, A. *Analityczne przedstawienie środków prawnych dostępnych w przypadku wyrządzenia krzywdy fizycznej i innych form krzywdy osobom z niepełnosprawnością oraz w przypadkach znęcania się i zaniedbywania*. 2015.
<https://fszk.hu/wp-content/uploads/2015/06/Seg%c3%a9danyag-a-Fogyat%c3%a9koss%c3%a1g-%c3%a9s-ab%c3%bazu-s-c-%c3%batmutat%c3%b3hoz.pdf>

 - Giedrė Purvaneckienė, Vita Venslovaitė, Irena Stonkuvienė, Rūta Žiliukaitė (2019). *Przemoc domowa: profilaktyka, ochrona, pomoc, współpraca, raport z badań jakościowych*. Wilno, Sprendi
[https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ataskaita_docx%20\(5\).pdf](https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ataskaita_docx%20(5).pdf)

 - Delegacja Rządu ds. Przemocy ze względu na Płeć, Rząd Hiszpanii. *Guía del sistema de acción y coordinación en casos de violencia de género en España*
<https://violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/guia/docs/GUIADEACCIONESINGLES.pdf>
-

-
- ___Heinzmann, C. (2006). The battered woman (Zmaltretowana kobieta)
 - ___Hudson, W.W. and McIntosh, S.R. (1981). Ocena znęcania się nad współmałżonkiem: dwa wymierne wymiary. *Dziennik małżeństwa i rodziny*, 43(4): 873-888. doi:10.2307/351344
 - ___Instytut Monitorowania Praw Człowieka. Dyrektywa w sprawie ofiar przestępstw: nowe podejście do ofiar przemocy domowej. 2014, Wilno.
<https://eige.europa.eu/docs/lt-99.%20Nusikalitim%C5%B3%20auk%C5%B3%20teisi%C5%B3%20direktyva.pdf>
 - ___I.Michailovič, I., Justickaja, S., Vaičiūnienė, R., Kalpokas, V. ir Visockas, E. (2019). W kierunku efektywnej współpracy policji z innymi interesariuszami: model identyfikacji, pomocy i przeciwdziałania przemocy domowej. *Badanie naukowe*. Wilno: Instytut Prawa Litewskiego:
<https://teise.org/wp-content/uploads/2019/09/POSIB.pdf>
 - ___IDB - Międzypamerykański Bank Rozwoju (2019). Jesteśmy wszyscy. Włączenie osób z niepełnosprawnością w Ameryce Łacińskiej i na Karaibach
 - Instrumento común estandarizado para la detección temprana de la violencia de género en el Sistema Nacional de Salud (2021). Gobierno de España:
https://www.sanidad.gob.es/organizacion/sns/planCalidadSNS/pdf/equidad/Doc_Aprobado_CISNS_Instrum_Estandariz_Detec_Temprana_VG_1Dic2021_OSM.pdf
 - Międzynarodowa Organizacja Pracy, W tych zawodach dominują kobiety
<https://ilostat.ilo.org/es/these-occupations-are-dominated-by-women/>
 - La Persona Facilitadora en procesos judiciales. Plena Inclusión.
<https://www.plenainclusion.org/publicaciones/buscador/la-persona-facilitadora-en-procesos-judiciales/>
 - Lagarde, M. Guía para el empoderamiento de las mujeres. Cuaderno 1. Vías para el empoderamiento de las mujeres. Proyecto Equal I.O. Metal
 - Lagarde, Marcela. Pacto entre mujeres: sororidad. *Aportes* (25): 126
 - Ustawa 1/1996 z dnia 10 stycznia o bezpłatnej pomocy prawnej.
<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1996-750>
 - Ustawa nr 2005-102 z dnia 11 lutego 2005 r. o równości praw i szans, uczestnictwie i obywatelstwie osób z niepełnosprawnościami <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000809647>
 - Pomoc prawna i reprezentacja przez adwokata (Wydziały Pomocy Prawnej Stołecznej i Powiatowej Służby Sądowej) <https://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/jogi-segitsegnyujtas>
 - Litewskie Forum Osób z Niepełnosprawnościami (2022) <https://www.lnf.lt/en/about-ldf/>

- Mead, S., & MacNeil, C. (2006). Wsparcie rówieśnicze: Co czyni je wyjątkowym. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 10(2), 29-37
- Środek przewidziany w R.C.M 139/2019, ale jeszcze nie wdrożony. Aby uzyskać więcej informacji: <https://dre.pt/dre/detalhe/resolucao-conselho-ministros/139-2019-124044596>
- Michailovič, I., et.al. *Towards effective cooperation between police and other relevant authorities: a model for identification, assistance and prevention of domestic violence*, Wilno, 2019. <https://teise.org/wp-content/uploads/2019/09/POSIB.pdf>
- Ministerstwo Ubezpieczeń Społecznych i Pracy Republiki Litewskiej raport statystyczny 2016-2022 <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/neigaliuju-socialine-integracija/statistika-2?lang=lt>
- Krajowa infolinia ds. zarządzania kryzysowego i informacji Családbarát Magyarországi Központ Nonprofit Közhasznú Kft., strona internetowa i dane kontaktowe: <https://okit.hu/>
- Narodowa Strategia Integracji Osób z Niepełnosprawnościami 2021-2025 <https://www.inr.pt/documents/11309/284924/ENIPD.pdf>
- Niebieska Karta informacje dla osób dotkniętych przemocą domową https://www.niebieskalinia.info/images/2.06.22_ANG_en_EN.pdf
- Badanie Biura Rzecznika ds. Równych Szans mieszkańców Litwy (2022) <https://www.lygybe.lt/lt/lietuvos-gyventoju-apklausa-daznas-pateisina-moteru-su-intelektu-negalia-kontrolu-nauiena>
- Strona internetowa Biura Rzecznika ds. Równych Szans <https://www.lygybe.lt/en/>
- Ustawa organiczna 1/2004 z dnia 28 grudnia o kompleksowych środkach ochrony przed przemocą ze względu na płeć: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2004-21760>
- Ustawa organiczna 6/1985 z dnia 1 lipca o sądownictwie: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-12666>
- Spersonalizowany plan opieki dla ofiar przemocy ze względu na płeć. Wydanie z wytycznymi dotyczącymi opieki nad kobietami z niepełnosprawnością (2017). Regionalne Ministerstwo ds. Rodziny i Równych Szans Regionu Murcji. Generalna Dyrekcja ds. Kobiet <https://igualdadyviolenciadegenero.carm.es/documents/202699/7023892/Plan+de+atenci%C3%B3n+personalizada+para+v%C3%ADctimas+de+Violencia+de+G%C3%A9nero+Edici%C3%B3n+con+pautas+de+atenci%C3%B3n+a+mujeres+con+discapacidad/25abbeed-2078-4166-bc99-8068fcabd150>
- Ogólnopolskie Pogotowie Ratunkowe dla Ofiar Przemocy Domowej Raport „Niebieska Linia” „Bezpłatna pomoc dla ofiar przestępstw, świadków przestępstw i członków ich rodzin” (2020), dostępny na stronie internetowej <https://www.niebieskalinia.pl/aktualnosci/opopp/bezplatna-pomoc-dla-osob-pokrzywdzonych-przestepstwem-swiadkow-przestepstw-oraz-czlonkow-ich-rodzin-20201>

- Rząd Konstytucyjny XXII Republiki Portugalskiej: „Roczny plan wspólnych szkoleń: *Przemoc wobec kobiet i przemoc domowa*”, wydanie 1. (maj 2020 r.):
https://www.cig.gov.pt/wp-content/uploads/2020/06/172-20_PLANO_ANUAL_FORMACAO.pdf
- Protokół opieki nad kobietami z niepełnosprawnością będącymi ofiarami przemocy (Fundacja Cermi Mujeres, 2021):https://plenainclusionmadrid.org/wp-content/uploads/2021/03/protocolo_de_atencion_mcd_vg.pdf
- Protokół działania w możliwych przypadkach złego traktowania (Plena inclusión - PROTEDIS):
<https://www.plenainclusion.org/publicaciones/buscador/protocolo-de-actuacion-ante-posibles-casos-de-malos-tratos/>
- Publikacja poradnika – Jak kobiety z niepełnosprawnością mogą bronić się przed przemocą:
<https://autonomia.org.pl/publikacje/nie-znaczy-nie-jak-kobiety-z-niepelnosprawnosciami-moga-obronic-sie-przed-przemoca/>
- Purvaneckienė, G., et. al. 2019. *Przemoc domowa: zapobieganie, ochrona, pomoc, współpraca, raport z badań jakościowych*. Wilno, Sprendi
[https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ataskaita_docx%20\(5\).pdf](https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ataskaita_docx%20(5).pdf)
- Ramunė Jakštienė. *Przemoc domowa wobec kobiet: ochrona prawnokarna, rozprawa doktorska*. Mikołaja Romera, nauki społeczne, prawo (01 S) WILNO, 2019:
https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15758/Disertacija_R_%20Jakstiene.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Raport o pomocy osobom doświadczającym przemocy w zakresie istotnych kwestii praw człowieka, 31 grudnia 2020 r., nr NŽTI-2020/1-1, Wilno:
https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2021/01/NZTI-2020-1-1-3D-122_2021-01-142.pdf
- Raport z badań na temat przemocy wobec kobiet z niepełnosprawnością, marzec 2022 r
<https://ecoute-violences-femmes-handicapees.fr/wp-content/uploads/2022/07/Rapport-FDFA-Aix-Global-Justice-V2.pdf>
- Projekt Response: Raport na temat obecnego stanu wiedzy (2022).
[0_RESPONSE_State_of_the_Art_Report.pdf \(easpedu.eu\)](https://easpedu.eu/0_RESPONSE_State_of_the_Art_Report.pdf)
- Wyniki badania „Przemoc wobec kobiet: ogólnounijne badanie” (Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej, 2014) http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-main-results_en.pdf
- Servicio de Información sobre Discapacidad. Unidad de Atención a Víctimas con Discapacidad (UAVDI).
https://sid-inico.usal.es/centros_servicios/unidad-de-atencion-a-victimas-con-discapacidad-uavdi/
- Społeczny Raport Alternatywny z realizacji Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami w Polsce (2015), dostępny na stronie

http://monitoringobywatelski.firr.org.pl/wp-content/uploads/2015/09/Spo%C5%82eczny-Raport-Alternatywny_ostateczny.pdf

- Strategia na rzecz osób z niepełnosprawnościami - Rząd RP 2021-2030, <https://niepelnosprawni.gov.pl/p.170.strategia-na-rzecz-osob-z-niepelnosprawnościami-2021-2030#:~:text=Celem%20g%C5%82%C3%B3wnym%20Strategii%20na%20rzecz,Konwencji%20o%20prawach%20os%C3%B3b%20niepe%C5%82nosprawnych>
- Facylitator w procesach sądowych. Plena inclusion. <https://www.plenainclusion.org/publicaciones/buscador/la-persona-facilitadora-en-procesos-judiciales/>
- ONZ (2017). Prawo dostępu do wymiaru sprawiedliwości na podstawie art. 13 Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami. Raport Biura Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka. A/HRC/37/25 <https://www.ohchr.org/en/disabilities/thematic-report-right-access-justice-under-article-13-convention-rights-persons-disabilities>
- ONZ (2020). Międzynarodowe zasady i wytyczne dotyczące dostępu osób z niepełnosprawnościami do wymiaru sprawiedliwości. <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-disability/international-principles-and-guidelines-access-justice-persons-disabilities>
- Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych 48/104 „Deklaracja w sprawie eliminacji przemocy wobec kobiet” (1993) <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-elimination-violence-against-women>
- Baza danych organów traktatowych ONZ https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2F%2FHUN%2FIR%2F1&Lang=en
- Organizacja Narodów Zjednoczonych: 57. sesja Komisji ds. Statusu Kobiet (luty 2013) https://www.un.org/womenwatch/daw/csw/csw57/side_events/Fact%20sheet%20%20VAWG%20with%20disabilities%20FINAL%20.pdf
- Departament Zdrowia i Opieki Społecznej Stanów Zjednoczonych; Biuro ds. Zdrowia Kobiet (2021) <https://www.womenshealth.gov/relationships-and-safety/other-types/violence-against-women-disabilities#references>
- Usługi wsparcia dla ofiar i Centra wsparcia dla ofiar <https://vansegitseg.im.gov.hu/aldozatsegito-kozpontok/>
- System VioGen. Hiszpańskie Ministerstwo Spraw Wewnętrznych <https://www.interior.gob.es/opencms/ca/servicios-al-ciudadano/violencia-contr-la-mujer/sistema-viogen/>

- Kobiety z niepełnosprawnością i przemoc seksualna: przewodnik dla profesjonalistów (Junta de Andalucía) - https://sid-inico.usal.es/idocs/F8/FDO20906/Violencia_sexual.pdf
- Kobiety, niepełnosprawność i przemoc. Rada Generalna Sądownictwa (2013): https://www.bizkaia.eus/gizartekintza/genero_indarkeria/blt31/documentos/discapacidad.pdf?hash=008be48f9bd99616896194b92dee1864

Linki do stron internetowych:

- <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001402/140224e.pdf>
- <http://www.diariofemenino.com.ar/documentos/empoderamiento.pdf>
- <http://www.guiaderecursosvd.cig.gov.pt/#/>
- <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/16-dni-akcji-przeciw-przemocy-ze-względu-na-plec-0>
- <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-przemoc-p%C5%82ec-kobiety-konieczna-strategia-przeciwdziałania>
- <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-przemoc-p%C5%82ec-kobiety-konieczna-strategia-przeciwdziałania>
- <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/RPO-raport-grevio-przemoc-domowa>
- <https://birosag.hu/birosagokrol/birosagi-szervezet/birosagi-szervezetrendszer>
- <https://birosag.hu/ugyfeleknek/birosagi-eljarasok/buntetoeljaras>
- https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-based-violence/what-gender-based-violence_en
- <https://dre.pt/dre/detalhe/decreto-regulamentar/2-2018-114561723>
- <https://dre.pt/dre/detalhe/lei/46-2006-540797>
- <https://dre.pt/dre/detalhe/portaria/1593-2007-627671>
- <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr>
- <https://files.dre.pt/1s/2018/01/01700/0067400684.pdf>
- <https://fszk.hu/kiadvany/fogyatekossag-es-abuzus-utmutato-szolgalatok-szamara/>
- <https://fszk.hu/kiadvany/fogyatekossag-es-bantalmazas/>
- https://fszk.hu/wp-content/uploads/2017/06/Ab%C3%BAzusprevenci%C3%B3_kiadv%C3%A1ny.pdf
- https://gfcj.ministeriopublico.pt/sites/default/files/documentos/pdf/ordem_servico_6_2017.pdf
- <https://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/jogi-segitsegnyujtas>

- <https://igualdadyviolenciadegenero.carm.es/documents/202699/7023892/Plan+de+atenci%C3%B3n+personalizada+para+v%C3%ADctimas+de+Violencia+de+G%C3%A9nero+-+Edici%C3%B3n+con+pautas+de+atenci%C3%B3n+a+mujeres+con+discapacidad/25abbecd-2078-4166-bc99-8068fcabd150>
- <https://lmo.lt/en/about-us/>
- <https://okit.hu/>
- <https://segelyszervezet.hu/szemelyes-tanacsadas-krizisambulanciakon/>
- <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/smurtas-artimoje-aplinkoje-kaip-situacija-lietuvoje-vertina-nukente-je-zmones-ir-ekspertai>
- <https://supporteddecisions.org/about-supported-decision-making/>
- <https://suukraina.lt/pagalba-ukrainai/aukojimas/asociacija-lygiai/>
- <https://vansegitseg.im.gov.hu/aldozatsegito-kozpontok/>
- <https://vansegitseg.im.gov.hu/kerjen-segitseget/>
- https://violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/comoDetectarla/primerosSignos/PRIMERO_S_SIGNOS_.pdf
- https://violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/derechos/docs/mayo2019/GUIADERECHOS_cast22052019.pdf
- <https://violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/lecturaFacil/docs/glosariolf.pdf>
- https://violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/PuntoVioleta/GuiaPuntoVioletaValentia_web.pdf
- https://violenciagenero.igualdad.gob.es/informacionUtil/recursos/servicioTecnico/ATENPRO_FACIL.pdf
- <https://wrap.igualdad.gob.es/recursos-vdg/search/SearchLocation.action>
- <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2017/11/amnesty-reveals-alarming-impact-of-online-abuse-against-women/>
- <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2004-21760#:~:text=Art%C3%ADculo%201.&text=Por%20esta%20ley%20se%20establecen,custodia%2C%20v%C3%ADctimas%20de%20esta%20violencia.>
- [https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-5140#:~:text=%C2%ABk\)%20Accesibilidad%20universal%3A%20es,y%20de%20la%20forma%20m%C3%A1s](https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2022-5140#:~:text=%C2%ABk)%20Accesibilidad%20universal%3A%20es,y%20de%20la%20forma%20m%C3%A1s)
- <https://www.cig.gov.pt/area-portal-da-violencia/portal-violencia-domestica/rnavvd/teleassistencia-a-vitimas-de-violencia-domestica/>

- https://www.cig.gov.pt/wp-content/uploads/2020/06/172-20_MANUAL_ATUACAO_FUNCIONAL_Final.pdf
- https://www.cig.gov.pt/wp-content/uploads/2020/12/Resol_Cons_-_Ministros_61_2018.pdf
- <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treaty-num=210>
- <https://www.endvawnow.org/en/articles/319-developing-coordinated-community-responses-.html?next=329>
- <https://www.gnr.pt>
- <https://www.infor.pl/prawo/malzenstwo/inne/5696675.ponad-61-tysiecy-niebieskich-kart-w-2022-r-policja-zwalcza-przemoc-domowa.html>
- https://www.infovitimas.pt/inclusivo/surdez/_vitima_de_crime/qualquer_pessoa_pode_ser_vitima_de_crime.html
- <https://www.infovitimas.pt/inclusivo/visual/pagina-inicial.html>
- <https://www.infovitimas.pt/pt/inicio>
- <https://www.lnf.lt/>
- <https://www.lygus.lt/>
- https://www.ministeriopublico.pt/sites/default/files/anexos/protocolos/protocolo_mj-pgr.pdf
- https://www.ministeriopublico.pt/sites/default/files/documentos/pdf/diretiva_num_5_2019.pdf
- <https://www.ministeriopublico.pt/sites/default/files/documentos/pdf/diretiva-1-2021.pdf>
- <https://www.moteruinformacioscentras.lt/>
- https://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?artigo_id=2394A0021&nid=2394&tabela=leis&pagina=1&ficha=1&nversao=
- https://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?nid=109&tabela=leis
- <https://www.police.hu/hu/a-rendorsegrol/testulet/altalanosan/a-rendorseg-szervezete>
- <https://www.psp.pt>
- <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/3.htm>
- <https://www.spezializuotospagalboscentras.lt/asociacija/>
- <https://www.spezializuotospagalboscentras.lt/kontaktai/>

